

NOVOŠTI HUBOČIA

#1284

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 26. 7. 2024.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

502024

ISSN 1845-8955

Krš i eko-lom

Male hidroelektrane, poput one kojom se devastira Vrelo Une, vjetroelektrane, postrojenja za obradu plastike i skladištenje otpada neki su od ekološki upitnih projekata koji su u posljednjih desetak godina najavljeni ili realizirani u ruralnim, najčešće pograničnim područjima

str. 2-4., 15.

Priroda i hajduštvo

Nakon rata dijelovi opustošenih mjesta u ruralnim, često pograničnim područjima, pretvoreni su u ilegalne deponije, a kasnije se krenulo s ambicioznijim projektima: izgradnjom hidro i vjetroelektrana, postrojenja za obradu plastike, skladištenje nuklearnog i drugog otpada. Donosimo pregled takvih projekata koji su najavljeni, započeti ili realizirani u posljednjih desetak godina

NAMA lokalnom stanovništvu ništa nije objašnjeno. Čekamo nalaze inspekcije i na svoje oči gledamo kako nam uništavaju okoliš. Doslovno su nam zagorčali život – govori TANJA RASTOVIĆ, predsjednica udruge Una i Mjesnog odbora Srb, koja svakog dana odlazi na Vrelo Une u ličkom selu Donja Suvaja i svjedoči kako privatni investitor, mimo legalnih procedura, devastira prirodu.

Aktualni primjer iz Suvaje nije izoliran slučaj, već jedan od brojnih sličnih koji se od završetka rata gomilaju u ruralnim, često pograničnim područjima, najčešće naseljenim Srbima. U prvim godinama nakon rata dijelovi njihovih opustošenih sela i mjesta pretvoreni su u ilegalne deponije, a s povratkom dijela stanovništva u istim krajevima krenulo se s daleko ambicioznijim i po investitore isplativijim projektima: izgradnjom hidro i vjetroelektrana, postrojenja za obradu plastike, skladištenje nuklearnog i drugog otpada. U pravilu se gotovo svi ti projekti realiziraju po istoj špranci – u glavnoj ulozi su često privatni poduzetnici, poduprti izdašnim državnim poticajima, koji u velikom broju slučajeva ne posjeduju valjanu dokumentaciju ni odobrenje lokalnog stanovništva. To se stanovništvo ništa ne pita iako im po prirodu rizične investicije direktno utječu na živote i nerijetko onemogućavaju razvoj od državnih vlasti zapostavljenih krajeva, bavljenje turizmom, ekološkom poljoprivredom i stočarstvom, kao i daljnji povratak. Ponekad, kao što je to slučaj s aktualnom izgradnjom Hidroenergetskog sustava Kosiinj, tvrdi im se da će realizacija projekata utjecati na povećanje broja novih radnih mjesta, iako se radi o privremenim pozicijama koje će se ugasisi s prvim stavljanjem u pogon automatizirane hidroelektrane. Ili im se, kao u Erveniku, lažno obećava novčana naknada kojom će sami moći napraviti ono što država nije – komunalnu i socijalnu infrastrukturu. U nastavku donosimo pregled takvih projekata koji su najavljeni, započeti ili realizirani u posljednjih desetak godina.

Hidroelektrane

Pošto se radi o zaštićenom području Natura 2000 i jednom od starijih hidroloških spomenika prirode na ovim prostorima, bili smo uvjereni da se na Vrelo Une ne može ništa raditi. A onda su najednom to područje ogradili, počeli kopati, prvo nam zaustavili dotok vode, pa je na kraju zamutili tako da više nije za piće – nastavlja Tanja Rastović iz Donje Suvaje, gdje se od 5. srpnja, onkraj propisane regulative, odvija izgradnja male hidroelektrane (MHE).

U glavnoj ulozi je privatni investitor, tvrtka Pipra d.o.o. iz Splita, koja za zahvat na Uni ne posjeduje svu potrebnu dokumentaciju – nedostaje im ocjena prihvatljivosti zahvata za područje ekološke mreže i valjana građevinska dozvola. Od radova, tokom kojih su srušili staru mlinicu, devastirali desnu obalu Une i proširili nekadašnji planinarski put do Vrelo kako bi njime mogla prolaziti teška mehanizacija, nisu odustali ni nakon prosvjeda lokalnog stanovništva. Privremeno su ih obu-

Devastacija Vrelo Une
(Foto: Melita Vrsaljko)

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 26/07/2024

NOVOSTI
HOVOŠTA #1284

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić,
Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović,
Viktor Ivančić, Sinan

Guđžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik Interna-
cionalne), Dragana Bošnjak,
Milan Cimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,
Tena Erceg, Dragan
Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,
Nenad Jovanović, Vladimir
Jurišić, Anja Kožul, Igor
Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara
Opačić, Ivana Perić, Boris
Postnikov, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević i Nataša
Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišević & Damir Bralić,
Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplancić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',
Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

stavili tek kada je ondje prošlog ponedjeljka stigla SDSS-ova saborska zastupnica ANJA ŠIMPRAGA. Rastović nam kaže da su sve prijavili policiji i Državnom inspektoratu, od kojeg još uvijek čekaju odgovor, dok su istovremeno iz Javne ustanove Natura Jadera najavili kako će protiv investitora podnijeti optužni prijedlog zbog kršenja Zakona o zaštiti prirode.

— Stvarno nam je dosta i opet ćemo protestovati – ističe Rastović i podsjeća da nasilna izgradnja MHE nije prvi štetni zahvat s hrvatske strane Une, koja je u susjednoj BiH zaštićena kao nacionalni park.

Po gotovo identičnom principu tvrtka Adriatic Farming d.o.o., koja se bavi uzgojem kalifornijskih pastrvi, nedavno je, pola godine ranije nego što je Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja dalo mišljenje da je za zahvat potrebno provesti studiju utjecaja na okoliš, 300 metara dalje od Vrela postavila cijevi u rijeku i napravila crpnu stanicu. Zbog kršenja Zakona o zaštiti prirode, piše portal Faktograf, sada im prijete kazna od 13.000 do 66.000 eura. Na području Donjeg Lapca devastaciji je prepušten i jedan od najljepših europskih slapova, Štrbački buk. Putevi koji vode do njega gotovo su neprohodni, a vlasnik privatne parcele na samoj obali uz slap tvrdi da se radi o njegovom vlasništvu pa turistima naplaćuje ulaznice. S obzirom na sveopći nemar, ne bi nas iznenadilo da se i ondje doskora neki privatnik dosjeti uložiti u gradnju MHE.

Radi se o isplativom biznisu koji se, zbog državnih olakšica za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, proširio cijelom regijom, a iza sebe ostavlja katastrofalne ekološke posljedice. U Hrvatskoj su one najočitiye na karlovačkom području, gdje je, primjerice, zbog izgradnje MHE Dabrova dolina na Mrežnici svojevremeno presušio slap Sušnjak. Ograničavanje protoka vode utječe i na smanjenje flore i faune u okolini malih hidroelektrana, negativno djeluje na riblji fond i kvalitetu vode, a prateće brane ne samo da uništavaju rijeku na licu mjesta, već i stotinama kilometara nizvodno.

U isti biznis svojevremeno su se na kninskom području planirala baciti dva privatna poduzetnika, koji su naumili izgraditi protočnu hidrocentralu Krčić – Polača. Realizacija bi podrazumijevala povlačenje rijeke Krčić u jedan cjevovod, prateću betonizaciju i bušenje netaknutog okoliša, što stvara opasnost da se skrenu uobičajeni vodotokovi i da neki dosadašnji nepovratno presuše. Zbog negodovanja lokalaca, kninska vlast je prije nekoliko godina najavljivala mogućnost raspisivanja referenduma na tu temu.

Iste sreće nisu bili stanovnici Kosinjske doline: unatoč njihovom dugogodišnjem negodovanju, projektu izgradnje Hidroenergetskog sustava Kosinjski je status strateške investicije. Radi se o projektu koji je zamišljen prije pedesetak godina, a iako postoje daleko isplativije alternative, PLENKOVIĆEVA vlada i rukovodstvo HEP-a okrenuli su se postupcima izvlaštenja u kosinjskim selima, koja planiraju raseliti i potopiti kako bi izgradili akumulacijsko jezero. Lokalno stanovništvo pritom se našlo u iznimno lošem položaju jer se za njihovu imovinu nude smiješno niske naknade koje u doba inflacije nisu dovoljne da bi drugdje započeli novi, kvalitetan život.

Obrada plastike

Privatni investitori i skloni im vlastodršci za realizaciju po okoliš štetnih projekta najčešće biraju ruralne, ratom opustošene sredine jer podrazumijevaju da tamo neće naići na otpor. I u slučaju kordunaškog mjesta Vrginmosta, koje se duže od godinu dana guši u nesnosnom smradu uzrokovanom sagorijevanjem plastičnog otpada, u tome su se prevarili. U

organizaciji građanske inicijative Stop Phaten Plastic ondje je početkom srpnja održan prosvjed, uoči kojeg je Sisačko-moslavačka županija ukinula dozvolu kineskoj firmi Phaten Plastic Recycling d.o.o., ali zbog prevelikih količina otpada, a ne zbog, sva je prilika, nepropisnog taljenja plastike i pratećih nuspojava koje izlaze iz njihovih postrojenja. I nadležne državne institucije najavile su da će toj firmi u kratkom vremenu poništiti dozvolu za rad, a dotad, saznajemo s terena, u tvornici se i dalje tali i melje plastika.

Iste institucije u međuvremenu su se odlučile pozabaviti MAJOM TURNIŠKI, članicom spomenute građanske inicijative. Prvo je njenu udругu Suncokret nenajavljeno posjetila inspekcija zbog lažne dojave da se bave prodajom alkohola, potom zbog zaštite na radu, prilikom čega su im, zbog nekolicke propusta, odrezali kaznu od preko 1500 eura, a prošlog tjedna je u voćnjak Maje Turniški zašla i građevinska inspekcija i odmjerila tamo izgrađenu šupu. Bit će da im je zasmetalo što je aktivistkinja javno odlučila upozoriti da objekt u kojem se tali plastika nije konstruiran za njezinu obradu, da nema adekvatne dimnjake, ventilaciju i bukobrane, te da zbog svega stanovnici Vrginmosta više ne mogu jesti voće i povrće iz vlastitih vrtova.

— Pošto su došli bez metra, posudila sam im svoj i pomogla u mjerenju. Čekam nalaz inspekcije, a tvornica i dalje tali i melje. Građani su se opet žalili na buku i smrad, ali bitna je moja šupa. Pravde nigdje na vidiku – piše u poruci koju su Novosti dobile od Turniški.

Iz kineske tvrtke najavili su da će pogon s Korduna u dogledno vrijeme preseliti u 200 kilometara udaljenu Slatinu, gdje se također bave istim biznisom. Potaknuti događajima iz Vrginmosta, i stanovnici tog zapadnoslavonskog grada počeli su se buniti zbog Phaten Plastic Recyclinga. Pokrenuli su peticiju, a o problemu se nedavno raspravljalo u Gradskom vijeću Slatine, gdje je MARIN KOKORIĆ, privremeni pročelnik Upravnog odjela za razvoj grada, potvrdio da sporna tvrtka ima dvije zabrane rada Državnog inspektorata jer nema dozvolu za rad takvog pogona i vodoopravnog inspektora zbog ispuštanja otpadnih voda u vodotok bez procesa čišćenja, te su

pokrenuti prateći prekršajni postupci. Opreza, uostalom, nikad dosta. Posebno nakon strašujućih prizora iz Osijeka, gdje je u jesen 2023. izbio veliki požar u pogonu tvrtke za preradu plastike Drava International. Realne posljedice po zdravlje ljudi i njihov okoliš u tom su slučaju još uvijek nepoznanica.

Vjetroelektrane

Vjetropark Krš-Padene, otvoren 2019. na teritoriju Ervenika, svojevremeno je najavljivao kao projekt koji će toj siromašnoj općini, a koja se desetljećima nalazi na začelju liste po indeksu razvijenosti, donijeti financijsku korist i toliko potreban boljitak. Pet godina kasnije Krš-Padene sinonim su za jednu od težih HDZ-ovih afera u kojoj su zamračeni milijuni, a lokalna zajednica od projekta još

Pošto se radi o zaštićenom području Natura 2000 i jednom od starijih hidroloških spomenika prirode na ovim prostorima, bili smo uvjereni da se na Vrelu Une ne može ništa raditi. A onda su najednom to područje ogradili, počeli kopati... – govori Tanja Rastović

Nedavni prosvjed u Vrginmostu, čiji se stanovnici guše u nesnosnom smradu zbog sagorijevanja plastičnog otpada (Foto: Sandro Lendler)

nije dobila ni centa. Štoviše, natjerao ju je u dodatne troškove jer su Općina Ervenik i Grad Knin proteklog proljeća po treći put podnijeli tužbu protiv investitora, tvrtke C.E.M.P. u vlasništvu poduzetnika MILENKA BAŠIĆA, koji im protivno zakonu nije isplatio nikakvu naknadu za proizvedenu električnu energiju. Samo prema Erveniku dug sada premašuje 1,5 milijuna eura, i to bez kamata, sudskih troškova i novca za komunalnu naknadu i doprinose. 'Ljude zabrinjava što im ne možemo isporučivati određene usluge. Gasimo javnu rasvjetu u 21 sat, a imamo najvećeg proizvođača obnovljivih izvora na svom teritoriju, dok u isto vrijeme jedva preživljavamo', rekao je svojevremeno Novostima općinski načelnik PREDRAG BURZA.

Većina vjetroelektrana, kojih u Hrvatskoj ima 28, nalazi se u vlasništvu privatnika, u tom se biznisu vrte milijuni eura, koje dijelom isplaćuje država kroz poticaje za obnovljive izvore energije. Pritom se potrebna tehnologija za njihovu izgradnju uglavnom uvozi, priroda industrije je takva da gotovo uopće ne zapošljava radnu snagu, a lokalcima stvara probleme u vidu fizičkih barijera, buke i vibracija, na nekim područjima i narušavanja ekosustava, a za izvlaštenje zemljišta na kojem se grade vjetroelektrane u pravilu im se nudi sitniš.

Vjetroelektrane se ponekad guraju što bliže kućama kako bi investitori uštedjeli na gradnji cesta, kao što je to slučaj u selu Velika Popina u općini Gračac. Preko investicija ANTE ČURKOVIĆA, bivšeg direktora u HEP-u, danas poznatog kao kralja vjetra, podignute su 300 metara od kuća srpskih povratnika, iako je minimalna udaljenost u tom kraju propisana na 500 metara. Otkad im se gigantske elise danonoćno vrte pod nosom i stvaraju nesnosnu buku, neki od mještana Popine ne mogu spavati, a tvrde i da u blizini kuća primjećuju sve više zmiya i štakora te da su pčelari koji su ranije tu dolazili bili prisiljeni preseliti svoje košnice.

Početak ove godine je i tvrtka Professio Energia d.d. krenula intenzivnije s projektom izgradnje pete vjetroelektrane u Zadarskoj županiji, također na području Gračaca. Radi se o vjetroelektrani Otrić, a u istoj općini pri kraju je izgradnja i vjetroelektrane Mazin 2. Prema novom prostornom planu Zadarske županije, u naseljenom dijelu sela Vukšić kraj Benkovca uskoro bi moglo biti postavljeno 17 vjetroagregata. Iako je vjetropark u fazi elaborata, u selu od petstotinjak ljudi već su pokrenuli peticiju kojom od benkovačkog rukovodstva traže da odustanu od projekta. Tvrdi da bi gradnja vjetroelektrana u blizini njihovih imanja imala negativan utjecaj na preostalo stanovništvo, prirodu i okoliš te dovela do daljnjeg pustošenja Vukšića. Na kraju bi ih, javljaju lokalni mediji, mogla spasiti, ili s njima zajedno propasti, zaštićena kolonija šišmiša koja se nalazi u sedam kilometara udaljenoj špilji Baldina jama.

Otpad

Zadržimo se u zadarskom zaleđu, gdje povratnička sela, pogotovo ona naseljena Srbima, godinama služe kao odlagališta otpada. Na lokaciji Njivice, odnosno nekadašnjem igralištu NK Smoković, točno na granici između sela Smokovića i Zemunika Donjeg, prostire se deponija površine veće od hektara, s nekoliko desetaka tisuća kubika otpada. Otvorena je 1995. i u početku je trebala služiti za odlaganje viška iskopnog materijala za podvožnjak ispod aerodromske piste u Zemuniku, ali onamo posljednjih godina stižu kamioni iz čitave županije i ilegalno istovaruju građevinski otpad, garniran krupnim komunalnim smećem, a moguće i kancerogenim azbestom. Na slučaj je novinare Slobodne Dalmacije 2020. upozorio mještанин ZDRAVKO PALEKA, a umjesto da saniraju štetu, vozači kamiona koji nastavljaju istresati otpad zaprijetili su zviždaču. Ako ništa drugo, makar se ne radi o deponiji na privatnom zemljištu, kao što je to svojevremeno bio slučaj u selu Podum kraj Otočca, gdje se gradi pretovarna stanica. Mještani Poduma, pogađate, Srbi, lani su nam se požalili da im je najveći problem smrad od kojeg ih boli glava, a često imaju i mučnine.

Vjetropark Krš-Padene, otvoren 2019. na teritoriju Ervenika, svojevremeno je najavljivan kao projekt koji će toj siromašnoj općini donijeti financijsku korist i toliko potreban boljitak. U međuvremenu je postao sinonim za jednu od težih HDZ-ovih afera

S po zdravlje daleko opasnijim simptomima bore se stanovnici Biljana Donjih, sela također u zadarskom zaleđu, gdje je tokom 2010. i 2011. tvrtka MLM istovarila oko 140 hiljada tona troske, nusprodukta u proizvodnji ferolegura iz šibenske Tvornice elektroda i ferolegura (TEF), i napravila na daleko poznato 'crno brdo'. Radi se o slučaju o kojem su Novosti sustavno izvještavale, a ispostavilo se da zemljište na koje je troska dopremljena nikad nije uređeno za odlaganje otpada pa nije napravljena ni adekvatna posteljica, niti je troska bila stručno pokrivena. Ispitivanja uzoraka navezene troske pokazala su prisutnost različitih potencijalno kancerogenih spojeva, ali i povišene razine radioaktivnosti. U međuvremenu su se mnogi u Biljanama i okolici, a radi se mahom o staračkom stanovništvu, razboljeli od karcinoma. 'Dobio sam tumor u trbuhu, dobio sam rak u krvi. Bio sam 50 dana na ispitivanju. Dobrih osam dana imao sam i zapušene pluća, sve se to u bolnici dešavalo. Na sreću, spasili su mi život. Ravne kotare zatrovati, to je samo mogao najveći neprijatelj napraviti. Jer da se navedeno 'crno brdo' skloni i sanira u pravom smislu, onda bi se naši ljudi i vratili', poentirao je proljetos

Europska komisija lani je zbog 'crnog brda' po drugi put tužila Hrvatsku – Biljane Donje (Foto: Dino Stanin/PIXSELL)

83-godišnji MILOŠ ŠKORIĆ u reportaži našeg DRAGANA GROZDANIĆA.

Europska komisija lani je zbog 'crnog brda' po drugi put tužila Hrvatsku jer nije postupila po presudi iz 2019. i sanirala nelegalno odlagalište. Država je najprije brdo otpada pokušala proglasiti vrijednom sirovinom i raspisala međunarodni javni poziv, no na njega se nije javio nitko zainteresiran za kupnju. Naposljetku je Plenkovićeva vlada lani dala rok da se brdo smeća sanira do ljeta 2025.

Nešto kasnije iz Vlade su najavili i kako se radioaktivni otpad neće odlagati u bivšoj vojarni Čerkezovac na Trgovskoj gori, na samoj granici s BiH, ali samo do 2028. godine, za kada je premješten rok za izgradnju odlagališnog centra. Na nesreću lokalnog stanovništva s obje strane Une, koje se godinama protivi tom projektu, poručili su da time nikako u pitanje nije došla realizacija projekta, za koji još nije završena studija utjecaja na okoliš. Lokalce se ni u ovom slučaju ništa nije pitalo, a nije im ni objašnjeno što zbrinjavanje nuklearnog otpada zapravo znači, koje eventualne štete mogu imati od tog procesa, na koji će se način država uopće brinuti za njihovu sigurnost i što će to, uostalom, značiti za budućnost njihovog mjesta. Ignorancija države otišla je toliko daleko da su 2020. godine, usred pandemije koronavirusa, mještani Dvora iz medija doznali da je Fond za zbrinjavanje radioaktivnog otpada preuzeo objekt Čerkezovac, gdje će se pohranjivati institucionalni radioaktivni otpad i iskorišteni izvori ionizirajućih zračenja iz RH te 2400 tona nisko i srednje radioaktivnog otpada iz nuklearke Krško.

'Nemamo više nijednog ozbiljnijeg poljoprivredno-gospodarskog subjekta koji se raspituje da dođe na područje naše općine. Nekad su bili atraktivni placevi uz rijeku Unu, sad je prodaja stala. Upitna je i poljoprivredna i ekološka proizvodnja. Prva asocijacija na Dvor je otpad', požalio se tada novinarima načelnik NIKOLA ARBUTINA, na teritoriju čije je općine svojevremeno razmatrana mogućnost izgradnje županijskog centra za gospodarenje otpadom.

I ostalih pet lokacija podrazumijevalo je mjesta naseljena Srbima, među kojima tadašnje odlagalište Blatuša kraj Vrginmosta, u čijoj se blizini, u prostorima stare ciglane, godinama skladištilo na tone opasnog i neopasnog otpada. 'Zar su samo srpska sela pogodna za odlaganje smeća? Ispada da i ono malo Srba koji su 1995. ostali ili su se kasnije vratili, ovim otpadom treba zauvijek otjerati. Godinama se ne ulaže u razvoj industrije i otvaranje novih radnih mjesta u općinama gdje su Srbi u većini, godinama naši ljudi ne mogu dobiti zaposlenje zbog svoje nacionalne pripadnosti i sada nam velikodušno poklanjanju otpad', izjavio je te 2010. BRANKO JOVIČIĆ, tadašnji načelnik Općine Gvozđ.

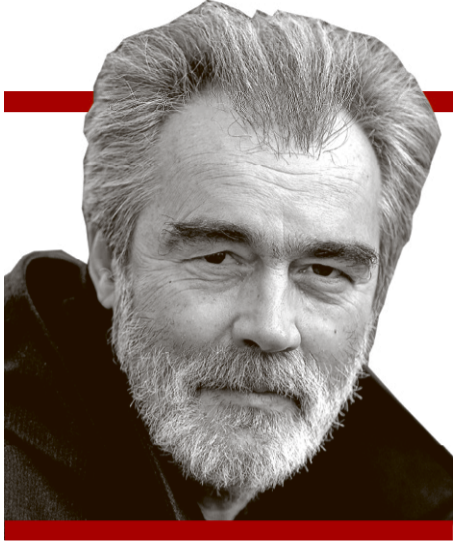
Jovičić nam je sada potvrdio da je deponija u Blatuši sanirana prije tri-četiri godine kao i da je u međuvremenu odlučeno da će se otpad s tih područja ubuduće otpremati u Centar za gospodarenje Babina gora kraj Karlovca. No po dobrom starom domaćem običaju, ni taj projekt nije prošao bez afere – aktivisti lokalnih udruga civilnog društva prijavili su USKOK-u tri dosadašnja župana zbog navodne zloupotrebe društvenog položaja, ovlasti i trgovanja utjecajem pri odabiru te lokacije za izgradnju centra. ■

Borba s vjetroturbinama – Padene (Foto: Sandro Lendler)

UVREDE
I PODMETANJA

Fuck-checking

PIŠE Viktor Ivančić

Istrgnut iz konteksta, Adolf Hitler može biti predstavljen kao ljubitelj pasa i vegetarijanac, a Radovan Karadžić kao razbarušeni poeta i simpatični profesor književnosti. Kao što će, kada se na p-portalima pobrinu da uklone kontekst, general Momir Talić iz balkanskoga ratnog krvoloka biti preoblikovan u srpskoga nacionalnog heroja

ODSUSTVO istine i odsustvo pameti ne idu nužno ruku pod ruku. Lažov ne mora biti glup, i vrlo često to nije, ali ako jest, u pravilu ne može izbjeći sudbini da protiv svoje volje ogoli vlastitu laž. Zbiva li se to u polju novinarstva, gdje bi istina trebala uživati status svetinje, nastaju fatalni udesi. Nastaje uređivačka koncepcija *p-portala*.

Nisam namjeravao reagirati na stupidnu zbirku uvreda kojom me počastila glavna urednica rečenog portala OLIVERA RADOVIĆ ('Naš Čvorović', 17. srpnja), no onda je sličnim tupim oruđem nasrnuo i banjalučki dopisnik ŽARKO MARKOVIĆ ('Ivančićeve fatamorgane', 20. srpnja), pa me je stereo ugodaj – doduše jedva – trgnuo iz potpune ravnodušnosti.

Ipak, neću ići toliko daleko da se branim od kvalifikacija kojima sam zasut, jer ih kao svjedočanstva o manjku duha raspištoljena dvojca podnosim sasvim dobro i s blagom dosadom dodajem ličnoj kolekciji: za O. Radović sam 'moderni Ilija Čvorović', pa zatim 'vitez tužnog lika', i to 'otupelog pera', koji 'pabirči nekadašnju slavu', 'neodgovorno koristi javni prostor' i 'zlonamerno širi netrpeljivosti', dok me Ž. Marković uspoređuje s nekakvim 'priučanim banjalučkim skribomanima sklonim površnim naklapanjima', potom i s 'priučanim skribomanima kojima je hobi plivanje u krvi i jahanje trulih leševa', da bi me naposljetku – podsjećajući na smrt 12 beba u banjalučkoj bolnici 1992. – svrstao u tabor 'neljudi', jer 'samo neljudi mogu da tvrde da je njihova smrt korištena za propagandu, u političke ili neke druge svrhe'.

To zadnje, srećom, vraća stvar na meritum spora i nudi priliku da, umjesto pirotehničke, zahvatimo bit. Mobiliziram li dakle sve resurse svoje nečovječnosti, mogu samo još uvjerenije ponoviti: da, novinar Ž. Marković u svojem tekstu u glasilu 'Privrednika' koristi smrt banjalučkih beba za голу propagandu, tj. za glorificiranje neosuđenog ratnog zločinca i njegove ratne horde! Ako novinar Ž. Marković smatra da 'samo neljudi' mogu tvrditi takvo što, to je valjda misaoni manevar preko kojeg sebi dokazuje da je čovjek, a ja ga sigurno neću ometati da se u toj koži osjeća kako god želi.

Članak novinara Ž. Markovića, naime, ne bavi se 'tragičnom sudbinom novorođenčadi' – osim koliko je dovoljno za konstataciju da su za njihovu smrt krivi beščutni 'međunarodni moćnici' – nego se bavi veličanstvenom ratnom operacijom koja je tu tragediju dokinula, a vodio ju je slavni general MOMIR TALIĆ. Potoci slinave adoracije na račun voljenoga vojnog lica cijede se iz štiva Ž. Markovića: od citiranja znamenite zapovjedi uniformiranog spasitelja, preko ocjene da je probijanje koridora u lipnju 1992. bio 'dogadaj od ključne važnosti za srpsku nacionalnu historiju', pa do zdravom razumu nedokučivog poigravanja glasinom da se vojni prodor 'izučava i na čuvenom Vest pointu', sve sa malim p. 'Iako je u pitanju mit, a ne potvrđena informacija', piše istinoljubivi suradnik *p-portala*, 'sama činjenica da se poseže za ovakvom kvalifikacijom govori o profesionalnosti ove vojne akcije za koju nije utvrđen ni jedan zločin, niti se akcijom u bilo kojem smislu bavila neka od pravosudnih institucija'.

Iz moje nečovječne vizure to nije ništa drugo nego odurna eksploatacija mrtvih

Momir Talić (lijevo) 1992. godine (Foto: Facebook)

beba za propagiranje lika i djela neosuđenoga ratnog zločinca i klesanje njegova medijskog spomenika. Novinar Ž. Marković nije našao za shodno da u tekstu kojim veliča Talićev ratni podvig navede kako je protiv istog u Hagu podignuta optužnica za najteže ratne zločine, jer bi se to kosilo sa žurnalistovim razumijevanjem profesije: čovjek ne dopušta da novinska skica nacionalnog velikana bude pokvarena prijavim dijelom njegove ratne biografije.

Tako je skriven i podatak da se spomenu ta optužnica, čiju je prvu verziju potpisala LOUISE ARBOUR, referira na ratno djelovanje Momira Talića između 1. travnja i 31. prosinca 1992. godine, a u taj period spada i probijanje famoznog koridora (lipanj 1992.), nakon kojeg se intenziviraju masovna ubojstva, progoni i etničko čišćenje. Nema naravno ni informacije da su u trenutku kada humanist s generalskom šapkom donosi *istorijsku* odluku o spašavanju novorođenčadi, logori Omarska, Keraterm i Trnopolje odavno u punome pogonu, da vojnici kojima je direktno nadređen Momir Talić tamo regularno siluju, muče i ubijaju civile nepoželjnih nacionalnosti, zbog čega bi njihov komandir, da ga smrt nije preduhitrila, fasovao u Hagu dugogodišnju robiju.

'Šta je uopšte poeta Ivančićeve reakcije?' pita se O. Radović. 'Da za svaku priču treba uzeti što širi kontekst?' iščudava se. 'Dokle?' pita se dalje, treba li 'raščlaniti po potrebi sve do istočnog greha koji svi nosimo?'

Što se mene tiče, istočni grijeh možemo prepustiti duhovnim ocima gospođe O. Radović, a na pitanje 'dokle?' preporučujem odgovor: dotle dok se ne ukažu obrisi kakve-takve istine. Jer priče lišene konteksta, kakve preferira O. Radović, uglavnom se pokazuju prilično nezgodnima. Istrgnut iz konteksta, primjerice, ADOLF HITLER može biti predstavljen kao ljubitelj pasa i vegetarijanac, a RADOVAN KARADŽIĆ kao razbarušeni poeta i simpatični profesor književnosti. Kao što će, kada se ukloni kontekst, general Momir

Talić iz balkanskoga ratnog krvoloka biti preoblikovan u srpskoga nacionalnog heroja.

S druge strane, budući da nisam sklon praviti razliku između hrvatskih i srpskih gadarija, 'poentu' dvojca s *p-portala*, koji od te razlike živi, razumijem dosta dobro. Naracija o Taliću koji je 'spasitelj banjalučke nejači, a ne ratni zločinac' godinama cirkulira medijskom kanalizacijom u DODIKOVOJ paradržavi – uz sve prateće obredne aktivnosti: brončana bista se redovno lašti, političari polažu vijence, popovi mašu kandilima... – i sada je Ž. Marković i O. Radović nastoje prenijeti na hrvatsko tržište.

Čak i kada je napokon prinuđen progovoriti o optužnici protiv dragog vojskovođe, novinar Ž. Marković ne uzmiče pred propagandnim dužnostima, pa me u svom reagiranju pita: 'Šta je garant da bi Talić bio osuđen, osim toga što je Srbin?'

Treba zastati nad tom rečenicom, čija struktura odaje klasičan refleks revizionista. Jedina garancija da bi Talić u Hagu bio osuđen jest to što je bio Srbin – a ne, recimo, to što je otvarao logore – što znači da i svi oni koji su u Hagu dosad osuđeni gule robije zbog pripadnosti srpskom nacionalnom biću, a ne zato što su se odavali ratnim zvjerstvima, u komandnom ili terenskom smislu. Individualni kriminal novinar Ž. Marković lakim potezom prebacuje na široka pleća nacije, a nacija je po definiciji uvijek nevinna i čista, žrtva tuđinskih spletki i zavjera: ustvrditi da je Momir Talić (bio) zločinac isto je što i tvrditi da su svi Srbi (bili) zločinci, što sebi valjda mogu dopustiti 'samo neljudi', tj. oni koji nisu Srbi, tj. jedni te isti.

(Slična kategoričnost, uzgred budi rečeno, krasi novinara Ž. Markovića i kad brani nacionalne gromade koje nisu otputovale na onaj svijet. U jednoj od njegovih zadnjih kolumni u Glasu Srpske naišao sam na ovu misao: 'Dodiku i drugim funkcionerima iz Srpske da se svašta zamjeriti, ali da pozivaju

na rat, nemire, nestabilnost jednostavno ne može. Ko god tvrdi suprotno obični je lažov i manipulant.' Tako to rade rasni novinarski faktofil: prodeš u debelo crijevo vlastodršca i izvučeš činjenice na vidjelo.)

Nošen tim plemenskim žarom novinar Ž. Marković ponavlja tvrdnju da je povod za obilježavanje 'Dana bijelih traka' – a radi se o naredbi Kriznog štaba Prijedora iz svibnja 1992. kojom se nesrpsko stanovništvo obavezuje istaknuti bijela platna na domovima – izmišljen. Jer se to ne spominje u optužnici protiv Momira Talića, jer 'bijelih traka nema ni u drugim haškim aktima'. Priču su, veli, 2012. izmislile 'lokalne prijedorske poglavice raznih, nazovi, nevladinih udruženja'. Pa kaže: 'Ako su ti i takvi Srbi (opet spasonosni nacija – op. V. I.), u maniru nacista, na taj način obilježavali svoje dojučerašnje komšije, zašto o tome niko ništa nije govorio dvije decenije prikrivajući na taj način jedno grozno, dehumanizirajuće i zastrašujuće krivično djelo!?'

Uzalud stotine svjedočenja, uzalud objavljena imena spikera koji su na lokalnome radiju čitali naredbu, uzalud, recimo, priča SUTKE SELMAN o tome kako su je zbog bijele trake na ruci svaki put vojnici pretresali kada je išla u posjet majci... kad dopisnik *p-portala* argumentirano tvrdi da se delikt ne spominje u optužnici protiv Talića, 'ni u drugim haškim aktima'.

Međutim, u haškoj presudi protiv MILOMIRA STAKIĆA, nekadašnjeg predsjednika Kriznog štaba Prijedora, koji je još u prosincu 2003. osuđen na 40 godina robije, postoji cijelo poglavlje s naslovom 'Označavanje nesrpskih kuća'. Za informaciju novinara Ž. Markovića evo sažetka:

'Radijska saopštenja su, osim toga, obvezivala nesrbe da na svojim kućama izvjesu bijelu tkaninu u znak lojalnosti srpskim vlastima. Dr. IBRAHIM BEGLERBEGOVIĆ je posvjedočio da se uplašio zbog prijetnje da će granatirati one koji to ne učine, tako da je istakao veliki bijeli peškir. Prema svjedočkinji I, to su naređenje izvršili gotovo svi. CHARLES MCLEOD, koji je kao član PMEZ-a posjetio opštinu Prijedor krajem augusta 1992., izjavio je da je prilikom posjete mješovitom srpsko-muslimanskom selu vidio da su kuće Muslimana označene bijelom zastavom na krovu. To potvrđuje i svjedočenje BARNABASA MAYHEWA (PMEZ), koji je u svom iskazu rekao da su muslimanske kuće bile označene bijelim zastavama da bi se razlikovale od srpskih.'

Tako to dakle ide: šef Kriznog štaba biva osuđen na 40 godina zatvora, u presudi mu se na teret stavi i naredba o 'označavanju nesrpskih kuća', a novinar Ž. Marković konstatira da je sve to izmišljotina, da se radi o podvali poglavica nevladinih udruženja, izvedenoj deset godina nakon haškog pravorijeka. Ako se u pogledu 'načina obilježavanja dojučerašnjih komšija' novinar Ž. Marković sad upusti u analizu suštinske razlike između bijelih traka na rukavima i bijelih plahti na kućama – a slutim da bi takav raskošni um mogao krenuti u tom smjeru – unaprijed ga pristojno molim da nas prestane prcati u zdrav mozak, kada već *p-portal*, s ovlaštenjem za *fact-checking*, nema i licencu za *fuck-checking*, barem radi zaštite vlastitih čitatelja.

Mada, nije realno vjerovati da će on to poslušati. Udruženi nastup laži i gluposti ne poznaje prepreke. Jedino je ironično iščudavanje nad činjenicom da se decenijama prikriva 'jedno grozno, dehumanizirajuće i zastrašujuće krivično djelo' potpuno bespotrebno: zločini ostaju skriveni zato što o obavještavanju javnog mnijenja brigu vode udarnici poput novinara Ž. Markovića i urednice O. Radović, zastupajući nacionalžurnalističku većinu. ■

Projekt srednji vijek

Stjepo Bartulica, Davor Ivo Stier, Željka Markić, Marijana Petir i slični preko Projekta 2025 uvoze ideje zabrane pobačaja, uništenja agencije za zaštitu okoliša, zdravstva, socijale, radnika, rezanja poreza za korporacije. Predstavnik Fondacije Heritage ugledni je gost na skupovima hrvatske vlade

Stephen Nikola Bartulica je na lokaciji Hrvatski sabor.

27. lipnja u 21:25 · Zagreb · 🌐

Bila mi je čast ugostiti g. Maxa Primorca iz The Heritage Foundation u Hrvatskom saboru.

Razgovarali smo o strateškoj suradnji na području konzervativnih politika, vjerskih sloboda i ljudskih prava.

#CroatiaFirst ≈

#DomovinskiPokret ≈

@pratitelji

DOMOVINSKI pokret, desno kri- lo HDZ-a i ŽELJKA MARKIĆ go- dinama su surađivali s autori- ma Projekta 2025, dokumenta američke desnice koji izgleda kao hodogram za uvođenje kršćanskog fašiz- ma u SAD i posljedično na cijeli Zapad. Jedan od najvažnijih političkih programa u povije- sti konzervativnog pokreta kreirale su iste organizacije koje su sa STJEPOM BARTULICOM u Zagrebu organizirale konferencije i trenira- le članove Domovinskog pokreta uoči izbora 2020. godine. Kao ministar vanjskih poslo- va u vladi ANDREJA PLENKOVIĆA, DAVOR IVO STIER je potajno, preko Željke Markić, jamčio da će Hrvatska u UN-u glasati u skladu s nji- hovim reakcionarnim zahtjevima. Markić je bila strateg i koordinator mreže preko koje su potpisnici Projekta 2025 u Evropu uvozili strategije protiv pobačaja, rodno uvjetovanog nasilja i gej prava.

Projekt 2025 postao je nedavno jedan od najguglanijih pojmova uoči predsjedničkih izbora u Americi. Skup političkih mjera za buduću vladavinu republikanaca kreirala je Fondacija Heritage, organizacija koja raspolaže godišnjim prihodima većima od sto milijuna dolara, u suradnji s više od 80 srodnih udruženja. U dokumentu su najavili uništenje agencije za zaštitu okoliša, zdrav- stva, socijale, radnika i potrošača. Odstranit će regulaciju i srezati poreze za korporacije, upregnuti fosilna goriva, uništiti sindikate, zamijeniti 50 tisuća državnih službenika TRUMPOVIM lojalistima i politički pokoriti pravosuđe za sprečavanje istraga budućih poteza Donalda Trumpa.

Predložili su bazu podataka svih žena koje su pobacile i posrednu zabranu abortusa bez iznimke, medicinski potpomognute oplodnje i kontraceptiva, te otežavanje razvoja. Javne škole namjeravaju zamijeniti privat- nim obrazovanjem financiranim iz državnog budžeta, u skladu s biblijskim učenjima. I korištenje vojske za potencijalne disonan- tne glasove na ulicama.

Financirani novcem fosilnih milijardera, autori Projekta 2025 nude viziju bijele, rasi- stičke, kršćanske i patrijarhalne države, lišene prava manjina i žena, uz kažnjavanje svakog otpora, nasilnog ili nenasilnog, svejedno. Sa- držaj je toliko ekstreman i obiluje politikama koje su dramatično nepopularne među birači- ma da se Trump od njih zadnjih dana pokušao ogradi, tvrdeći kako ne zna o čemu je riječ ni- tko su ti ljudi. On je dovoljno politički vispren i brifran da shvaća kako ih se javno treba od- reći uoči izbora da bi nakon njih nesmetano provodio njihovu agendu. To je učinio i u prvom mandatu. Stotine članova Heritagea i drugih organizacija koje su kreirale ovaj doku- ment bili su dio Trumpove vlade, minirajući iznutra klimatske, regulatorne, obrazovne, radničke, manjinske i ženske politike.

Jedan od zaposlenika u Trumpovom man- datu, MAX PRIMORAC, Amerikanac je hrvat- skog porijekla. Danas u Fondaciji Heritage, on je ujedno autor cijelog poglavlja Projek- ta 2025 u kojem traži promjenu inozemne američke meke moći: promociju prava žena i manjina te zaštite okoliša on obećava zami- jeniti nagrađivanjem vjerskih organizacija koje se zalažu za borbu protiv pobačaja u nerazvijenim zemljama. Prije mjesec dana Primorac je gostovao na Dubrovnik forumu, međunarodnoj konferenciji u organizaciji hrvatske vlade. Prije toga, u Saboru se sastao s Bartulicom i MARIJANOM PETIR. 'Razgova- rali smo o strateškoj suradnji na području konzervativnih politika, vjerskih sloboda i ljudskih prava', napisao je Bartulica. 'Složili

smo se da humanitarna i razvojna pomoć ne smiju biti ideološki obojene', dodala je Petir. Primorac je intervjuiran na HTV-u. Najavlju- jući 'značajnu promjenu američke vanjske politike' ako Trump dođe na vlast, rekao je da će stati na kraj 'klimatskoj ideologiji'. Za buduće suočavanje s klimatskim promjena- ma najavio je kombinaciju 'dobre infrastruk- ture i razvoja inovativnih solucija privatnog sektora te smanjenja poreza i regulacija'.

U svakom drugom scenariju ovakav od- govor bi nalikovao na buncanje prosječnog slobodnotržišnog redikula koji uzroke pro- blema klimatskih promjena nameće kao buduća rješenja. Bio bi nevrijedan pažnje da nije jedan od arhitekata projekta koji bi mogao označiti ubrzano otklizavanje kasne faze kapitalizma u konačni politički mrak.

Na simboličkoj razini, moglo bi se reći da je Max još u mladosti bio u doticaju s originalnom verzijom crnila. Maxov otac MIŠKO bio je član Hrvatskog oslobodilačkog pokreta, ustaške organizacije koju je osno- vao ANTE PAVELIĆ. Po vlastitoj priči, učlanio se 1956., iste godine kad je poglavnik osno- vao HOP. Krajem osamdesetih, Miško je bio jedan od financijskih i političkih osnivača HDZ-a. Navodno je odgovoran i za uskrnu- će priče o pomirbi djece ustaša i partizana; originalni promotor je bio MAKS LUBURIĆ. Kao dobrostojeći Amerikanac, povezan s još imućnijim Hrvatima u inozemstvu od kojih je skupljao novac za TUĐMANOV po- kret, postao je predsjednik HDZ-a Sjeverne Amerike. Njegov sin Max je navodno bio je- dan od organizatora Tuđmanovog dolaska u SAD 1990. godine i posrednik u potpisivanju prvog ugovora između Hrvatske i SAD-a.

Od američkih i kanadskih Hrvata Primorac junior je 2000. godine skupio pola milijuna kuna za predsjedničku kampanju DRAŽENA BUDIŠE. Među donatorima su bili i pojedinci koji su sudjelovali u Tuđmanovoj privati- zaciji. I otac Miško je podržao Budišu. Kao što je 2010. otvorenim pismom dao podršku predsjedničkom kandidatu MILANU BANDI- ČU. 'HDZ je nastao na temeljima sveopćeg (Pavelićevog, op. a.) Hrvatskog oslobodilač- kog pokreta, a kako sam već i naveo prvi puta sam postao njegov član daleke 1956. godine', poručio je Miško u javnoj obznani i dodao da 'hrvatski narod glasno i neopozivo mora rea- girati na neizmjernu korupciju i pljačku, koju su većinom i planski učinili jugo-komunisti'. Hrvatima i Hrvatima je stoga rekao da 'ovo- ga puta imaju čovjeka zadojenog hrvatskim majčinim mlijekom krštenoga i po Svetom Duhu oslobođenoga od istočnoga grijeha (ko- munizma, op. a.)'. 'Uspjeti i biti prvi čovjek grada Zagreba već toliko godina, i preporoditi glavni grad svih Hrvata diljem svijeta, daje mi za pravo vjerovati da će biti hrvatski RE- AGAN, radeći zajedno s našom vrijednom i najboljom premijerkom Europe JADRANKOM KOSOR', nahvalio je Ronald Bandića, a građani- ma Hrvatske ispostavio svojevrstu kletvu: 'Ako ovog puta pogriješite ni dragi Bog vam neće oprostiti!' Nismo uspjeli saznati jesu li, kao u slučaju Tuđmana i Budiše, novac sku- pljali i za Bandića.

Po Trumpovom dolasku na vlast, Max Pri- morac je 2018. zaposlen u USAID-u, američ- koj agenciji za međunarodni razvoj, a potom i kao posebni savjetnik potpredsjednika MIKEA PENCEA za prava kršćana i drugih vjerskih manjina u Iraku. Već tada radilo se na ukidanju milijardi za nepoćudne projek- te i preusmjeravanju milijuna kršćanskim udruženjima. U Projektu 2025 Primorac je najavio da će USAID-u biti zabranjeno finan- ciranje organizacija koje 'promoviraju po- bačaj' i kontracepciju. Umjesto toga, novac će biti usmjeren vjerskim organizacijama koje se pobačaju protive, pod egidom 'zaštite vjerskih sloboda', u suradnji s korporacijama koje će rješavati lokalne probleme takvih

Jedan od zaposlenika u Trumpovom man- datu, Amerikanac hrvatskog porijekla Max Primorac, autor je cijelog poglavlja Projekta 2025 u ko- jem traži promjenu inozemne američke meke moći. Njegov otac Miško bio je član Pavelićevog HOP-a

država. Umjesto strane pomoći, koju treba postepeno ukinuti, Heritage i Primorac vide spas u slobodnom tržištu i filantropiji ultra- bogatih. On piše i da SAD treba tražiti mica- nje spomena abortusa iz svih dokumenata i literature UN-a. I poništiti klimatske poli- tike. 'Sljedeća konzervativna administracija trebala bi povući sve klimatske politike iz svojih programa inozemne pomoći, zatvo- riti urede, programe i direktive agencije namijenjene promicanju Pariškog sporazu- ma o klimi', poručio je Primorac, dodajući da USAID mora odmah prestati 'promicati pobačaj, rodni radikalizam, klimatski ek- stremizam i druge *woke* ideje'. U nedavnom tekstu predložio je ukidanje pomoći Južno- afričkoj Republici nakon što je tužila Izrael Haškom sudu zbog genocida nad Palestin- cima. Nabrajajući sve novčane poticaje koje bi trebalo uskratiti ili smanjiti ovoj afričkoj državi, naveo je i paket za borbu protiv HIV-a. Heritage je lobirao da se ukine srodan ame- rički program – koji je u zadnjih 20 godina spasio 25 milijuna života – za sve klinike koje obavljaju testove na HIV, ali i pružaju uslugu pobačaja neameričkim sredstvima.

Godinama prije nego što je Primorac ušao u Heritage, Bartulica i krajnje desni elemen- ti HDZ-a bili su njihovi partneri i suradnici u raznim projektima. U listopadu 2018. Bar- tulica i Heritage organizirali su zagrebačku konferenciju o energetske sigurnosti na kojoj je govorila tadašnja predsjednica KO- LINDA GRABAR-KITAROVIĆ, promotorica Višegradske skupine zemalja koja je usko povezana s američkim konzervativnim pokretom. U ime zaklade Heritage, na kon- ferenciji je nastupio NICK LORIS, koji je potaknuo Trumpa da se povuče iz Pariškog sporazuma o klimatskim promjenama. Iste godine Bartulica je posjetio njihovu središ- njicu u Washingtonu. U prosincu 2019. on- dje je boravio opet, ovaj put s članom HDZ-a DAVOROM IVO M STIEROM. Sljedeće godine sre- dio je i gostovanje potpredsjednika Zaklade JAMESA CARAFANA u 'Bujici'.

Bartulica je povezan i sa srodnim Lea- dership Institutom iz SAD-a, koji je također sudjelovao u izradi Projekta 2025. Uoči iz- bora 2020. godine u Hrvatskoj, više njiho- vih stratega držalo je predavanja članovima Domovinskog pokreta i obučavalo MIRO- SLAVA ŠKORU 'strateškoj komunikaciji' u javnosti. Uz Heritage i Leadership, Alliance Defending Freedom (ADF) također je dao doprinosu Projektu 2025. Bartulica i VICE BATARELO nekoliko su puta u Hrvatskoj ugostili SOPHIU KUBY, šeficu evropske is- postave ADF Internationala. Kuby je sudje-

lovala u njihovoj ljetnoj školi za katolike s hrvatskom zastupnicom Marijanom Petir. Radeći u Evropskom parlamentu, Petir je s ADF-om 2015. bila dio skupa protiv federa- cije Planned Parenthood, najvećeg pružate- lja usluge pobačaja u SAD-u. Godinu poslije bila je među dvadesetak članova EP-a koji su potpisali deklaraciju ADF-a za promicanje prigovora savjesti liječnika. I ona je pojedine članove ADF-a dovodila u Hrvatsku. Tijekom nedavnog posjeta Washingtonu, Max Pri- morac je pohvalio njene napore 'u podršci projektima koji promiču slobodu vjeroispov- ijesti kao temeljno ljudsko pravo'. Prije dvi- je godine, Primorac je organizirao sastanak s HDZ-ovom eurozastupnicom ŽELJANOM ZOVKO, koja mu je zahvalila u planiranju njenih aktivnosti u Washingtonu.

Heritage, Leadership i ADF nalaze se na popisu organizacija koje su prije nekoliko godina financirale ultravjerske evropske organizacije novcem nepoznatog porijekla. Poznato je, međutim, da njih financiraju pojedinci iz fosilne industrije, koji su vje- rojatno poduprli izradu Projekta 2025. Prije desetak godina, ADF je sudjelovao u kreira- nju Agenda Evrope, tajne mreže nekoliko stotina najmoćnijih srodnih globalnih or- ganizacija. Spomenuta Kuby bila je strateg i koordinator cijele mreže sa Željkom Markić. Procureni mailovi Agende, koje smo ana- lizirali početkom ove godine, pokazuju da su upravo organizacije poput ADF-a imale presudnu ulogu u desetljetnom uvozu stra- tegija borbe protiv abortusa, migracija, Ista- nbulske konvencije i sličnih tema iz SAD-a u Evropu. Zahvaljujući članovima Agende poput LADISLAVA ILČIĆA, Bartulice i Markić, njihove kampanje proširene su i po Hrvat- skoj. Utjecaj kreatora Projekta 2025 inficirao je i Hrvatsku vladu. Krajem 2016. godine lobist C-Fama, organizacije čije je vodstvo također sudjelovalo u pisanju ovog doku- menta, tražio je od članova Agende da utječu na svoje države kako bi glasale protiv UN- ovih mjera za globalno praćenje nasilja nad gejevima. U odgovoru na zahtjev navedene organizacije, Markić je mailom poručila da joj je ministar vanjskih poslova (Davor Ivo Stier) osobno zajamčio da će glasati u skladu s njihovim preporukama. Zbog pritiska EU-a plan se izjalovio. Ali je mjesecima poslije toga Hrvatska uz Mađarsku i Poljsku davala skandalozna izdvojena mišljenja o radu UN- ovog Vijeća za ljudska prava. Sve u skladu sa zahtjevima autora Projekta 2025.

Dođe li Trump na vlast, mimikrija i tajno djelovanje američkih, hrvatskih i drugih ekstremista više neće biti potrebno. Oni će postati srednja struja, s punom podrškom svjetske supersile. Politike koje se u značajno blažoj verziji mogu vidjeti u ORBANOVOJ Ma- đarskoj – zemlji koju je vodstvo Heritagea ne- davno navelo kao važan uzor za svoju viziju SAD-a – Amerika će nametati u UN-u i drugim međunarodnim institucijama. Financijski će nagrađivati države i ultrakonzervativne pokrete što se bore protiv abortusa, kontra- cepcije, gejeva, radničkih prava, korporativne regulacije, klimatskih politika... I kažnjavati sve koji se usude pružiti otpor. Budući da je SAD najmoćnija zemlja u povijesti svijeta, posljedice ovakvih politika bile bi nesagle- dive. Nekontrahirani marš prljavog korpora- tivnog sektora, porobljavanje ženskih tijela, uništenje ljudskih i radničkih prava, a potom i planeta. Namećući politike koje su pogubne po sva živa bića, takva suvremena desnica pretvorila se u kršćanski kult sudnjega dana. Primorac, Heritage i pridruženi autori ovog dokumenta redovno odbacuju optužbe za planiranu fašizaciju Amerike; oni su mišlje- nja da je riječ o normalnim konzervativnim politikama u borbi protiv kulturnog mar- ksizma, za zaštitu kršćanskih vrijednosti i svetosti života. ■

GVOZDEN FLEGO SDP već neko vrijeme gaji samoubilačke tendencije

Vrhunac je dostignut pokušajem koaliranja s DP-om. Sam pokušaj otvaranja pregovora s njima smatrao sam samoponižavajućim za SDP jer je posve bjelodano da su političke pozicije SDP-a i DP-a dijametralno suprotne. U vodstvu SDP-a je previše zaljubljenika u Zorana Milanovića pa je pitanje da li oni samostalno odlučuju ili su tek lutke na koncu

JEDNA od rijetkih reformi koje su se uopće dogodile u Hrvatskoj u posljednjoj deceniji bila je kurikularna reforma, koja se nakon pet godina provođenja u svim hrvatskim školama, sudeći po rezultatima državne mature, nije baš pokazala uspješnom. Generacija učenika koja je u jeku pandemije Covida upisala srednju školu pokazala je na državnoj maturi dosad najlošije rezultate. Uz deficit nastavničkog kadra i nikad organiziranu nadoknadu propuštenog gradiva za vrijeme *online* nastave, kurikularna reforma rezultirala je time da je gotovo polovica učenika strukovnih škola pala ovogodišnju maturu, dok je samo jedne godine palo više gimnazijalaca nego sada, a prazan esej predalo je dvaput više pristupnika nego lani. Jesu li ovi rezultati dovoljni da se upali alarm za spas obrazovanja u inertnom hrvatskom društvu razgovarali smo s GVOZDENOM FLEGOM, bivšim ministrom znanosti i tehnologije u RAČANOVOJ vladi, bivšim profesorom filozofije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, dugogodišnjim saborskim zastupnikom SDP-a i jednim od voditelja Centra za pravo i demokraciju Miko Tripalo.

Svaki peti maturant pao je na eseju iz hrvatskog jezika. Osim jedinica, padale su i nule na ionako nisko postavljenom pragu prolaznosti. Tko je kriv?

Šira slika: svaka politička zajednica i svaka javno djelujuća grupacija koja želi dobro svojim sugrađanima prioritarnim smatra obrazovanje i znanstvenu djelatnost jer na njima danas počivaju uvjeti za individualan i kolektivan dobar život. Većina hrvatskih vlada to čini deklarativno, ali ne i djelatno. Nešto uža slika: Hrvatski sabor je krajem 2014. donio

'Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije'. Premda je, po mome ukusu, taj dokument više izvedbeni program no strateški, on je do danas neponišten, dakle i dalje obavezan za sve izvršne vlasti. Spomenuta Strategija propisuje koordinirane promjene u znanstvenoj djelatnosti i svim razinama obrazovanja, dakle sinergijsko djelovanje znanosti i obrazovanja a ne jednorazinske promjene pa su 'kurikularna reforma' i 'škola za život' zabune, ili laži, jer iz Strategije izdvajaju dio i pretvaraju ga u samostalnu cjelinu. Takav posao smatram i djelomičnim i štetnim jer suvremeno obrazovanje počiva na trenutno valjanim znanstvenim istinama pa ne smatram mogućim mijenjati primarno i sekundarno obrazovanje bez mijenjanja znanosti i bez promjena u visokom obrazovanju, koje je i završetak formalnog obrazovnog procesa i osnova znanstvenih istraživanja. Stoga u razvijenome svijetu predtercijarno obrazovanje služi kao priprema za visoko, kojim unapređujemo način života i proizvodnje, a u Hrvatskoj još uvijek više od 70 posto učenika pohađa strukovne škole, dok je u razvijenim zemljama suprotno. Usprkos tome omjeru, ne pada nam na pamet uvođenje strukovne državne mature. Uža slika: svojim socijalnim statusom odgojno-obrazovni djelatnici uvelike su podcijenjeni i puno premalo plaćeni za važan posao koji obavljaju – oni pripremaju nove generacije, našu djecu, za uspješan i dobar život. Teško je moguće da nezadovoljni i frustrirani obrazuju radosne i kompetentne učenike. Uspjehe, pa i međunarodne, nekih učenika i nekih škola sklon sam gledati kao rezultate izuzetnih, entuzijastičkih, maštovitih, predanih učiteljica i učitelja, usprkos nepoticašnom sustavu, a ne zahvaljujući njemu. Konkretna slika: obrazovni sustav koji proi-

zvede katastrofu, više od 20 posto 'padova' iz materinog jezika na državnoj maturi, čini mi se pokazateljem da odgovorne institucije ne rade svoj posao. Ne sjećam se da je nakon objave tih šokantnih rezultata resorni ministar hitno sazvao skupinu eksperata, da je Agencija za odgoj i obrazovanje pokrenula žurne akcije za analizu nastale katastrofe i nalaženje puteva za njihovo ispravljanje već početkom rujna. Jezička i matematička 'pismenost' temelji su razumijevanja, komunikacije, obrazovanja, rada, osobnog i društvenog razvoja, a hrvatski učenici imaju loše rezultate u obje te pismenosti. Rezultate državne mature i nacionalnih ispita trebalo bi detaljno analizirati tako da svaki nastavnik, razred, škola, općina, županija i država znaju svoje obrazovne (ne) uspjehe i da mogu planirati edukativna poboljšanja. Pogotovo zato što učenici dobivaju dobre ocjene tokom školovanja, a postižu loše rezultate na nacionalnim ispitima i državnoj maturi. Odgovornost za takvo stanje je podijeljena, no najveća je ona države, potom institucija javne vlasti, lokalne samouprave, škola, nastavnika, roditelja i učenika, koji znanja i umijeća stežu na temelju poticaja u čemu je, pokazuju brojna međunarodna istraživanja, presudna uloga nastavnika. Očito je da ni država dovoljno ne stimulira nastavnike koji su, kao što sam kazao, svi visoko obrazovani, u stalnoj borbi za egzistenciju.

Krah 'škole za život'

Posljednjih godina enormno je narasla praksa instrukcija kod osnovnoškolskog obrazovanja, koje je po zakonu obvezno. Djeca već na samom ulasku u svijet odraslih bivaju oštećena na polju znanja zbog

svog socijalnog statusa. Mnogi roditelji nemaju financijske mogućnosti plaćati instrukcije, ali ni siromašnije lokalne sredine nemaju profesore koji bi privatno držali instrukcije. Stvara li se osnovna škola nejednakih šansi?

To nije šteta već je, prema Ustavu koji svakome jamči jednake šanse, protuustavno. Naš, ali ne jedino naš odgojno-obrazovni sustav našalost ne amortizira socijalne razlike, nego ih uvećava. Potrebe za instrukcijama dokazuju da obrazovanje unutar škole nije dostatno, da je potreban dodatan – financijski i/li roditeljski – napor da bi učenici ovladali propisanim gradivom i postizali željene rezultate. Ne dokazuje li ta potreba da je 'škola za život' krahirala? Država bi morala drugačije skrbiti o obrazovanju učenika, a ako to ne radi država, nedostatke sustava bi morala ispravljati lokalna zajednica, kao što je to slučaj u Rijeci i Varaždinu. Vjerujem i nadam se da će dio sadašnjih greški hrvatskog obrazovanja biti ispravljen kad zaživi cjelodnevna škola.

Ali s obzirom na dosadašnje loše rezultate 'škole za život' roditelji su skeptični prema cjelodnevnoj nastavi. Smatrate li da je javnost dovoljno upoznata s tom novinom i jesu li napravljene bar elementarne pripreme za njenu konačnu realizaciju koja je planirana za četiri godine?

Skeptičnost je opravdana jer roditelji vjerojatno uviđaju da za cjelodnevnu školu ne postoje ni kadrovski ni infrastrukturni uvjeti. Vjerojatno smo posljednji u Europi s višesmjenskom nastavom, pa učenici u inozemnim cjelodnevnim školama provode dvostruko više vremena no hrvatski učenici. U cjelodnevnoj školi nakon nastave učenici dobivaju ručak,

potom uz pomoć nastavnika rješavaju školske zadatke te se bave 'slobodnim aktivnostima' – učenjem stranih jezika, višom razinom sadržaja ili predmeta koji ih zanimaju, sportom... Za takvo što potrebne su opsežne pripreme i u kadrovskoj i u prostornoj infrastrukturi. Prvenstveno treba pripremiti nastavnike, potom osuvremenjivati kurikulum, uvesti devetogodišnje osnovno obrazovanje, opremiti školu za cjelodnevni boravak učenika... Nisam uvjeren da su dosadašnje pripreme za cjelodnevnu školu dostatne. Na primjer, u Zagrebu su samo dvije manje škole uvrštene u pokus cjelodnevnih škola, a nema ni jedne među najvećima. Kako će cjelodnevna škola funkcionirati u Zagrebu ovisit će, čini se, puno više o gradskoj vlasti no o državi.

Jedna smo od rijetkih europskih država koje nisu organizirale nadoknadu nastavnih sati za neobrađeno gradivo za vrijeme online nastave. To se pitanje gotovo nigdje nije ni postavljalo. Da ste tada bili ministar, što biste uradili?

Pandemija je bila veliko zlo za sve aspekte života pa tako i za školu, koja je ustanova za stjecanja znanja i vještina, ali i prostor socijalizacije. Hrvatska se pripremala za nastavu pomoću tableta, ali se spoznaja o usamljeničkim posljedicama buljenja u ekran utopila u ministričinj opsesiji tim uređajima, što smo platili dijelom i rezultatima o kojima sada govorimo. Tabletima je, bez unutar-razredne atmosfere, vrlo teško svladavati školsko gradivo i nemoguće razvijati među-ljudsku povezanost. Nakon popuštanja pandemije trebalo je nadoknaditi propušten boravak u školi, uključujući i nastavno gradivo. To su neke države učinile, Hrvatska nije.

Iako se vladajući nisu pobrinuli za bolje rezultate obrazovanja i uspjeh kurikularne reforme, pobrinuli su se da dobijemo prvi Zakon o hrvatskom jeziku.

Jezik je, vjerujem, nepokoriv zakonskim odredbama, no možda su ga saborski zastupnici izglasali s namjerom da prisile sebe i visoke dužnosnike ispravnoj uporabi hrvatskoga jezika.

Zapušteno pravosuđe

Centar za pravo i demokraciju Miko Tripalo bavi se strateškim smjernicama razvoja kroz europske politike. Jedno od područja interesa je vladavina prava i pravosuđe, koje još nije doživjelo reformu. Često je hrvatsko pravosuđe na meti kritika iz Europe. Nedavno je Sud Europske unije presudio da hrvatski mehanizam ujednačavanja sudske prakse nije u skladu s europskim. Ima li prav(n)og lijeka za hrvatsko pravosuđe?

Hrvatsko pravosuđe je, uz obrazovanje, najzapušteniji sustav. Ono je nesuvremeno, tromo, neefikasno i neujednačeno. U analizi u dvama saborskim tijelima, u kojoj su sudjelovali najviši dužnosnici hrvatskoga pravosuđa i zakonodavstva kao i naša predstavica u Europskom sudu za ljudska prava, utvrđeni su najučestaliji nedostaci hrvatskoga sudstva i zakonodavstva. Između ostalog je utvrđeno da je tristotinjak zakona u međusobnim suprotnostima, da brojni zakoni sadrže unutarzakonske kontradikcije, no nakon toga sastanka nitko se iz zakonodavne vlasti nije pobrinuo da ti nedostaci budu uklonjeni. U pravosuđu se dešavaju uglavnom poli-

tički uvjetovane promjene, što je bilo očito pri izboru glavnog državnog odvjetnika. Važna točka Stratejskih smjernica koje je izradio Centar Tripalo odnosi se na izbor ustavnih sudaca Taj će izbor biti ključan pokazatelj da li će sposobnost i kompetentnost izabranih biti važnija od njihovih političke podobnosti. Cjelokupna orijentacija hrvatske države vrlo je interesno obilježena, što nam pokazuju i postupci Europskog tužiteljstva u Hrvatskoj. Nekolicina sveučilišnih profesora prava napisala je elaborat da djelovanje sudaca-evidentičara, koji i ne sudjeluju u sudbenom procesu, ali prosuđuju o pravovaljanosti odlukâ suda, nije u skladu s hrvatskim Ustavom. Ali u Hrvatskoj politika najčešće ne čuje poruke stručnjaka i u tome je tragedija hrvatske stvarnosti – hrvatska politika najčešće ne slijedi savjete stručnjaka, nego funkcionira po pretežito partikularnim interesima. Općedruštveni problem vidim u tome da u Hrvatskoj postoji ogromna razlika između riječi i djela – jedno pričamo, drugo činimo, a u takvim je slučajevima već poželjna liječnička pomoć.

U Centru Miko Tripalo okupljate ugledne sveučilišne profesore. Kako ocjenjujete današnje civilno društvo u vrijeme kada ponovno jačaju nacionalizam i ustašizacija, koja se gotovo uopće ne sankcionira?

Civilno društvo se uspravalo jer je djelovanje nevladinih organizacija u javnosti uvelike smanjeno. Podsjetio bih da se 1999. pred izbore udružilo dvjestotinjak civilnih udruga, što danas ne smatram mogućim. Danas je, dakle, civilno društvo slabije. Između ostaloga i zato što politička situacija u nas korodira jer demokracija živi u javnom prostoru, koji je devastiran prostačinama i isključivostima. Sve manje ljudi iskazuje svoje mišljenje u javnosti

jer ih, osim u institucionaliziranim političkim strankama, koje su ponajviše autoritarno hijerarhizirane, gotovo nitko ne čuje.

Bili ste nestranački član vlade Ivice Račana. Kako gledate na situaciju u SDP-u poslije parlamentarnih izbora i uoči unutarstranačkih izbora na kojima će, po svemu sudeći, biti samo jedan kandidat?

SDP se staljinizirao i izgubio demokratski sadržaj iz svoga naslova. Čistkama članova SDP-a, pogotovo politički i stranački eminentnih parlamentaraca, stvoren je raskol za koji nitko nije odgovarao – SDP je 2020. ušao u Sabor s 34 zastupnice i zastupnika, 2024. je završio mandat s njih 12. Da nije bilo MILANOVIČEVOG protuustavnog angažmana u predizbornoj kampanji, SDP bi u parlamentarnim izborima vjerojatno ostao na petnaestak posto glasova. Vrijeme će pokazati da li je nedavna javna sprema Milanovića i SDP-a jednome i drugima politički isplativa. SDP kao najveća oporbena straka djeluje instrumentalizirana, ona već određeno vrijeme gaji samoubilačke tendencije, a vrhunac je dostignut pokušajem koaliranja s DP-om. Nakana da se sklepa koalicija SDP-a i DP-a radi opoziva glavnog državnog odvjetnika presitan je razlog da bi se spajalo politički nepojivo. Sam pokušaj otvaranja pregovora s DP-om smatrao sam samoponižavajućim za SDP jer je posve bjelodano da su političke pozicije SDP-a i DP-a dijametralno suprotne. U vodstvu SDP-a je previše zaljubljenika u Zorana Milanovića pa je pitanje da li oni samostalno odlučuju ili su tek lutke na koncu. Bojim se da SDP živi nepodnošljivu lakoću samozaborava i da stari 'čelnici' i spomenuti zaljubljenici neće moći bitno mijenjati Partiju, prevladavati probleme koje su sami sačinili. ■

А хтио је бити сметлар

Вујчић је био актер немалог броја немалих афера. Није правовремено реагирао око 'случаја франак' ни око прешутних минуса, у спашавању Агрокора дописивао се с лешинарима из Најтхеда. Од почетка његова првог мандата цијене су у земљи укупно нарасле за 31,7 посто

БОРИС ВУЈЧИЋ ће одрадити и трећи шестогодишњи мандат на челу Хрватске народне банке, након што је 79 саборских заступника подигло руку за новог-старог гувернера. 'Повјерење које сам добио је очито оцјена да сам добро радио свој посао', изјавио је након гласања. Додуше, међу оних 55 саборника који су се успротивили његовом одабиру било је оних који се снажно нису сложили с његовим процјеном. Тако га је МИРО БУЉ назвао 'гробаром хрватских финансија', док је ДАРИО ЗУРОВЕЦ указао да гувернерова одговорност није пропорционално резонирао висини његове плаће. Иначе, Вујчић мјесечно од државе прима 7.241 еуро, што је 2,2 пута више од премијеровог платног дохода.

БОРИС ЛАЛОВАЦ истакнуо је да се у Закону о ХНБ-у наводи да та институција мора бринути о инфлацији и цијенама, након чега се запитало што је у двије године највише инфлације чинила монетарна власт. 'Прва мјера гувернера била је упута грађанима да иду куповати тамо гдје је јефтиније, а друга да престану куповати и да ће се тако сузбити инфлација', подсетио је СДП-овац, МАРИЈАН ПАВЛИЧЕК (Суверенисти) утврдио је како ће Вујчић остати запамћен као човек под чијим је водством Хрватска изгубила монетарни суверенитет и који је ширио дезинформације да ћемо уласком у еурозону живјети квалитетније и да неће доћи до пораста цијена.

И сам гувернер, уосталом, истиче управу финансијску стабилност као основни циљ свога дјеловања, поготово након што је испуњен 'главни изазов – улазак у еурозону'. Па, како је изгледала та стабилност од увођења еура? У 2023. је хармонизирани индекс цијена – посебно дизајниран како би се осигурало да све земље Еуропске уније производе успоредиву мјеру инфлације – у Хрватској био 4,8 посто, док је на разини еурозоне износио 2,8. У липњу 2024. у нас се спустио на 3,5, а у еурозони на 2,5 посто. Додајмо и да су од почетка Вујчићевог првог мандата цијене у Хрватској укупно нарасле за

31,7 посто. Такођер, можда је занимљиво припоменути како је у 2023. банкарски сектор остварио повећање добити од 91,2 посто и како су трговачки ланци уредно биљежили двознаменкасте стопе раста.

Свакако, након Вујчићевог реодабира намеће се и питање што гувернер ХНБ-а, након преласка на еуро, уопће ради. Он одговара: 'Због тога што смо ушли у еурозону мој посао се промијенио. Од гувернера који води Савјет ХНБ-а, који управља монетарном политиком Хрватске, постао сам један од чланова Управљачког вијећа Еуропске средишње банке, које доноси одлуке о политици друге најважније валуте у свијету. То је врло изазовно, занимљиво и уживам у томе.' Осим наведеног, улога ХНБ-а је, између осталог, 'управљати међународним причувама и финансијском имовином ХНБ-а, издавати и одузимати одобрења за пословање кредитних институција и пружатеља платних услуга, платни промет, издавање електроничког новца те пословање овлашћених мјењача'. ХНБ чак смије издавати новчанице еура – у границама одобрења ЕСБ-а. Свакако, оно чиме се Вујчић – судећи по његовим јавним наступима – највише бави у посљедње вријеме јест популаризација дигиталног еура.

Ипак, неки национални политичари сматрају да би централна банка могла и требала више доприносити. Тако АНКА МРАК ТАРИТАШ сугерира да ХНБ не би

требао бити само кроничар времена и трендова, већ имати активнију улогу. 'У случају инфлације Хрватска народна банка се понашала као дједице из Мапет шоуа који сједи на галерији, међусобно говоре, али притом ништа не направе', примјетила је. Међутим, председница ЕСБ-а КРИСТИН ЛАГАР је, очито, врло задовољна тиме како Вујчић употпуњава своју франкфуртску фотељу. Наиме, она је оцијенила да је Хрватска под тренутним гувернером 'озбиљна, здрава и дисциплинирана' земља. Једнако размишља још један од ступова ЕУ-а, АНДРЕЈ ПЛЕНКОВИЋ. 'Мислим да имамо врло квалитетну сурадњу и осјећај задовољства за оно што је иза нас', истакнуо је премијер. Тим слиједом, открио је, 'договорили су се да Вујчић настави с још једним мандатом'.

Али како може премијер – како је био поручио – 'ријешити' да дотични поновно обавља функцију председавајућег средишње банке? Зар није ријеч о независној институцији? 'Неовисност средишње банке кључан је предуслов за успјешно и вјеродостојно провођење монетарне политике... (те) обухваћа више аспеката: функцијску, институционалну, особну и финансијску неовисност', стоји на страницама ХНБ-а. Подразумијева ли 'договор' с премијером – помијешан с 'осјећајем задовољства' и 'рјешавањем' именована – све наведене типове неовисности, пресуђује демократија сваке четири године. Ваљда.

Свијет за њега има још веће планове – Борис Вујчић (Фото: Јосип Реговић/PIXSELL)

У сваком случају, позиција ХНБ-овог гувернера не захтијева – за разлику од, рецимо, шефа тајне службе – полагање рачуна демократски изабраним тијелима. У складу с тим, Вујчић приликом саборске расправе није сматрао битним да стане пред народне заступнике, представи свој програм и евентуално одговори на неко питање. Није чак био ни позван на сједницу Одбора за избор, именована и управне послове који га је предложио за функцију. А пошто се у Закону о ХНБ-у не наводи коме је за свој рад гувернер одговоран, чини се да је Вујчић по природи своје функције или неодговоран или одговоран само и једино ономе којему успијева испровоцирати 'осјећај задовољства'.

Иако је Јутарњи лист једном пригодном описао Вујчића као 'привлачног, шармантног и свестраног мушкарца бројних интереса и страсти', притом наводећи како је 'тешко пронаћи особу која значајније вријеме познаје Вујчића, а која би о њему у било којем смислу изговорила нешто крајње негативно или компромитирајуће', гувернер ХНБ-а је, познато је, био актер немалог броја немалих афера. На примјер, није правовремено реагирао око 'случаја франак', при чему је и у јавности запамћен као онај који је био против конверзије и за банке. 'Вујчић пред камерама прича да треба санкционирати, спријечити, а не чини ништа. Он и његова клика заслужили су мјесто на оптуженичкој клупи због нечињења', изнио је своједобно ГОРАН АЛЕКСИЋ, председник Удруге Франак. Једнако закашњели рефлекс је имао и у недавној афери с прешутним минусима на рачунима грађана. 'Постоје разлози за интервенцију, прије их није било', гласило је његово објашњење након што се открило да су банке изманипулирале ту уредбу. Гувернер је судјеловао и у 'спашавању' Агрокора, а у том процесу је размјењивао мејлове с лешинарима из Најтхеда. Амерички фонд је након тога прогурао рол-ап који је био кључан за Лекс Агрокор, који је писала тајна владина скупина Борг. На крају баладе је Најтхед постао један од власника Агрокора.

Вујчић је уједно продавао и дионице банака чије је пословање као један од директора ХНБ-а истовремено надгледао, што је пракса коју ЕЦБ забрањује. Посљедња проблематична ситуација се пак одиграла прошлог мјесеца, када је објелодањено да је ХНБ додијелио лиценце за рад фирмама које зарађују на утјеривању дугова, а које је претходно казнио државни регулатор АЗОП, и то рекордним износива. Једна од твртки је чак била избачена из цеховског удружења због неетичног пословања и нарушавања угледа – и то она преко које је вицегувернер РОМАН ШУБИЋ повољно купио вилу у Загребу.

На недавно новинарско питање што је хтио постати када је био дијете, Вујчић је рекао: 'Најискреније, сметлар! Мајке ми! Ујутро сам се устајао и гледао оне камионе како су долазили, товарили смеће. То баш кад сам био мали, кикић. Онда сам причао како то хоћу па су ми старци купили такав камион, па сам се онда играо.' Међутим, свијет сада, за великог Бориса, има понешто другачије планове. Наиме, Блумберг је прије три мјесеца навео како би уклањање Вујчића с позиције гувернера ХНБ-а умањило шансе Хрватске да добије јачу позицију унутар ЕУ-а, и то зато што се дотични сматра изгледним кандидатом за унапређење у шестерочлани Извршни одбор ЕСБ-а у будућности.

Дотад би се свакако ваљало бацити на посао јер се монетарни суверенитет Републике Хрватске и сва (не)дјела ХНБ-а протекле ере сигурно неће до краја помести – сами од себе. ■

Kroćenje uhljeba

Ako javni sektor više nema priliku upošljavati ni domare, to znači da bi plaće u njemu morale dodatno rasti. Inzistiranje na tezi da su za fiskalni manjak krive baš povišice javnim i državnim službenicima nije vjerodostojno

PRVO je neki dan ministar financija MARKO PRIMORAC u javnost pustio priču o nužnosti rebalansa državnog proračuna za 1,59 milijardi eura, a onda su krenule pomno inducirane reakcije. Uz pomoć ortačkih medija, problem je zadan kao sukob između puke ekonomske realnosti i pohlepe individualno manjih korisnika budžeta. Konkretnije, za proračunsku rupetinu okrivili su predizborno dizanje plaća javnim i državnim službenicima koje, živa je istina, odnosi približno baš toliku svotu – 1,63 milijarde. Novo strastveno kroćenje uhljebâ moglo je nesmetano započeti.

Krajnji horizont novonastale situacije određen je Primorčevim uputstvom po kojem bi svi ministri imali svoje izdatke u ovoj godini smanjiti za 10 posto. Naročita redukcija zadesila bi veće infrastrukturne projekte i vojsku čija se politička uprava taman bila propela na zadnje noge, ususret ekspanziji i svijetloj militarističkoj perspektivi.

No, par dana poslije, kao u nekoj telenoveli, objavljena je vijest da su na svoj red za povećanje dohotka pristigli i svi najviši državni dužnosnici, od ministara do ustavnih sudaca, od sabornika do državnih tajnika. Nakon desetgodišnje stanke, osnovica plaće im navodno raste za 83 posto, pa će ovome ili onome ministru primanje skočiti s dosadašnjih oko dvije i pol tisuće eura na četiri, a premijeru s nekih preko tri tisuće na pet i kusur. Predsjednik RH ZORAN MILANOVIĆ, koji pak dobiva najveću plaću od svih njih, oko tri i pol tisuće, a na vrhu će ostati i ubuduće, na to je spremno zagrmio da kakav je to uopće način.

Hina prenosi da je Milanović izjavio: 'Kad mi netko kaže da ne može naći ministra za 3000 eura, baš me briga.' Pa još malo: 'Ministri bi, u pravilu, trebali biti ljudi koji su u fazi kada im je taj posao prije svega dužnost i čast prema zemlji, a onda i nekakav izvor prihoda.' To valjda znači i da ih, kad uprskaju stvar, možemo potegnuti za čast ili za rep, ne za odgovornost na ime koje naplaćuju više ili manje pravedna novčana primanja.

Da se ne zadržavamo previše na efektom predmetu dužnosničkih plaća, valja samo ukazati na totalno naopako, volontaristički te ignorantski postavljen rezon o javnoj i državnoj službi. Ako nas pritom ometa zvučnost ministarske ili predsjedničke funkcije, možemo suštinu svesti i na pravosudne službenike ili medicinske sestre ili učitelje. Država njih ne može pustiti da odu u inozemstvo, pa zaposliti pečalbare iz Azije, kao što to sebi može dopustiti privatni sektor na bitno jednostavnijim poslima, ali tek uz sekundiranje države koja tolerira čisto robovlasnički tretman tih ljudi u Hrvatskoj. Uostalom, potonjima

Najavio rezove – Marko Primorac (Foto: Neva Žganec/PIXSELL)

bi sigurno bila čast da budu ministri i za par tisuća eura. No zabluda je misliti da je tolike državne i javne službenike bilo dalje moguće držati na lanjskim, realno jadnim plaćama, kao što se to i još gore može raditi Azijcima. Evidentna predizborna vladina zloupotreba te činjenice nimalo ne mijenja samu činjenicu, a nju potvrđuje i s tim vezano tržište rada.

Za pokaznu vježbu, na primjer, zamislimo javnu ustanovu u višekatnoj zgradi, s par stotina zaposlenih, koja traži domara s obaveznim majstorskim zvanjem, pa mu nudi kakvih tisuću eura. A majstori su se odavno razbježali, otišli za višestruko izdašnjim primanjima negdje prema sjeverozapadu Europe, ili k domaćem turizmu, već i zbog toga što se ne vide u radu za čast.

Ako javni sektor, dakle, više nema priliku upošljavati ni domare, to znači da bi plaće u njemu morale dodatno rasti, a ne da imamo osnove propitivati zadnji realizirani skok. No svaka država je skupa ili jeftina isključivo u odnosu na iznos vlastitog joj budžeta, ne generalno te apstraktno, i zato uzroke za netom ispostavljeni fiskalni manjak treba locirati negdje drugdje. Preciznije kazano, inzistiranje na tezi da su za nj krive baš povišice javnim i državnim službenicima, nije vjerodostojno, ili ga u najmanju ruku treba revidirati po više aspekata.

Prvi od njih nalaže legitimiranje sumnje u efikasnost dotičnih službi i službenika, pri čemu možemo govoriti tek o razmjernom višku stranački namještenoga administrativnog kadra. Višak se utvrđuje po nedo-

statku kvalitetno obavljenog posla, mada kod nas nije obavljena njegova ekspertna analiza. No vjerovat ćemo utisku da su lijeni, prekobrojni i podmićeni.

Hrvatski premijer ANDREJ PLENKOVIĆ, međutim, ima ekskluzivnu mogućnost pobijati takve navode, demantirati optužbe da je HDZ uzurpirao državu jednako radi diobe sinekura i utjecaja te ovlasti. 'Da su institucije porobljene, kao što oni govore, onda ne bi bilo niti jednog slučaja koji dotiče člana HDZ-a', odgovorio je opoziciji koja sveudilj upućuje na korumpiranost vladajuće stranke. Zvuči to otprilike kao da je gro HDZ-ovaca, od svih onih što su zatečeni s prstima u pekmezu, ozbiljno procesuiran i penaliziran, dok su ostali naočigled ustuknuli i zamislili se.

Dalje i više od toga nije potrebno, ali za uzvrat ćemo obratiti pažnju na druge javno-financijske momente, vezane uz ekonomsku politiku šireg raspona. Štoviše, takav je obuhvatniji pogled u ovoj raspravi napadno zapostavljen, ne bi li se bolje primilo tvrdnju da je upravo rast plaća javnih i državnih službenika ugrozio fiskalopolitički cilj održanja proračunskog deficita na manje od tri posto, i javnog duga do 60 postotaka budžeta. Ili, da se vratimo na gore istaknutu matematiku, nekako se već mora opravdati neposezanje za dodatnim fiskalnim prihodom koji pored svega mora ostati i što više preučen.

Fiskalna politika je prva u tom neizvedenom razmatranju, iako se posljednjih godina češće spominje njezin neiskorišteni potencijal po više linija. Uglavnom se tako govori o porezu za iznajmljivače, a katkad se naveđu i druge točke, od kojih je posebno zanimljivo oporezivanje viših plaća i drugih vidova bogatstva. No barem više ne treba ponavljati da je Hrvatska šampionski regresivna i rigidna u tome, ravnamo li se ostatkom EU.

Općepoznato je da se budžet RH puni nametima koji ponajviše zahvaćaju najsiromašnije i najslabije slojeve, bilo potrošačkima ili dohodovnim. Nadalje, što se tiče budžeta kad su posrijedi rashodi, valjda bi bio red da se prije infrastrukturnih rezova utvrdi tko su sve neprincipijelno povlašteni korisnici javnih financija. Recimo, od nakaradno odnarođenih ratnih veterana do Crkve, od krupnijih investitora do medija koji vladi pušu u rog, a sami procijenite jesmo li i mi takvi.

Dok nam uzimate mjeru, primijetiti ćemo i da združene snage povlađuju bankama i osiguravateljima kojima već duge 23 godine prosljeđuju četvrtinu naših obaveznih davanja za mirovine. Bez opravdanja, jer nam kapitalizacija tobožnje štednje nije donijela zaradu, ne u poredbi s javnobudžetskom distribucijom tog prihoda izravno umirovljenicima. Osim svega, produbljeni fiskalni manjak je država nadoknađivala kreditima, i tako živi novac povjeravala financijskome privatnom sektoru za njegov prosperitet, sama kupujući skuplji – od njega istog.

Konačno, na potrošačke izvore punjenja budžeta se vlada odavno uprla i zato što je u ovom stoljeću temeljito promijenjena struktura hrvatske ekonomije, od materijalne proizvodnje prema turizmu. Izvoza produkata s osjetnijom dodanom vrijednošću više gotovo da nema, i ne čini se da će ga u dogledno vrijeme biti. A puno je manje tome kumovala nekonkurentnost samih proizvođača, negoli antiproizvodna ekonomska politika države čiji su faktotumi radije išli na ruku uvoznicima i trgovini, naime, svakako putanjom globalno manjeg otpora.

I kad smo već na globalnom planu, po nametnutom pitanju rebalansa zaključno ukažimo na stav glavnog tajnika Nezavisnog sindikata znanosti i visokog obrazovanja MATIJE KROFLINA, od prošlog tjedna. On je podcrtao da se 'panika koja se bez osnove diže' u kontekstu javnih financija, poklapa s određenim impulsima unutar EU-a, za povratak tzv. *austerity*-politici. Kroflin naposljetku upozorava da smo ideologiji štednje i rezova platili visoku cijenu desetljetne ekonomske stagnacije, iseljavanja i urušavanja životnog standarda, dok se zaposlene u javnim i državnim službama gura u poziciju dežurnog krivca i pokorne glasačke mašinerije vladajućih. ■

Почаст устанцицима и жртвама

Морамо инзистирати на промјенама везаним уз тумачење историје и сјећања на њене судионике као и почети процес стварног опоравка и развоја Баније, рекао је генерални секретар СНВ-а Саша Милошевић на комеморацији у Банском Грабовцу

И ОВЕ године већи број припадника српске заједнице те антифашиста Баније окупио се 20. јула у Банском Грабовцу како би одали почаст првим банијским устаницима који су под водством ВАСИЉА ГАЂЕШЕ у ноћи с 23. на 24. јул 1941. напали зграду општине, жандармеријску станицу и жељезничку станицу у овом селу, као и за 1.285 жртва усташког терора из глинског и петрињског котара, брутално побијених у знак усташке одмазде. Генерални секретар СНВ-а САША МИЛОШЕВИЋ подсетио је на прву масовну оружану акцију против НДХ и на страшну освету.

— Покушавам дати одговор на три питања: како се сјећамо људи чије је вјечно почивалиште на овом мјесту, и хероја и жртва освете; како стојимо с вриједностима за које су се они борили и због којих су гинули, а то су право на живот, право на слободу, социјалну правду, братство и јединство и на крају – какво је данашње хрватско друштво? – најавио је Милошевић. Нагласио је да је, попут пуно других банијских мјеста, Бански Грабовец село које нема водоводне мреже и није ни у каквим плановима обнове или развоја.

— Споменик с костурницом је формално заштићен, али оштећен и запуштен пропада већ годинама. Око 3.000 антифашистичких споменика ове земље је уништено, не признаје се Јадовно, негирају Јасеновац и геноцид над Србима у Другом свјетском рату. Одговор на прво питање може гласити: не сјећамо се како би требало, како би било пристojно и потребно, ни овог устанка ни ових жртва – казао је Милошевић. Подсетио је да је народ 1941. кренуо у борбу тражећи социјалну правду и равноправност кроз поклич о братству и јединству.

— Рат 90-их одио је животе превише људи, а бешћутни капитализам и национализам који су дошли с њим и након њега, до данас уништавају праведност и једнакост у друштву. Нажалост, није претјерано и погрешно рећи да су вриједности овог устанка и жртва одбачене, готово протјеране из друштва. Ако их држава и владајући признају или их се присјете, онда је то тек понекад, пропагандно и само на ријечима – нагласио је Милошевић.

— Можда ово нису највећи проблеми хрватског друштва, можда нису ни први које би требало рјешавати. Али јасно и дуготрајно запостављање неких од темељних вриједности демократије довољно су велико упозорење и гласно указују да ствари не иду у добром смјеру. Кад то комбинирамо са сликама остатака рата и потреса које видимо око Петриње, сликама опће запуштености и напуштености, долазимо до великих разлога за забринутост – објаснио је, истакнувши

да оваквим окупљањима антифашисти поручују да памте и позивају да се промијене макар двије ствари: тумачење историје, сјећања на њене судионике те почетак стварног опоравка и развоја Баније.

— Колико год нас оваква окупљања нужно окрећу према прошлости, ми морамо чврсто стајати у садашњости с погледом чврсто упртим у будућност. Само онда наше постојање има смисла и само онда испунит ћемо дуг што га имамо према херојима НОВ-а и антифашистичког отпора – нагласио је предсједник САВА РХ ФРАЊО ХАБУЛИН.

— Тако 22. липња обиљежавамо Брезовицу, овдје обиљежавамо прву оружану акцију и комеморирамо жртве усташког режима, а 27. српња у Србу обиљежавамо почетак устанка народа Хрватске. Сва три догађаја карактеризирало је заједништво Срба и Хрвата у устанку против окупатора и оних који су у НДХ увели владавину терора – рекао је.

— Голема већина бораца у Хрватској и другим дијеловима Југославије нису били комунисти јер је борбом руководила КПЈ на челу с Јосипом Брозом Титом. Морамо инзистирати на истини, посебно на сузбијању повијесног ревизионизма којим трују младе генерације, омаловажавају величину и значење НОВ-а, док у исто вријеме амнестирају, промовирају и враћају на јавну сцену злочинце и идеје за које смо вјеровали да су једном за свагда отишли у заборав – нагласио је Хабулин и додао да се спомињањем ЗАВНОХ-а Хрватска жели легитимирати као држава ослоњена на антифашизам, али зграда у Топуском, гдје је одржано и ии засједање, и даље је порушена, као и бројни споменици, међу којима је овај у Банском Грабовцу. Регионални конзерваторски завод одрадио је акцију врло брзо, али они који су одговорни за споменик нису прстом макнули, истакнуо је Хабулин.

За илустрацију Милошевићевих ријечи могу послужити ријечи 55-годишњег РАДОСЛАВА ШТЕКОВИЋА, једног од млађих становника Банског Грабовца у којем је – осим избјеглиштва од 1995. до 1998. – провео цијели живот.

— Овдје живи старија популација, тако да се бројчано стање мијења на мјесечном нивоу. Има нас стотињак, док је село до 1995. имало 550 становника, 160 кућних бројева, мјесну заједницу, матични уред, медицинску и ветеринарску амбуланту, жељезничку станицу, задругу за откуп стоке за Гавриловић, двије трговине и двије гостионице. Постојао је НК Партизан, а имали смо и добровољно ватрогасно друштво гдје смо се окупљали. У четверогодишњој школи било је стотињак ученика који су школовање настављали у сусједној у Доњој Бачуги, а средњу школу у индустријским центрима Сиску, Петрињи или Глини, гдје су се и запошљавали. Данас људи који су се вратили живе од социјале и пољопривредне пензије, а пожаре морају гасити ватрогасци из Петриње – прича нам Штековић.

— Становници села која гравитирају Банском Грабовцу могу се окупљати само у друштвеном дому у Горњој Бачуги који је обновљен захваљујући СНВ-у те заслужан за провођење програма Од врата до врата који спасава овај старији народ. Јер у селу, осим једног дућана, нема ничега. Код доктора треба ићи у Јабучковац удаљен десет километара или у Петрињу удаљену 17 километара – казује нам Штековић.

— Нажалост, село не оживљава преко љета јер не долазе људи с дјецом који сада живе посвуда. Раније су долазили, али сада све рјеђе и рјеђе. Дјеца су им порасла и имају своје животне обавезе. Али ми се не дамо, бавимо се пољопривредом, тако да село постоји. А и ситуација је добра; осим националистичких графита прије три године није било никаквих изгледа – истиче Штековић.

Глински парох ГОРАН КАЛАМАНДА служио је парастос пред споменик костурницом у којој почивају остаци жртва, а пред споменик вијенце су положили делегације САВА РХ, СНВ-а, Града Петриње и антифашиста с подручја Сисачке жупаније. Присутнима су се обратили изасланица сисачко-мославачког жупана, дожупаница МИРЈАНА ОЛУИЋ, те изасланик градоначелнице Петриње, вијећник ТИХОМИР ЖИЛИЋ, а музички допринос дале су чланице пјевачке групе сисачког пододбора Просвјете, као и збор Љеб који окупља чланице из Двора и Новог Града у БиХ. ■

Чланице збора Љеб
поред споменика
(Фото: Сандро Лендлер)

UGOVOR
S ĐAVLOM

PIŠE Boris Dežulović

Posve svejedno je li riječ o klincu na mopedu ili ubojici s Koltom, kvartovskom svodniku ili vlasniku lanca prostitucije, odlikovanom slavnom generalu ili njegovom sinu, glavni junak baš uvijek je 'otprije poznat policiji'

Policijska & prijatelji

PRIJE dva tjedna u zasjedi u Zagrebačkoj ulici u Splitu policajac je zaustavio nekog tipa koji se na motociklu vozio s djevojkom. 'Dugopoljac, bogati, jesi li to ti?' upitao je motociklist policajca, a ovaj se nije previše ni začudio, ŽELJKA PERIŠIĆA zvanog Dugopoljac i njegov žuto-bijeli policijski BMW znaju svi u gradu, Dugopoljac je živa legenda i najpoznatiji splitski motopolicajac. 'Oprostite, jel se mi znamo?' pitao je onda Dugopoljac, a motorist je skinuo kacigu, raširio ruke i predstavio se: 'Bruno, bogati! BRUNO DIVKOVIĆ!' 'Tako je, Bruno Divković!' lupio se Dugopoljac po čelu, 'vidim ja da si mi odnekud otprije poznat!'

Tako je nekako, ne držite me za svaku riječ, pretprošle srijede izgledao susret policiji otprije poznatog Bruna Divkovića i Brunu otprije poznatog motopolicajca Željka Perišića. Bruno, naime, nije spadao u puku kategoriju 'otprije poznatih policiji', on je policiji bio mnogo više od otprije poznatika, bio joj je više, reklo bi se, otprije drag i odan prijatelj: preko četrdeset puta kazneno prijavljen za krađu i teške krađe, osam puta zatečen s drogom i pet puta prijavljen za preprodavanje narkotika, otprije stari prijatelj policije Bruno Divković još je čak trideset četiri puta zaustavljen i prekršajno prijavljen zbog prekoračenja brzine, odbijanja testiranja na alkohol i narkotike, vožnje bez vozačke dozvole i ostalih prometnih prekršaja, pa ne samo da mu je vozačka dozvola već odavno bila oduzeta, nego mu je zbog impresivnog broja prikupljenih negativnih bodova čak i zabranjeno ponovo polaganje vozačkog ispita.

I svejedno se stari policijski poznanik slobodan, bezbrižan i otprije poznat veselo motorom vozio po gradu. Sve dok konačno nije naletio u Perišićevu zasjedu: od sreće što vidi otprije poznatog policajca, Bruno ga je svojim motorom vukao cijelom Zagrebačkom ulicom prije nego što je pobjegao, ostavivši i motor i polomljenog Dugopoljca.

Priče poput ove o Brunu i Dugopoljcu odavno su postale našom svakodnevicom, otprijašnja poznatost policiji postala je drugim svetim žanrovskim kanonom, pa više i ne postoji junak novinske crne kronike koji nije a) 'tih, miran, povučen i dobar susjed uvijek spreman pomoći', i b) 'otprije poznat policiji'.

Tjedan-dva ranije, recimo, prometna policija u Makarskoj zaustavila je maloljetnog motorista, zlato čaćino, koji je umjesto vozačke dozvole imao pedeset grama marihuane, pa je na kraju ispalo da je čak i on stari policijski poznanik: šesnaest godina ima mulac, a već se stigao 'otprije upoznati s policijom!' Uopće, posljednji put kad je policija privela nekoga otprije potpuno nepoznatog organima gonjenja bilo je još prije četrnaest godina, kad je uhapšen IVO SANADER.

Ovog ponedjeljka, uostalom, nakon dugih dvanaest godina i čak dvije stotine ročišta konačno je završeno suđenje stanovitom MISLAVU MERKAŠU i njegovoj sad već bivšoj supruzi NATAŠI, optuženima za vođenje zločinačkog udruženja i lanca prostitucije.

Naravno da su onda Nataša, oslobođena zbog zastare, i Mislav, osuđen na četiri godine i devet mjeseci zatvora, na koncu ispali 'otprije poznati policiji'. I to, hm, 'jako dobro otprije poznati': ona je, štoviše, i sama bila policajka, a on, još štoviše, operativac zagrebačkog Odjela organiziranog kriminaliteta, pa još – može li još štoviše? – zadužen za suzbijanje prostitucije!

Nitko se stoga nije iznenadio kad je istog tog ponedjeljka u Dom za starije i nemoćne osobe u Daruvaru upao ratni veteran KREŠIMIR PAHOKI, hladnokrvno Koltom s osam metaka ubivši vlastitu majku i još petero šticićenika i zaposlenika Doma, i kad se ispostavilo da je poremećeni masovni ubojica 'otprije poznat policiji': sve u viješti o masakru u Daruvaru bilo je šokantno i

Policijska 'otprije poznaje' svakog kriminalca u državi – Krešimir Pahoki (Foto: Neva Žganec/PIXSELL)

nezapamćeno, baš sve osim tog detalja s otprijašnjom poznatošću policiji. Naravno da je bio 'otprije poznat policiji': ne samo da je Krešimir deset godina cijevčio pivo, tablete i Kolt pred daruvarskim vatrogasnim domom, ustrajno njegujući svoje poznanstvo s policijom, nego je i sam bio dugogodišnji pripadnik vojne policije, ponosni nositelj TUĐMANOVE Spomenice domovinske zahvalnosti. A odlikovani junak 'otprije poznat vojnoj policiji', to zna svatko u Hrvatskoj, poseban je paragraf žanrovskog kanona.

Samo dva tjedna ranije, početkom ovog mjeseca, Županijski sud u Zagrebu odredio je tako jednomjesečni pritvor MARIJU KORADEU zbog kaznenih djela nasilja u obitelji, nanošenja teške tjelesne ozljede i povrede djetetovih prava. Mario Korade nije tek bilo koji 'otprije poznat policiji', on je vjerojatno najpoznatiji među 'otprije poznatima': prije petnaest godina uvjetno osuđen zbog prijetnji nevjenčanoj supruzi i njezinoj majci, prije osam godina osuđen zbog iznude, prijetnje i protupravnog oduzimanja slobode, u međuvremenu prijavljivani i kažnjavani zbog nereda i tučnjava, Mario je, međutim, najpoznatiji kao sin istinskog celebrityja među 'otprije poznatima policiji', pače 'otprije poznatima vojnoj policiji' – generala IVANA KORADEA, koji je svoj 'otprije ispunjeni' policijski dosje prije šesnaest godina zaključio metkom u glavu, nakon što je u krvavom pohodu po Zlataru i okolici pobio petero ljudi.

A zlato čaćino se onda ritualno upoznao s policijom razbivši bocu alkoholnog pića na grobu jedne od očevih žrtava.

I tako svaki dan. Posve svejedno je li riječ o klincu na mopedu ili ubojici s Koltom, kvartovskom svodniku ili vlasniku lanca prostitucije, odlikovanom slavnom generalu ili njegovom sinu, glavni junak baš uvijek je 'otprije poznat policiji'. Prošlog mjeseca, evo nasumce, Državno odvjetništvo u Sisku objavilo je kako je vozač BMW-a, koji je jučer dvjesto na sat kraj Novske ubio i sebe i svoju suprugu, bio 'otprije poznat policiji', a nakon što je varaždinska policija zbog nametljivog ponašanja uhapsila lokalnog siledžiju iz Donje Voće, glasnogovornica varaždinske policije MAJA PTIČEK petnaest se minuta izmotavala pred novinarima referirajući uobičajene policijske formulacije o istrazi u tijeku, prije nego što je na kraju, praćena smijehom okupljenih novinara, i ona morala izgovoriti kako je osumnjičenik 'otprije poznat policiji'.

'Otprije poznati policiji'?! Otprije poznati divljak u BMW-u prije pet godina jednako je jureći kombijem kraj Nove Gradiške ubio tadašnju sedamnaestogodišnju trudnu suprugu, a otprije poznati siledžija iz Donje Voće glavom je i bradom dojučerašnji načelnik Općine Donja Voća KRUNOSLAV JURGEČ, već hapšen zbog nametljivog ponašanja i prijetnji novoj načelnici općine, usput optužen i za seriju kreditnih prijevara i prijetnji voditelju lokalne Erste banke!

Ono što je, kako vidimo, zajedničko i divljaku u BMW-u i divljaku na čelu općine, i klincu na mopedu i ubojici s Koltom, i kvartovskom svodniku i vlasniku lanca prostitucije, i odlikovanom slavnom generalu i njegovom sinu, jest da su 'otprije poznati policiji'. Kada tako i deset hiljaditi put u crnoj kronici pročitate kako je počinitelj 'otprije poznat policiji', krajnje je vrijeme da netko postavi pitanje – s kim se to hrvatska policija druži?

Da ja, recimo, 'otprije poznajem' divljake na motorima i u BMW-ima, da su nasilni načelnik općine Donja Voća, masovni ubojica iz Daruvara, maloljetni diler iz Makarske ili Mario Korade, metnimo, otprije poznati meni, već odavno bio bih na višesatnom ispitivanju u najbližjoj policijskoj stanici i morao do najsitnijih detalja objašnjavati moja 'otprije poznanstva' s takvim tipovima, dok bi se inspektori sarkastično smijali mojoj bijednoj obrani da, eto, sasvim slučajno 'otprije poznajem' i jednog i drugog i trećeg i sve njih. A policija 'otprije poznaje' svakog kriminalca u državi, baš svakog nasilnika, silovatelja, pljačkaša i ubojicu u Republici Hrvatskoj, pa oni tako tih, mirni, povučeni i otprije poznati svejedno i dalje bezbrižno voze BMW-e i vitlaju pištoljima, zlostavljajući žene, obitelji i cijele općine.

Razmislite malo: dok vi mirno spavate, hiljade takvih tipova žive među vama, hiljade 'tih, mirnih i povučeni dobrih susjeda uvijek spremnih pomoći' svakoga vas jutro pozdravlja pred liftom ili sjedi do vas u kafiću, s nožem u torbici, sjekirom u prtljažniku, kalašnjikovom u garaži ili napunjenim Koltom u ladici, a od svih mogućih kompetentnih i stručnih državnih tijela, organa i institucija njihov identitet poznat je samo – policiji.

Sad mirno spavajte. ■

INTRIGATOR

‘Za dom’ može,
‘spremni’ ne

Za skandal dubrovačkog gradonačelnika Mate Frankovića koji je pozdravio ustaškim pozdravom i potpredsjednika Vlade Tome Medveda koji mu je pljeskao, nije dovoljna moralna osuda već moraju biti kažnjeni

Oduševljeni pljesak okupljenih
– Mate Franković (Foto: Grgo
Jelavić/PIXSELL)

Ne znamo je li Franković pritom bio potaknut prošlomjesečnim performansom saborskog zastupnika Hrvatskih suverenista MARIJANA PAVLIČEKA, koji je za govornicom razvio zastavu HOS-a s tim pozdravom da bi skrenuo pažnju na to da je jedan građanin novčano kažnjen zbog njezinog isticanja na balkonu svoje kuće za vrijeme nogometne utakmice, dok, kako je kazao, u Kumrovcu i na Povorci ponosa, na jugoslavenske zastave nitko ne reagira.

Možda je Frankovića okuražio zastupnik Mosta MIRO BULJ koji je podršku Pavličeku prisnažio pozdravivši ZDS-om, što je učinio i lanjskog aprila kada je udaljen sa sjednice u trenutku kada su vladajući po hitnoj proceduri donosili izmjene Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira.

Upravo bi u opisanom slučaju dotični Zakon, kojim su znatno povećane kazne za širenje neprimjerenih poruka i govora mržnje u javnosti – među kojima bi trebao biti i ustaški pozdrav, koji se nažalost ne navodi eksplicitno – mogao i trebao biti primjenjiv. Članak 5. stavak 1. spomenutog zakona propisuje da ‘tko na javnom mjestu (...) nošenjem ili isticanjem simbola, tekstova, slika, crteža, remeti javni red i mir, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom od 700 do 400 eura ili kaznom zatvora do 30 dana’.

Povjesničar HRVOJE KLASIĆ nije želio ulaziti u pravne nedosljednosti i kontradiktorna tumačenja, nego je za Novosti kazao: ‘Za dom spremni je jedino i isključivo ustaški pozdrav, njega su izmislile ustaše i nitko prije toga nije ga koristio.’

— Kao takav se koristio i 90-ih, nije pao s neba. Nitko tada nije pozdravljao na način na koji su pozdravljali ZRINSKI i FRANKO-

PANI, MATIJA GUBEC ili na primjer knez BRANIMIR, nego su uzeli upravo ovo kako su pozdravljali ustaše. U tom smislu, bilo kakvo pozivanje na kontroverze ili na dvostrukost je teška katastrofa za hrvatsko društvo 2024. godine – kazao nam je Klasić.

Povjesničar osuđuje postupak dubrovačkog gradonačelnika, a još više ministra branitelja TOME MEDVEDA.

— Kad vidimo da jedan visokopozicionirani hadezeovac izgovara taj pozdrav, a drugi frenetično plješe, smatram da je to doista za ostavku i očekujem da premijer Plenković bez ikakve rezerve poduzme korake po pitanju onih koji veličaju ustaške pozdrave i one koji su ih koristili – zaključuje Klasić.

Nikakva moralna osuda ovdje ne pomaže, nastavlja naš sugovornik, nego visoka financijska kazna, da bi se vidjelo hoće li se iscrpiti država ili oni koji se pozivaju na mračne relikte prošlosti.

■ Dragan Grozdanić

Trganje
za Krležom

INTERES ZA MIROSLAVA KRLEŽU, nema sumnje, svakako raste. Ako ga već ne čitaju, ako je mislima i stilom pretežak za izučavanje, treba konstatirati da se fanovi za tog meštra pisane riječi, doslovno trgaju. I to je nešto. U ovoj našoj zbilji, pak, reklamni plakat za ovogodišnji, 13. zagrebački Festival Mirolava Krleže, završen još 7. srpnja, a koji je izradio ilustrator i dizajner MIRKO ILIĆ, naknadno je oštećen, odnosno izgreden s velikom strašću.

Autor plakata, koji se kao poziv za festival koristi već četvrtu godinu zaredom, a za koji je dobio i nagradu Print Awards prestižnog američkog časopisa za dizajn, zamislio ga je i napravio od zastava iz kojih se nazire Krležin profil koji kao da progovara iz svih svojih ‘Zastava’, zastava pod kojima je živio i pisao, polemizirao i kritizirao, izazivao kontroverze i divljenja. Pojedince ili više njih, besposlene u ova ljetna predvečerja, zasmatala posebno je na plakatu zvijezda petokraka, kao obilježje nekadašnje Jugoslavije, nečega što je u političkom smislu obilježilo Krležino djelo.

Prebrisana je, čini se, i zastava iz doba Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS), države u kojoj je Krleža napisao jedan od kulturnih romana – ‘Na rubu pameti’. Na plakatu se može uočiti i grb na zastavi s prvim bijelim poljem, kakav je korišten u NDH, a koji, konstatirajmo, vandalima nije bio zanimljiv, svakako ne zbog toga što je Krleža u NDH gotovo hibernirao, odnosno zapisivao dnevničke retke, preživjevši naposljetku taj zločinački režim.

Pokušali smo doznati još pokoji detalj o tom događaju, nazvali broj s festivalske stranice i dobili voditeljicu protokola festivala, koja nam je ljubazno i sažeto kazala da je ‘sve oko tog slučaja već rečeno’, a osobno nije imala što dodati.

■ D. G.

Premalo
inspektora

Splitski DORH podignuo je optužnicu protiv vlasnika firme Solin Građa zbog bespravne gradnje i devastacije zaštićenog otočića Budihovac kraj Visa. Josip Mijić je već uvjetno osuđen zbog bespravne gradnje u centru Splita. Koliko su česti takvi slučajevi devastacije prostora u državnom vlasništvu?

Teško je dati podatak o učestalosti tako dramatične nezakonite izgradnje i značajne devastacije. Međutim, iz slučaja uvale Vruja blizu Makarske očito je da Budihovac nažalost nije izoliran primjer. U slučaju Vruje inspekcija je počela postupati prije više od deset godina. No STIPE LATKOVIĆ, protiv kojega je 2022. također podignuta optužnica, bez obzira na to suvereno je gradio na tuđoj zemlji. Sličnih slučajeva vjerojatno ima još, ali mi za njih ne znamo.

Kako objašnjavate sporost reakcije državnih tijela?

Građevinska inspekcija reagirala je faktički odmah po prijavi i u nekoliko navrata odlazila tamo. Sada je i podignula optužnicu, a kad se spor okonča trebat će organizirati uklanjanje i sanaciju. Međutim, očigledno je da stanje osoba koje su naumile eksploatirati taj prostor nadilazi sva očekivanja zakonodavca. Čini mi se kako ne postoji toliko perversan zakonodavac da predvidi nešto slično, a onda i verbalizira pravnim jezikom adekvatne sankcije, jer za ovako dalekosežnu štetu ne postoji adekvatna sankcija u jednom ljudskom životu.

Kako ocjenjujete odnos državnih institucija prema bespravnoj gradnji, a što mogu učiniti građani?

Splitska građevinska inspekcija neloše je funkcionirala do prije četiri-pet godina kad je puno ljudi otišlo u penziju i dalo otkaz, a premalo se mladih inženjera zaposlilo. Od Zadra do Dubrovnika trenutno ih radi oko 15. To ne zadovoljava ni potrebe od Omiša do Trogira, bez otoka i zaleđa. Da bi se uspješno oduprlo pritisku nezakonite gradnje trebalo bi ih barem deset puta toliko, naročito ako se ima u vidu da se na neke otoke ne može doći i otići u jednom danu. Kad se tome pridoda stravičan pritisak kapitala na nekretnine u Dalmaciji, dolazimo do toga da Dalmaciji treba puno više inspektora nego, recimo, Zagrebu. Moj je dojam da ‘centrala’ u Zagrebu ili ne razumije ili se pravi da ne razumije da je stanje alarmantno. Građani u Dalmaciji su malobrojna skupina, ljeti uglavnom preza-poslena, no mogu se boriti partizanski. To je tradicionalno učinkovita metoda, a svakako bi trebali podnijeti potpisanu prijavu. Međutim, definitivno je da Državni inspektorat mora poraditi na svojim ljudskim resursima, valjano ih platiti i efikasnije zaštititi da mogu neometano obavljati svoj posao.

■ Tena Erceg

Hitno obustaviti radove

Inzistiramo na nadzoru. Sve je prijavljeno nadležnim institucijama, rekla je saborska zastupnica Anja Šimpraga tokom posjete poprištu građevinske devastacije Vrela Une u Donjoj Suvaji

EKOLOŠKA devastacija na zaštićenom hidrološkom spomeniku Vrela Une nastavlja se i tri tjedna od početka izgradnje nelegalne male hidroelektrane. Investitor Pipra d.o.o još uvijek nesmetano uništava okoliš u Donjoj Suvaji, a posljedice štetnog djelovanja iz dana u dan sve su gore. Kao što smo već izvijestili, porušeno je između 20 i 30 stabala koja su krasila desnu obalu Une, rijeka je zamučena, a mještani su usred ekstremnih temperatura nekoliko dana bili bez vode iz starog seoskog vodovoda. Osim toga, oštećen je i put koji vodi do izvora Une. Investitoru, naime, nedostaje krucijalni dokument bez kojeg nije smio krenuti u radove. Riječ je o ocjeni prihvatljivosti zahvata na području ekološke mreže.

ANJA ŠIMPRAGA, SDSS-ova saborska zastupnica, u ponedjeljak je obišla sporno gradilište i pružila podršku mještanima. U izjavi za medije rekla je da je do pola sata prije njenog dolaska na gradilište bio jedan radnik u bageru, ali da je nakon pojave novinara nestao. Podsjetimo, na skupu mještana 11. jula, predstavnik izvođača radova SAMIR HAMZIĆ nije dozvolio da bude snimljen televizijskim kamerama. Čak je odbio dati osobnu iskaznicu čuvaru prirode, iako je to dužan učiniti na zaštićenom ekološkom području.

— Ovdje se događaju stvari koje nisu u skladu sa zakonom. Zato smo mi tu, u ime Samostalne srpske demokratske stranke, zajedno s udrugom Una i sa zamjenikom načelnika općine Gračac NEBOJŠOM RAĐENovićEM. Razgovaramo već danima i inzistiramo na nadzoru. Sve je prijavljeno nadležnim institucijama. Jako je važno da tokom ovog procesa izdavanja dozvola saznamo što je u skladu s pozitivnim propisima Republike Hrvatske. Zato smo došli ovdje da još jednom upozorimo javnost, da zamolimo da se provedu svi postupci i da se provjeri da li je izdana građevinska dozvola pravovaljana. Navedeno je da će biti rekonstrukcija stare mlinice, a mi ovdje možemo posvjedočiti da mlinica više ne postoji. Mještanima u Donjoj Suvaji nije svejedno. Oni žive čitav svoj život uz Unu i s Unom. Jako je važno da se ova rijeka zaštiti. Znamo da je Bosna i Hercegovina Unu proglasila nacionalnim parkom. Mi smo iz saborskih klupa nekoliko puta upozoravali da se zaštiti Una, da se zaštiti Štrbački buk. Vjerujemo da će doći vrijeme za to. Pretpostavljamo da je narušen tok riječnog korita, uklonjeno je drveće. Golim okom je vidljivo da su građevinski radovi napravljeni i oko jedne privatne kuće – kazala je Šimpraga te dodala da se 'nada da će inspektorat učiniti ono što treba'.

Zelena akcija u svom priopćenju ističe da takvom objektu ne bi smjelo biti mjesto u prirodno vrijednom području, koje je dio ekološke mreže Natura 2000. Postoji čitav niz indikacija da je projekt pravno upitan. Kako navode, građevinska dozvola za izgradnju male hidroelektrane izdana je 2016., produžena je

za tri godine u oktobru 2019. godine, a istekla je 20. oktobra 2022. Unatoč tome, radovi su započeti. Usto su hidroelektrane u Prostorni plan općine Gračac uvrštene tek 2022., što znači da su lokacijska i građevinska dozvola izdane u suprotnosti s prostorno planskom dokumentacijom, objašnjavaju.

Zbog svega navedenog, Zelena akcija je 15. jula poslala prijavu Državnom inspektoratu RH te zatražila koordinirani nadzor vodopravne i građevinske inspekcije i inspekcije zaštite okoliša. U ponedjeljak 22. jula poslali su dopunu prijavi i zatražili hitnu obustavu radova. 'Nadamo se da će nadležne institucije napokon obratiti potrebnu pažnju na ovaj slučaj te zaustaviti nastavak radova dok se ne utvrde sve relevantne činjenice', poručili su iz Zelene akcije.

■ Anja Kožul

Iz žablje perspektive

UNOVOSTIMA' sam 13. srpnja ispravio neistinu koju je bio objavio IVICA ĐIKIĆ (u daljnjem tekstu IN – izvornik neistine). Nezadovoljan činjenicom da sam, neovisno o svojim motivima, bio u pravu – da se, jednostavno, ne smije reći da u 'crnogorskoj skupštinskoj Rezoluciji o genocidu u logorima Jasenovac, Dachau i Mauthausen nema ni jedne neistine, lažne optužbe i neprimjerene kvalifikacije' – a nesposoban da ju zaniče, IN se u 'odgovoru' bavi mnome, a temu (koju je sam bio odbačio) gura pod tepih. Kako pak ja o njemu doista nemam što reći, upozoravam tek na žalosni usud istine u njegovu samozapetljanju.

Supstancijalno nezainteresiran za činjenice, IN smatra, naime, da zapravo gnjavim, jer su mi 'najdragocjeniji oni suštinski sasvim nevažni detalji'. Podsjećanja radi, rečeni je 'detalj' to što je proboj iz logora preživjelo 117 logoraš(ica) (rezolucija to previđa). Ovaj detalj, možda, može ispasti nevažnim u ratu u kojemu je broj žrtava osmoznamenasti. Poglavitito za one koji prebivaju na tolikim institucijskim visinama (Bijele kuće, Kremlja ili klizajućega Pantovčaka), da im već i krv curi iz nosa. A to, zna se, može omesti spoznaju pa im se čini da je njihova politička visoravan ujedno i privilegirano moralno stanište. Za ostale, niže (p)ostavljene, riječ je svagda o individualnim sudbinama.

Ipak, stanari/ke onih visinskih rezidencija imaju važno opravdanje – izabrani su na te lokacije. Za razliku od njih, IN – nije. On je dragovoljac/samozvanac među agentima općosti koji, navodno, sagledavaju samo 'big picture'. Pa im je pojedinačna istina – prema la ('patetična'); za njih, filozofijski rečeno, važi HEGEL ('istina je cjelina'), a ne ADORNO ('cjelina je neistina'). Sve se to posebice jasno vidi s dna – gdje me je IN i smjestio. Jer, kako je to već GORKI egzemplarno pokazao, tamo je reziduum empatije još na djelu.

■ Žarko Puhovski

FRAGMENTI GRADA

Privatizacija vrela

UŽASAN je to prizor, da ti se sve smuči. Na vrelu jedne od najljepših i najčišćih rijeka u Evropi – radi se o Uni i njenom izvoru kod Donje Suvaje, nedaleko od Srba, u općini Gračac – nedavno su osvanuli bageri. Tamo su zato što je investitor, firma s prijavljenom adresom u Gračacu i registrirana bez ijednog zaposlenog – ali od siječnja 2021. s hrvatskim operatorom tržišta električne energije ima ugovor o otkupu električne energije, a do 2045. koncesiju za korištenje vodne snage za proizvodnju električne energije – nakanio započeti radove na izgradnji hidroelektrane s imenom 'Una-mlin'. Bez obzira na to što se radi o zaštićenju prirodnoj zoni i području vodoopskrbe pitkom vodom za okolna sela i zaseoke iz vodovoda koji je, još za jugoslavenskog socijalizma 1960-ih, izgrađen finansijskim sredstvima iz samodoprinosu građana.

No investitor se poziva na posjedovanje građevinske dozvole. Izdana je 2016., a produljena 2019., kada je širim tim krajem vedrila i oblačila koruptivna političko-poslovna mreža na čelu s JOSIPOM, onom što je tada imala prezime RIMAC. Ipak, ono što dotična tvrtka-investitor nema, a u međuvremenu je postao nužan uvjet da bi se građevinski radovi tog tipa izvodili, jest dokument o procjeni prihvatljivosti zahvata u ekološkoj mreži, to jest procjena utjecaja na okoliš. Štošta se, naime, promijenilo. Hrvatska se kao članica EU-a morala prilagoditi brojnim standardima i mjerilima koji vladaju u toj alijansi, usvojiti niz regulativa i propisa, pa i u osjetljivom području ekologije. Recimo, postati dio Nature 2000, područja evropske ekološke mreže. Na suprotnoj se strani nalaze neki drugi ljudi i neka druga logika, kažu poslovna. Lijepo ih reprezentira snimak čovjeka-predstavnika firme koji na upit novinarkes Nove TV ima li sve potrebne dozvole za početak izvođenja radova na vrelu Une, odgovara: 'vi ste došli samovoljno, niste mi se najavili, ja ne znam za vas, molim vas nemojte objavljivati'.

Općenito govoreći, moguće je mapirati tri makro područja zahvaćena procesima kapitalističke privatizacije kroz našu postsocijalističku tranziciju. Nakon onog koji je gotovo završen, tiče se nekadašnjih proizvodno-industrijskih sektora koje je trebalo uništiti da bi bile preuzete vrijedne lokacije i nekretnine, te onog koji je složen i još uvijek traje u osjetljivim područjima javnih dobara poput zdravstva i obrazovanja, na red je došlo i polje eko-biotopa. Dakle, sama jezgra biološkog staništa ljudi, životinja i biljaka, naše rijeke, šume, jezera i more. Esencija naše prirodne egzistencije, nakon što smo od društvene već uvelike razvlašteni. Stoga i ne čudi da je upravo to područje poprište najjačeg otpora, borbenog aktivizma i angažmana protiv privatizacijskog kriminala, simbolom i uzorom čega su u tzv. regiji postale 'hrabre žene Krušcice' kod Viteza u srednjoj Bosni.

■ Hajrudin Hromadžić

Devastacija samog izvora Une

Spomenik Kordunu u nestajanju

Svoju tugu zbog izumiranja Korduna 70-godišnji Branko Grudić, povratnik u Podgorje Krnjačko, izrazio je kroz oveći drveni krst kojim će mu biti obilježen grob

O BILAZEĆI godinama povratnike i povratnice na Kordun, naslušali smo se svakojakih priča o grčevitoj borbi da se ostane i opstane na svome, da se na djedovinama ponovno uspostavi kakav-takav život dostojan čovjeka i današnjeg stupnja civiliziranosti. U svakoj od tih reportaža iznosili bi protagonisti kroz te priče vlastitu težinu i različite probleme, ali svi bi nam naši sugovornici neizostavno spominjali isto, svoju zajedničku zabrinutost – da taj njihov Kordun nije više što je bio, da su sela opustjela ili nestala i da u onima koja to još nisu, žive tek vremešni i uglavnom kronično bolesni ljudi koji, možda još i više od šačice relativno mladih i sposobnih, strahuju da će korov i drač progutati njihove kuće, okućnice i imanja, čak i njih same, kao da ih na ovome svijetu nikada nije bilo.

Takve crne slutnje, utemeljene na žalostnim činjenicama, more i sedamdesetogodišnjeg BRANKA GRUDIĆA iz Podgorja Krnjačkog. Svoju tugu radi izumiranja kordunskoga kraja taj je čovjek već izrazio na doista neobičan i jedinstven način: dao je

izraditi oveći drveni krst koji će mu nakon smrti biti postavljen na grob, a crteži i riječi urezani u njega složena su kompozicija njegovih upozorenja i vapaja za prohujalim životom.

— Davno sam ja, čim sam se oženio za svoju ANĐELIJU, iz rodne Brebornice kraj Budačke Rijeke došao ovamo u Podgorje Krnjačko: na imanju ženinih roditelja rodiše se i naše dvije kćeri, VEDRANA i ANKICA, koje su danas sa svojim obiteljima u Italiji. Prije točno pola stoljeća zaposlio sam se u karlovačkoj Kemijsko-građevinskoj industriji kao rudarski tehničar, a poslije sam, sve do ratova devedesetih, prešao u Šumariju u Krnjak. Ta sam turbulentna vremena nekako pregrmio, valjda zato što nikome ništa našao nisam učinio, a za Oluje sam sa svojom porodicom pobjegao u Srbiju poput tolikih drugih. Mi smo završili u Zemunu, a u svoje smo se Podgorje vratili tek 2009. Naravno, cijelo je imanje bilo opustošeno, odnijeli su nam s kuće prozore i vrata, ali je ona sama ipak ostala cijela, pa smo je brzo osposobili za življenje. Nažalost, ja sam još 2002. obolio od bolesti koja se pogoršava iz dana u dan. Ni mirovinu

nisam dobio jer mi je nedostajala još godina staža, pa se supruga i ja moramo snaći sa svega četiristo eura socijale. Ne pitajte nas bolje kako preživljavamo, uzmite samo u obzir da je i Anđelija teško bolesna. Život nam nije nimalo jednostavan, iako nam iz Krnjaka dolaze cure iz Centra za socijalnu skrb, a posjećuju nas povremeno patronažne sestre i higijeničar. Mnogo nam svi oni pomognu, mi smo sami, kao što možete naslutiti, prilično nemoćni i jadni – iscrta-va nam Branko ukratko trenutačnu 'ličnu kartu' svoje porodice.

Vraćamo se glavnom razlogu našeg posjeta njegovu imanju, a to je taj osebniji nadgrobni križ, koji se sada uzdiže u dvorištu Brankova komšije BOJANA PADEŽANINA, ali je dobro vidljiv već s prilazne ceste. Susjed nas je zapravo i uputio do današnjeg sugovornika, kako bi nam sam objasnio što je s neobičnom skulpturom htio poručiti bližem i daljem svijetu.

— Taj vam je krst, prijatelju, gromki jauk i golemi žal za Kordunom, koji će poslije moje smrti na mom grobu govoriti o najvećoj tra-

Branko Grudić

gediji Kordunaša, većoj čak od gladi, bolesti i ratova, a to je izumiranje ovih naših sela. Davno mi se u glavi rodila ta ideja, samo je dugo sazrijevala i dugo sam kontao kako da izrazim najveće zlo koje nam je zadesilo zavičaj. Na mom će grobu zato stajati drveni krst koji će pričati tu tužnu priču, pa možda nekoga i ponukati da učini nešto za spas Korduna. Nade ipak uvijek ima. Odabrao sam drvo, tradicionalni građevni materijal ovih prostora, pa ideju podijelio s jednim vrsnim stolarom koji ju je pretvorio u skulpturu bez ijednog čavla ili metalnog spoja, baš kao što su u davnini podizane naše kuće, a onda i s mladim nadarenim mladim umjetnikom SINIŠOM MATIJEVIĆEM iz Gornjeg Budačkog, kojeg sam zamolio da oslika što sam zamislio. Rečeno-učinjeno, u tili čas: zastave prekomorskih zemalja i EU-a simboliziraju države u kojima danas živi stoput više Kordunaša nego što ih je ovdje. A na mapi je Kordun ispisan naopako, tako da bude jasno da ga je vrag odnio ako se nešto brzo ne učini – tumači nam Branko svoju neobičnu ideju koja je već pretvorena u djelo.

I prije je on mnoge, kroz neke svoje zapise, znao upozoravati da Kordun nepovratno izumire, ali ga se uglavnom nije ozbiljno shvaćalo. Primijetio je odavno da se i u najimućnijim seljačkim porodicama rađa sve manje djece, a da sve to ne sluti na dobro, najjasnije je spoznao kad je doznao da je jedne godine u njegovu voljenom kraju zabilježeno puno više umrlih nego novorođenih. Oduvijek je bio jači u pisanoj nego u izgovorenoj riječi, pa je svoje slutnje počeo bilježiti u pjesmama, tako da u pozamašnoj zbirci poetskih tekstova dominiraju upravo oni o umiranju, izumiranju i odumiranju. Malo je uopće onih koji su ih imali priliku pročitati, posebice s obzirom na to da ih nikada nije ponudio nijednom mogućem izdavaču. Zato ti vapaji zavičajne tuge obojeni nostalgijom za nekim boljim vremenima i dalje čame na dnu njegove ladice.

— Čitav život družio sam se s papirom i olovkom, pisanje mi nekako ide od ruke: ako sam slučajno u nekakvom nervoznom ili depresivnom stanju, samo počnem pisati i neugoda odmah nestane. Glavni junak mojih pjesama je moj Kordun, ova rodna gruda, pa odmah zapišem kad nešto njegovo dotakne moje tankočutne žice – kaže nam nepriznati i nepoznati pjesnik. Njegov susjed Bojan domeće na kraju koju svoju u ovaj Brankov portret za Novosti.

— Neobičan je moj Branko, rekao bih da je jako osjećajan, inteligentan i svestran čovjek, no uz to nekako i umjetnički 'udaren'. U selu je vrlo poštovan, ali je zauvijek ostao svojevrsnim čudak, premda u najpozitivnijem smislu – zaključuje Padežanin. ■

Мобители им нису требали

Кроз спортске и креативне активности, радионице и путовања, седамдесетак учесника кампа Српског демократског форума упознало је Далмацију, учило српски језик и писмо, али и понијело успомене за читав живот

Учесници
и ментори кампа

Под окриљем Српског демократског форума одржан је љетни камп 'Пилипенда кампује' у Манастиру Крка, намијењен дјеци с подручја Лике, Кордуна и Баније. Кроз спортске, рекреативне и креативне активности, радионице и путовања, седамдесетак учесника кампа упознали су Далмацију, учили српски језик и писмо, али и понијели успомене за читав живот. — Камп смо одлучили назвати Пилипенда како бисмо усмјерили пажњу свих на истоимену приповијетку великог српског писца Симе Матавуља. Жељели смо одаћи почаст њему и његовом дјелу које је свевремено и универзално. Припада свим временима, просторима и свим људима – говори једна од организаторица кампа и предсједница СДФ-а Јелена Несторовић. Додаје да су 'борба за слободу, властито ја, идентитет и животни одабир, били приказани кроз причу о Пилипендиној истрајности о очувању његове православне вјере'.

Како би тематика била приближена дјечјем узрасту, дани у кампу били су формулирани у односу на приповијетку и ликове у њој приказане. Тако су настали називи 'Куријел експрес' (када су дјеца путовала по Далмацији), 'Нађи Пиргу' (једна од дисциплина на Далматинској дјечјој олимпијади), 'Симин путоказ' (одлазак у Шибеник, Матавуљев родни град) и 'Јелина травежа' (завршна приредба и славље). Не смијемо изоставити заштитни знак самог кампа, а то је био Пилипендин магарац Куријел. Дјеца су такођер осликавала наведене ликове, обрађивала приповијетку кроз игре, посетила фарму магараца, направила мале новине Магозин, учила о манастирској култури живљења и прошла кроз прегршт других активности које су им омогућиле да упију знања и информације које раније нису имали. С обзиром на то да је Далмација мјесто гдје су ликови приповијетке Пилипенда, Јела, Симо и многи други, водили своје битке или извлачили инспирацију за своја дјела, Милена Шушца, запосленица СДФ-а и волонтерка у кампу, судјеловала је из сличних разлога – да својим радом и идејама допринесе успјеху пројекта. — Иако сам била једна од надлежних ауторитета, уз причу са дјецом и осмијех све је било лакше издржати. Посебно бих

издвојила четвртак и суботу када су нам се на активностима придружила дјеца из Далмације. Играло се, пјевало, а приредба нас је све разнежила и разгалила до сржи. Такођер, моја ауторска пјесма о завичају оживјела је кроз активности Кампа, а то је за мене неописиво важно – говори Милена.

Кула Стојана Јанковића, слапови Зрмање, Крупа, Ервеник и Шибеник остали су у посебном сјећању Слађане Вулеташ, волонтерке Новосадског волонтерског сервиса.

— Приповетка Пилипенда се код нас у Србији учи у 7. разреду из књижевности. На кампу смо имали радионице где смо имали прилику да видимо Пилипенду другачије него само да смо прочитали приповетку и потом брзо заборавили ко је он и за шта се залагао. Управо су нас те радионице подсетиле да не заборавимо да сви ми помало треба да будемо Пилипенда како би поштовали туђе и да не заборавимо ко смо али да останемо доследни себи, да имамо јак карактер, да не дамо на своју веру – говори Слађана.

Током кампа дјеца су била подијељена у шест група под водством изабраних ментора, а кроз називе група попут мали вранац, видра старог свијета, чанчара, ластин реп, црвенкрпица и свјетлица, организатори Кампа одлучили су да оживе угрожене животињске врсте националног парка.

Кориштење мобитела у кампу није било дозвољено осим када би ментори полазницима давали одобрење. Свако је имао право барем једном дневно добити телефон да се може јавити родитељима, али је кориштење Интернета у кампу било ограничено. Тако је дигитална детоксикација пријала свима, а због граничара, балотања, бришкулe, пецања јабуке устима, балансирања јаја, пребацавања воде, утрке свезаних ногу и тражења Пирге – мобителу нису били ни потребни.

— Ја сам много срећан што сам имао прилику да будем у првој генерацији Кампа. Највише су ми се свидјели балотање и купање на Зрмањи и мору. Пуно је ту успомена којима чу се враћати касније у својем школовању и животу – говори ученик из Коренице Алекса Чортан.

Од оснивања па до нашег времена, Манастир Крка је био и остао духовни центар православних далматинских Срба, а и других. Ријеткост је имати прилику боравити у њему, као и у сваком другом манастиру, а да то није туристичка посјета. СДФ-ов љетни камп дјеци и волонтерима омогућио је другачију перспективу суживота са свештенством. Тако су неки, попут Николе Дракулића из Коренице, прославили чак и рођендан у самом манастиру. — Изненађење за рођендан нисам очекивао нимало, али су ме јако развеселили, поготово што је посну кремпиту спремао отац СЕВАСТИЈАН. Највише сам се пове-

зао са дјецом из Лике јер сам с њима био сусјед у собама па смо се доста зближили. Живот у манастиру ми се јако свидио зато што је све посложено и има свој ред. Тако је на примјер одређено када ручак почиње и колико траје. Волио бих да имам прилику доћи и нагодину, јер све је било тако лијепо – говори ученик Никола.

Камп 'Пилипенда кампује' је био изванредна прилика да се дјеца повежу са својом културом и језиком на начин који се не може постићи у учионици. Они су кроз игру и стваралаштво усвајали важност очувања свог идентитета и традиције. Професорица српског језика и књижевности Јована Рашета, која је такођер учествовала у организацији кампа, каже да је добар дио дјецe познавала отприје.

— Већини и предајем српски језик. То су дјеца која долазе из руралних крајева у којима нема садржаја који би њима били занимљиви и прилагођени, односно како би испунили слободно вријеме након школе. Зато сматрам да је камп обојио дане љета дјеци која у својој свакодневној рутини немају могућност уживати у радионицама и додатним едукацијама. Кроз упознавање и дружење, дјеца стварају пријатељства за читав живот – говори Рашета. Додаје да овакве врсте љетних кампова мотивирају дјецу да похађају наставу српског језика, јер кроз игру, смијех и учење језика стварају сензибилитет према својој заједници. ■

ИНФОРМАТОР

Ученици на Виру (Фото: скд Просвјета)

Летња школа на Виру

Ученици средњих и основних школа на Виру похађају Летњу школу Сава Мркаљ, учествују у радионицама историје, географије, српског језика и књижевности те уметности

Летња школа српског језика и културе Сава Мркаљ, која се одржава у континуитету од 1996. године, а последњих десет година проводи на острву Вир, завршила је с првим делом радионица с ученицима средњих школа, те у наставку проводи едукације ученика основних школа. Школа се одржава у периоду од 13. до 31. јула, а први делом обухваћено је учешће 33 средњошколца из целе Хрватске, с тим да је највећи број њих био с истока, односно из Барање. Намењена је средњошколцима који похађају неки од облика мањинске наставе. То је трећа година заредом како Летња школа садржи програме намењене средњошколцима с обзиром да је раније практиковано да се настава организује само за децу основношколског узраста. Према речима водитеља Летње школе и радионице уметности БОЈАНА ЛАЗИЋА, програм за ученике основних школа одвија се у два термина, од којих је први почео 19. јула. Говорећи о програму за средњошколце Лазич је истакао је да су, осим едукација, организоване и две једнодневне екскурзије.

— Прва је била посета Манастиру Крка и Националном парку Крка, те посета Задру, где су учесници Школе имали прилику да се упознају с историјом града и српске заједнице на том подручју. У Исламу Грчком посетили смо Кулу Јанковића, као специфичну знаменитост тог краја – навео је водитељ Летње школе.

Настава је ове године била подељена на радионице историје и географије, коју води професор Вељко МАКСИЋ из Вуковара, а проф. МАРИЦА ШИМУНИЋ из Загребa води радионице српског језика и књижевности док је за радионицу уметности задужен Бојан Лазич.

— Радионице за ученике основних школа у настави на српском језику и ћириличном писму биће тематски прилагођене њиховом узрасту, а Летња школа Сава Мркаљ угостиће две групе ученика – рекао је Лазич.

Пројекат финансира Министарство науке, образовања и младих Републике Хрватске, а у организацију, заједно са Српским културним друштвом Просвјета које је и основни носилац, пре три године су се укључили Српско народно веће те Веће српске националне мањине Загребa.

■ Сенка Недељковић

Ни у стану, ни на цести

Већи део бивших носилаца станарског права није имао могућност да откупи станове по повлаштеним условима

Иако је у прошлом сазиву хрватског парламента, заступница СДСС-а ДРАГАНА ЈЕЦКОВ неколико пута говорила о проблему откупа станова у Белом Манастиру њен недавни слободни говор на исту тему, само је потврда да проблем и даље постоји.

Јецков је, осврнувши се на хронологију проблема откупа тзв. кадровских станова, поновила да предметни станови нису у директном власништву Републике Хрватске, већ различитих установа, школа, домова здравља, апотека, ХЗМО-а, ХЗЗО-а, ФИНА-е те да у њима живе активни или пензионисани радници споменутих установа. Већи део бивших носилаца станарског права није имао могућност да откупи станове по повлаштеним условима него су били изложени дугогодишњем пребацивању одговорности у чијој су надлежности, чиме су стављени

Спорни станови у Белом Манастиру

у неповољнији положај у односу на друге бивше носиоце станарског права, односно друге заштићене најмопримце.

— Решење ове правне заврзламе која траје више од 20 година постоји, само требају воља и жеља – сматра Јецков, која је навела позитиван пример решавања скоро једнаког правног проблема. Бивши носиоци станарског права који су запослени у предшколским установама, којима је оснивач Град Бели Манастир, откупили су станове по повлаштеним условима још 2008. године. ФИНА је недавно решила питање станова у свом власништву, али су продани по тржишним ценама уз признавање улагања најмопримаца, с обзиром да живе и четрдесетак година у тим становима. Но то је довело да се цена квадрата креће између тржишне и повлаштене, па је питање колико је то повољно решење за дугогодишње најмопримце.

— Дакле, остао је одређени број непроданих станова у власништву установа. Бивши носитељи станарског права у Белом Манастиру већ дуги низ година покушавају ријешити своје стамбено питање, али им се то онемогућава на начин да се различита државна тела и институције оглашавају ненадлежнима за ово питање, каже Јецков.

У овом тренутку, за разлику од ранијих година, постојећи правни прописи не односе се на станове у власништву установа. Занимљиво је и како је Бели Манастир након 2011. године поступао у корист најмопримаца, продајом дела од 172 стана по повлаштеним условима. Међутим, након мишљења тадашњег Средишњег државног уреда за обнову и стамбено збрињавање с почетка 2020. године да је уредба по којој поступају престала важити, Град је престао продавати остатке станове по повлаштеним условима.

— О целокупној ситуацији сва надлежна тијела разговарала су у другом мјесецу ове године уз обећање да ће се разговори наставити, али због једних па других избора, стало се. Године пролазе, а и даље се стоји у мјесту, рекла је Јецков. Још једном је позвала да се чим пре пронађе адекватно решење јер је ‘сваки нови дан губитак времена’. Како је рекла, боји се да ни нови Закон о заштићеним најмопримцима, који ће се примјењивати од 1. јануара 2025. године, неће бити плодно тло за решавање овог вишегодишњег проблема па се чини да ће у Сабору бити још речи на исту тему.

■ Зоран Поповић

Успјело Сијело

На 28. Сијелу тромеђе у Стрмици код Книна наступио је низ извођача пред многобројном публиком

Иове године у Стрмици код Книна, 20. јула одржано је већ традиционално, 28. по реду Сијело тромеђе, једна од највећих етнокул-

турних и фолклорних манифестација Срба у Хрватској посвећена ојкању, традиционалном пјевању Далмације, Лике, Баније, Кордуна и Босанске крајине.

Након традиционалног извођења пјесме ‘Волим Босну, у срцу ми Лика, Далмација љубави велика’, на бини смјештеној у заједничкој порти црква посвећених Светом Јовану Крститељу и Малој Госпојини, чија су звона допринијела угођају манифестације, измјењивали су се извођачи. Након домаћина из Стрмице, на сцени су наступиле бројне пјевачке групе из Дрвара, Коренице, Жегара, Крања и других мјеста, пјевачке групе пододбора Просвјете из Сплита, Загребa, Удбине, Коренице и Книна, куд Никола Тесла из Београда, као и гуслар САША ЛУКИЋ.

У многобројној публици били су Ања ШИМПРАГА, заступница Самосталне демократске српске странке (СДСС) у Хрватском сабору, која се обратила присутнима, шибенско-кнински жупан МАРКО ЈЕЛИЋ те дојупан из српских редова ОГЊЕН ВУКМИРОВИЋ. Публика је била очарана наступом Изворне пјевачке групе Стрмица и пјесме ‘Стрмица небеска’ АНЂЕЛКА КНЕЖЕВИЋА, композиране у част преминулих Стрмичана који су створили Сијело, радили за њега и наступали на њему.

И ове године наступила је етно-пјевачица СВЕТЛАНА СПАЈИЋ; након заједничког наступа с дипларом и ојкачем ОБРАДОМ МИЛИЋЕМ, извела је ‘Смрт мајке Југовића’ и измамила овације присутних, а аплаузе публике получила је и Женска певачка група СКУД ‘Извор’ из Станишића код Сомбора, коју чине потомци колониста из Далмације те је први пут наступила на Сијелу тромеђе. Манифестација је завршена наступом пјевача ЧЕДЕ МАРКОВИЋА.

Детаљ с прошлогодишњег Сијела (Фото: Вида ТВ)

Овогодишње Сијело обиљежила је и додјела плакете Раде Матијаш за изузетне заслуге очувања традиције и културног идентитета Срба у Далмацији, Лици и Босни. Плакету која носи име по дугогодишњем активисту који је дјеловао на релацији Београд – Книн и једном од оснивача манифестације која постоји од 1974., добио је Културно умјетничко друштво ‘Мира Лукач’ из Дрвара. Они су дан раније, поводом стогодишњице дјеловања одржали концерт након којег је слиједила музичко-драмска промоција књиге прејева рок-поезије, ‘Песме у огледалу’, аутора Книњанина ЗОРАНА ВУЈАСИНОВИЋА.

Подсјетимо, Сијело је први пут одржано 16. јуна 1974. у Дому културе у Стрмици. Од тада је имало три прекида у одржавању: прво током 80-их, друго током рата 90-их и треће због пандемије, због чега је овогодишње било тек 28. Сијело.

■ Ненад Јовановић

Први број 'Ћириног брега'

Бановачко удружење Зелено маче издало је часопис у којем обрађује теме од локалног и регионалног значаја

Удружење Зелено маче из Бановаца представило је први број новог локалног часописа Ћирин брег, чији излазак је део пројекта, који подржава Заједничко веће општина.

— Први број часописа обрађује теме из локалне историје, рада различитих удружења, проблематике људских права, уметности, а посвећен је једним делом и креативном културном аматеризму – рекао је главни уредник Мирко Савковић, представљајући прво издање Ћириног брега. Стављајући фокус на локалну публику, споменуто бановачко удружење је часопис дистрибуисало унутар мањинске заједнице, а публикација је уврштена у каталог Националне и универзитетске библиотеке у Загребу.

Назив часописа инспирисан је ниским вештачким брежуљком на источном улазу у село, делом насеља којим је некада возио познати Ћира, воз који је повезивао Вуковар са главном пругом Београд-Загреб, а за који се везују бројне локалне приче. С обзиром да Бановци негује посебне везе са оближњом војвођанском општином Шид, а само село годинама у називу носило име Шидски Бановци, часопис је усмерен и на очување такве врсте традиције.

— Ћирин брег доноси причу о Галерији слика Сава Шумановић, а визуелни идентитет часописа обогаћен је сликама великог уметника овог краја. На тај начин представља важну локалну платформу

Дебитантски примерак часописа

за размену идеја и бележење руралне микроисторије – навео је аутор.

Иако је часопис млад, покренут тек ове године, издавач је стекао одређено искуство и тако у Бановцима као малој сеоској средини, створио капацитете за такав вид издаваштва. Удружење Зелено маче основано је крајем 2020. године, а формално регистровано 27. јануара 2021. Његов рад, уз мањинску самоуправу, подржавају Општина Нијемци, Вуковарско-сремска жупанија, те неколико већих предузећа. Главни уредник и издавач позвали су заинтересоване појединце да се укључе у стварање следећег броја часописа, на начин да актуелизују одређене теме и допринесу њиховом истраживању.

■ С. Н.

Колова колонија

Млади фолклораши са истока Хрватске учествовали су у пројекту едукације Ансамбла народних игара и песама Србије Коло

Од марта до маја ове године, Ансамбл народних игара и песама Србије Коло проводио је едукативне радионице под називом 'Колова дечија Колонија' за дјецу од 11 до 15 година у једанаест регионалних центара у Србији, Хрватској, Словенији и Републици Српској. У тим радионицама учествовало је преко 500 полазника, чланова и чланица културно-умјетничких друштава из региона, који су едуцирани за дијелове кореографија које су на репертоару 'Кола'.

Млади фолклораши из источне Славоније, Барање и западног Срема

Младе играче из фолклорних секција и куд-ова с подручја источне Славоније, Барање и западног Срема окупио је Координациони одбор СКД-а 'Просвјета', а Ансамбл народних игара (АНИ) имао је обавезу да по упутама Националног ансамбла 'Коло', који је био водитељ пројекта, увјежба и припреми полазнике за извођење дијелова кореографије у виду сплета игара из Срема 'Шта се сјаји у Јовином двору' кореографа Милорада Лонића, за који музичку обраду потписује ИВАН САВО.

Пробе су одржаване у просторијама АНИ-ја у Вуковару, гдје су дугогодишњи играчи тог ансамбла кореографију увјежавали с преко 30 младих фолклораша из беломанастирског СКУД-а 'Јован Лазић', боботског куд-а 'Ђоко Патковић', боровског куд-а 'Бранислав Нушић', даљског куд-а 'Бранко Радичевић' и припремне групе АНИ-ја те из фолклорних секција 'Просвјетиних' пододбора Јагодњак, Борово Насеље, Маркушица и Негославци.

Од предсједнице СКУД-а 'Јован Лазић' др. СВЕТЛАНЕ ПЕШИЋ дознајемо да су пробе трајале преко два сата, да су биле заморне и захтјевне, поготово стога што су полазници долазили из различитих друштава и с мање или више играчког стажа, али је одустајања ипак било врло мало. Сви су имали велику жељу да се покажу у најбољем свјетлу на заједничком концерту свих полазника 'Коловог' пројекта.

Заједнички концерт одржан је у Београду, на великој сцени МТС-дворане у Дечанској улици. Пријевоз је био организован из Вуковара, млади играчи имали су прво генералну пробу, затим дефиле у ношњама па заједничко велико коло испред Градске скупштине и, након кратког одмора, наступ у дворани. У програму су учествовали полазници свих 11 регионалних центара, а на крају је наступило и 'Коло'. Послије подјеле захвалница, услиједило је заједничко фотографирање. Иако је тог дана била висока температура, учесницима није сметало да буду у дефилеу у народним ношњама, понеки са шубарама на главама и у зимским дијеловима ношње. За све учеснике – општа је оцјена – то је било прелијепо искуство и јединствена прилика да на истој позорници наступе с играчима ансамбла 'Коло'.

■ Јован Неђић

Свечаност у Плашком

Вијеће српске националне мањине Карловачке жупаније обиљежило је свој дан и крсну славу

Крсна слава и дан Вијећа српске националне мањине Карловачке жупаније, Свети Сава Трлајић Горњекарловачки, обиљежени су 17. и 18. јула. Првог дана, на сам Дан вијећа и Крсну славу 17. јула, у карловачкој цркви Светог Николе посвећени су славски колач и кољиво у част заштитника и патрона Вијећа. Следећег дана у Плашком је одржана свечана сједница Вијећа у новом Ватрогасном дому. У некадашњем Дому завнох-а, гдје је 1942. године одржано Друго засједање завнох-а, гдје су усвојене најзначајније одлуке о будућем статусу Хрватске у будућој федеративној Југославији, одржана је казалишна представа 'Прачовјек', глумца и режисера у карловачком Градском казалишту Зорин дом Пеђе Гвоздића. Стотињак гледалаца уживало је у

Судионици свечаности

једноипосатној монодрами и комедији о женско-мушким односима.

НЕВЕН ИВОШЕВИЋ, предсједник ВСНМ КЖ, подсјетио је на свечаној сједници на дјело бившег горњекарловачког епископа САВУ ТРЛАЈИЋА. Њему су фашисти, Талијани, понудили да напусти Горњекарловачку епархију што је он одбио уз образложење да му је мјесто уз његов народ. Потом су га усташе заточили у Плашком, тадашњем сједишту Горњекарловачке епархије СПЦ-а, више дана мучили са другим православним свештеницима и најзад га одвели на Јадовно гдје је убијен.

Ивошевић је нагласио добар однос са тијелима Карловачке жупаније додвешти да 'има доста простора за бољу и већу сарадњу'. Вијеће годишње располаже са око 30 хиљада евра, понајвише захваљујући српском дојупану ДЕЈАНУ МИХАЈЛОВИЋУ. Потом је набројио капиталне инвестиције на подручју Карловачке жупаније. Тих је инвестиција десетак у општинама и градовима, Саборском, Огулину, Крњаку, Слуњу и Војнићу, а вриједност им је око 330 хиљада евра.

Прочитана је честитка генералног конзула Републике Србије из Ријеке НЕНАДА МАРИЧИЋА, који није могао присуствовати овој свечаности. Међу гостима били су градоначелник Огулина и саборски заступник СДП-а ДАЛИБОР ДОМИТРОВИЋ, који је присуствовао свим догађањима, српски дојупан ДЕЈАН МИХАЈЛОВИЋ, начелник општине Плашки ПЕРО ДАМЈАНОВИЋ, начелник општине Саборско МАРКО БИЋАНИЋ, начелник Општине Крњак ПЕРИЦА МАТИЈЕВИЋ, предсједник ВСНМ-а Загребачке жупаније Драгиша Пилиповић и други.

— Драго ми је да пројекти долазе на терен, што раније није био случај или је било знатно мање средстава. У мандату ове, односно прошле владе, та су средства значајно повећана и то се почело знатно осјећати на терену кроз изградњу многих објеката. То ће се наставити, како ствари сада стоје, и у мандату ове владе. Саму реализацију ћемо још видјети. Прве најаве говоре о наставку тог тренда, али ова коалиција је доста специфична и ништа нас не би требало изненадити. Надамо се најбољем али се не би ни смјели разочарати – казао је Михајловић.

— Сурадња СНВ-а и осталих мањинских вијећа на локалној разини је једна добра прича и синергија на локалној разини. Све више радите, а и задовољан сам што у Огулину највеће инвестиције служе не само српском народу него и свим грађанима града Огулина. Не треба говорити

ИНФОРМАТОР

о суживоту већ о једном нормалном животу и сурадњи. Имамо добро заједничко искуство, од комуналних пројеката до културе, спорта и свега онога што чини један град добрим мјестом за заједнички живот. Надамо се да коалиција на националној разини неће ескалирати. Као заступник сада често слушам много тога што није добро али се наддам да ће се те страсти смирити, на добробит свих, Хрвата и Срба и других – рекао је Домитровић.

■ М. Ц.

Пензионери на излету

Четрдесетак чланова Удружења пензионера Вуковар Нови посетило је Богословију и манастир Крка

У ОРГАНИЗАЦИЈИ Удружења пензионера Вуковар Нови, четрдесетак особа треће животне доби боравило је 13. јула у посети манастиру Крка и Богословији Света Три Јерарха. Према речима председника Удружења Бошка Остојића, ово поклоничко путовање реализовано је у сарадњи са српском парохијом из Вуковара, уз подршку Заједничког већа општина, које је сносило трошкове превоза и градске организације СДСС-а, која је као донацију послала брашно и уље за потребе Богословије и Манастира. Вуковарски пензионери су током обиласка манастира Крка присуствовали јутарњој литургији, разговарали с монасима који су их угостили, посетили су чувене катакомбе, а председника Удружења пензионера примио је и Игуман СЕВАСТИЈАН.

— Игуман се захвалио на посети и поклонима за потребе манастира и богословске школе – истакао је шеф вуковарске подружнице пензионера, која тренутно броји 130 чланова.

Манастир Крка као духовни центар православних верника, смештен је у драги на самој реци Крки, три и по километра источно од Криваца и једна је од најчешћих дестинација чланова различитих удружења

и појединаца с подручја источне Хрватске. Истовремено, сваке године за споменути манастир српске организације, удружења и спонзори за рад Богословије упућују донације у храни. Остојић је нагласио да то није био први излет чланова Удружења и посета православним верским објектима. — Прошле године смо организовали три излета, посетили неколико цркава и манастира у Републици Србији, а тенденција је да с таквом праксом наставимо и у будућем периоду – рекао је Остојић изразивши у одређеној мери разочарење што се одређени број чланова не одазива позивима на излете, упркос чињеници да су углавном бесплатни те побољшавају друштвени живот старије популације.

■ С. Н.

Саборовање у Мађарској

Саборовању су традиционално присуствовали Барањци из Белог Манастира, Поповца, Дарде и Болмана

Ч ЛАНОВИ беломанастирског скулд-а 'Јован Лазић' већ неколико година одлазе у Манастир Грабовац прве недеље након Петрова. Тако је било и ове године. Унаточ високој температури, у манастиру се окупио народ на већ традиционалном саборовању. Литургију је служио архиепископ и митрополит будимски г. Лукијан, уз саслужење г. СИЛУАНА, епископа Румунске православне епархије у Мађарској, те уз присуство бројног свештенства, монаштва и вјерујућег народа.

Манастир Грабовац један је од два постојећа манастира Српске православне цркве у Мађарској (други је у Српском Ковину). Основали су га 1587. далматински монаси из манастира Драговића, који су избјегли од глади. Манастир је добио име по грабовим шумама. Градња садашње барокне цркве почела је 1726, а завршена 1741. Посвећена је св. Архангелу Михаилу. У цркви се налази иконостас урађен у зеленом мермеру и дуборезу украшеном златом. Тај иконостас, по писању Динка

Сабор у Грабовцу

ДАВИДОВА, дјело је новосадског сликара ВАСИЛИЈА ОСТОЈИЋА и убраја се у најрепрезентативнија дјела српске умјетности у Мађарској. Манастир је вијековима био центар и стуб православља у тим подунавским крајевима. Након дочека митрополита и свештенства, услиједила је света архијерејска литургија, а на крају литургије освешћено је кољиво и славски колач, који су подијељени присутном народу, те заједничка трпеза љубави, коју је припремила управа манастира.

Кумства овогодишњег саборовања прихватила се породица Љубомира АЛЕКСОВА из Ловре код Будимпеште, представника српске мањине у мађарском парламенту, која је припремила кољиво и славски колач, а кумства за сљедећу годину прихватила се проф. АНИЦА ПАНДУРОВИЋ, директорица Српског образовног центра (СОЦ) 'Никола Тесла' из Будимпеште. Сабору су присуствовали Биљана ГУТИЋ-БЈЕЛИЦА, амбасадор БиХ у Мађарској, ДЕЈАН МИЛИВОЈЕВИЋ, министар-савјетник, и АЛЕКСАНДАР ФАРКАШ, аташе у амбасди Републике Србије, те представници српских институција из Мађарске, гости из Србије, Републике Српске и Хрватске.

У оквиру културно-умјетничког програма представили су се умјетници на гајдама из Кикинде, које је предводио МИЛАН ВАШАЛИЋ, те МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ из Бијељине на гуслама и 'Госпон' тамбураши из Новог Сада. Саборовању су традиционално присуствовали Барањци из Белог Манастира, Поповца, Дарде и Болмана. — Године представници нашег скулд-а иду на саборовање у Манастир Грабовац. Ове године, због најављених високих температура, било је нешто мање присутног народа. Литургија је била посебно свечана. Сем бројног свештенства, учествовао је и хор с Теолошког факултета у Београду и полазници 32. Веронаучног кампа Епархије будимске – каже др. Светлана Пешић, председница скулд-а 'Јован Лазић'.

■ Ј. Неђић

Шампион у осамдесетој

У конкуренцији атлетичара-ветерана, готово да нема дисциплине у којој Никола Лукач није освајао медаље

ПОЗНАТИ некадашњи маратонац и садашњи атлетичар – ветеран НИКОЛА ЛУКАЧ (1944.), пензионирани прометник влакова из Топуског, побеђује и осваја пехаре на бројним такмичењима. Како сам воли рећи, да није било атлетике и трчања, упркос тешкој повреди десне потколенице и више 'шерафа' који су је одржали на животу, вјероватно сада не би имао ногу којом осваја пехаре. Не само да добро трчи, већ и добро коси па је на недавној приредби 'Ђедова косидба' у Вргинмосту побједио у конкуренцији ветерана,

Никола Лукач (први слијева) успјешан је и као косач

међу тројицом такмичара. Каже да јако добро знаде припремити косу, добро је поклепати и набрусити, кондиције има довољно па се не треба чудити његовим побједама.

— У Вараждину је прије два тједна било Међународно такмичење у атлетици за ветеране. Наступили су тркачи из Хрватске, Словеније, Мађарске и Србије. Наступио сам у дисциплинама 100, 200 и 400 метара и у све три дисциплине сам побиједио. Срушио сам десет година стар рекорд на 400 метара, а до сада га је држао МИЛАН АБРАМОВИЋ, бивши начелник Општине Топуско. Он је од мене старији десет година и више не може наступати, а ја се сада такмичим у категорији ветерана од 80 до 85 година – каже Лукач.

Прије тога је било слично такмичење у Загребу у дворани. На 60 метара Лукач је освојио друго мјесто, на 200 метара такођер друго мјесто и на 400 метара прво мјесто. Потом су Лукач и Карловчанин ВЛАДО СТАРЕШНИЋ били у Аустрији на трци од 8 километара и ту је Лукач освојио друго мјесто, међу више стотина такмичара.

— Почетком септембра у Београду ће бити Међународно првенство у трчању за ветеране, а крајем септембра у Црној Гори ће бити првенство Балкана за нас ветеране у атлетици. Наступит ћу у дисциплинама 60, 100, 200 и 400 метара, а за 800 метара нисам сигуран. Још да кажем, у Вараждину сам на три дисциплине, 100, 200 и 400 метара трчао у раздобљу од два сата. Било је врло тешко али сам издржао. Волио бих када би ми нека српска организација помогла финансијски да одем у Београд и Црну Гору. Не ради се о великим средствима за пут и смјештај, а за јело ћу се снаћи – закључује Никола Лукач.

■ М. Цимеша

У посети манастиру Крка – вуковарски пензионери (Фото: Б. Остојић)

nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
forumu

NOVOSTI
HOBOCIJA

#1284, petak 26. 7. 2024.

JELENA RIZNIĆ Žene su osnažene i žele protestovati

Kada su počeli protesti protiv Informera, govorilo se da odvlačimo pažnju sa važnih tema i da treba da budemo ujedinjeni protiv većih stvari. Uvek ima nešto što je važnije od žena. Sada imam utisak da je žene za to baš briga i to je ogromna promena

ZENSKA solidarnost je relativno mladi neformalni feministički kolektiv u Srbiji u okviru kojeg žene neplaćeno rade razne stvari. U različitim formama se bave edukacijom o položaju žena, gostuju u medijima i nameću teme u javnosti, upozoravaju na svakodnevne primjere muškog nasilja, a najvažnije ili makar najvidljivije i najupečatljivije – organiziraju proteste. A ženskih protesta je bilo prilično u Srbiji u zadnje vrijeme.

JELENA RIZNIĆ je od početka dio Ženske solidarnosti. Sociologinja je, doktorantkinja na Filozofskom fakultetu u Beogradu s temom seksualnog nasilja na fakultetima, na tom je fakultetu i suradnica u nastavi na studiju Sociologije, istraživačica je na Institutu društvenih nauka. Njezine kolumne možete čitati na portalu Kompas info. Jelena je glasna, hrabra, posvećena i ženskoj borbi i solidarnosti.

●
Ima nekoliko godina, od 2021., da u javnosti u Srbiji izlaze razni slučajevi seksualnog zlostavljanja – od škole glume Miroslava Aleksića, Istraživačke stanice Petnica, preko učitelja jahanja koji je zlostavljao djevojčice, zatim Njemačke škole u Beogradu, do profesora Fakulteta političkih nauka i Arhitektonskog fakulteta u Beogradu. Je li to domino efekt, koji se, usput, nije dogodio u Hrvatskoj – da su glumice koje su istupile osnažile druge žene i tako su se nastavile žene osnaživati i progovarati?

Tada je krenulo rafalno, bukvalno smo iz meseca u mesec saznavali za nove slučajeve i žene su imale kolektivne trigere. Prvo je zapravo DANIJELA ŠTAJNFELD u svom dokumentarnom filmu iznela da ju je silovao lokalni filmski moćnik, kako je tada rekla, pa su izašle glumice o zlostavljanju MIROSLAVA ALEKSIĆA, onda je Danijela imenovala glumca BRANISLAVA LEČIĆA, zatim je krenulo s Jagodinom, Petnicom, konjičkom školom, pa je bilo nekoliko desetina hiljada tvitova #NisamPrijavila. Kada sam čitala o #MeToo u Hollywoodu, videlo se da je ženama potreban osećaj da nisu same, da dele iskustvo seksualnog nasilja pa makar to bilo u digitalnom kontekstu, ali to nam je tada bilo daleko. Onda je ovde krenulo isto iz glumačkog sveta i preliolo se svuda i pokazalo nam da ni jedna sfera nije imuna na seksualno nasilje. Žene su postale spremnije da govore

U tako malim i zatvorenim sredinama, kao što su i škole glume, seksualno nasilje je kao standardno iskustvo odrastanja. To je strašno i zbog toga je teško shvatiti što ti se desilo

zato što su druge žene spremne da ih slušaju i javno podrže.

Čar bivanja u neformalnom kolektivu

●
Vi ste bili jedna od žena koje su progovorile, i jedina imenom i prezimenom, o onome što se događalo u prestižnoj Istraživačkoj stanici Petnica. Što vam je to donijelo?

Pre tri godine sam objavila tekst o Petnici, zapravo više o mehanizmima koji su stajali iza nasilja u Petnici. Bio mi je to jako težak period u životu i danas nisam sigurna da bih mogla samo tako da se prospem pred javnošću. Ne glorifikujem taj čin mada verujem da sam bila hrabra, ali mnogo je to više bio deo mog procesa suočavanja s tim što se desilo, s tim što je Petnica bila u mom životu i sa saznanjem da nisam bila jedina. U Petnici se negovao rivalitet, pogotovo među devojkicama, i mislim da su to tendenciozno radili, da su nas držali antagonizovane da ne bismo mogle da govorimo o tome što nam se desilo. Kada sam se nakon puno godina našla s devojkama koje su bile u Petnici, shvatila sam da sve nosimo iste priče, ne nužno sa istim akterima, ali nakon toga smo se sve ponašale isto – godine terapije i borbe s tim što nosiš s tog mesta, ali i dalje bez snage i spremnosti da imenuješ to iskustvo. Jer u tako malim i zatvorenim sredinama, kao što su i škole glume, seksualno nasilje je kao standardno iskustvo odrastanja. To je strašno i zbog toga je teško shvatiti što ti se desilo. Godinama prije nego što je Petnica izašla u javnosti teorijski sam dobro znala što je seksualno nasilje, prošla sam i edukaciju za rad na sos telefonu za žrtve nasilja, ali opšte nisam razmišljala o sebi. Tako da je taj tekst bio i proces suočavanja da to čime se bavim nije samo podržavanje drugih žena, nego i moje iskustvo. To mi je transformiralo to iskustvo u povezivanje sa ženama i borbu za ženska prava i donelo mi je neku vrstu mira. A negativno je što sam ostala obeležena time.

●
Kako?

Prošlo je vreme od tada, ali i dalje postoji pojam 'devojkice iz Petnice' i s tim povezano sažaljenje, kao i teza da u sve učitavam nasilje jer sam ga sama proživela. Ali ne kajem se što sam to objavila.

●
Protesti Ženske solidarnosti 2022. zbog intervjua tabloida Informer s višestrukim silovateljem bili su najmasovniji ženski protesti u novijoj povijesti Srbije i bili su drugačiji od ostalih protesta iz regije koje sam gledala – podsjećali su me na ženske proteste u Latinskoj Americi. Kako biste ih vi opisali?

Ti protesti nama i jesu bili inspirativni, recimo kada u Meksiku pred protest za Osmi mart policija štiti policijsku stanicu jer znaju da bi je žene mogle zapaliti jer je policajac optužen za silovanje devojkice. Na našem zadnjem protestu je usred dana i pred policijom demoliran Informer, koji je u tom trenutku vedrio i oblačio Srbijom već 12 godina i niko

mu ništa nije mogao. Neko može reći da je to divljački, ali je ženama dalo ideju da ne moramo da budemo fine kada govorimo o tome što nam se dešava i da imamo pravo da se borimo na način na koji želimo. Naše je proteste razlikovala ta spremnost da se pregovara što su i gde granice i da ih se pređe. Nismo se cenzurisale. Protesti su bili i lični i politički i pripadali su svim ženama. Meni je paljenje imena nasilnika na trećem protestu bilo jako važno. Proteste nismo ni prijavljivale jer nismo htele da surađujemo sa policijom koja čuva Informer. Nismo očekivale da će biti tako veliki protesti, već smo se samo brzo organizovale kada je izašao taj intervju. To je čar bivanja u neformalnom kolektivu – možemo što hoćemo i kada hoćemo. I taj je prvi protest planuo, i onda ih je bio još četiri i uspele smo da više od mesec dana to držimo kao temu u medijima. To je bilo prvi put da je nasilje nad ženama medijski tretirano kao važan politički problem. Naš protest nije bio samo protiv Informera, nego protiv eksploatacije traume nasilja u medijima, a to su radili i drugi mediji i sve smo ih prozivale.

●
U vezi preispitivanja granica na protestima: s tih me protesta pred Informerom razveselila, priznajem, snimka aktivistkinje Vladice Čulić dok pokušava u dupe šutnuti glavnog urednika Informera koji se kriomice ušuljava u redakciju, mada istovremeno razumijem i beogradsku kolegicu, novinarku Tamaru Skrozzu, koja mi je na to moje iskazivanje male radosti rekla da nasilje ne bismo trebali nikada podržati pa ni kada je tako benigno. Što vi kažete?

Postoji ideja da na protestima mora da budemo iznad situacije, da budemo bolje od onih s druge strane. A ne možemo da budemo iznad situacije kada smo dio te situacije koja nas guši. I ne mislim da može da se izjednačava nasilje koje vrši sistem nad nama svakoga dana i otpor tome, koji nastaje iz očaja i besa. Čak mislim da je to opasno, da relativizuje nasilje koje vrši ovaj režim, jer mi već u startu imamo manje resursa za borbu protiv vlasti, nemamo na svojoj strani sve ono što imaju oni. Zato mislim da moramo da budemo spremni da prelazimo određene granice, lične ili sistemske, onda kada procenimo da to doprinosi toj borbi. Verujem i da su se velike društvene promene dešavale onda kada su ljudi bili spremni na tako nešto, ili najjednostavnije rečeno – na spremnost da se odreknu sopstvenog komoditeta.

Mnogo više verujemo sebi i jedna drugoj

●
Od protesta su mi posebno bili potresni prizori studentica Fakulteta političkih nauka u Beogradu koje su svojim tijelima morale izboriti da se višegodišnji nasilnik Slaviša Orlović, protiv kojeg je postojala deset godina stara prijava studentice, ne izabere za dekana. Na isti način mi je bio potreban i protest studentica Akademije dramskih umjetnosti u Zagrebu protiv pijanog profesora koji ih je vrijeđao. Potresni su mi zbog toga što su mlade

Nakon protesta protiv nasilja na porodu videla sam da nas se lekari plaše, da neće ići u emisije da diskutuju s nama. Drago mi je da se institucije plaše žena i protesta. To može doneti promenu

žene u obrazovnim institucijama, koje bi ih trebale štiti, prisiljene boriti se za goli minimum – da ih ne zlostavljaju profesori.

Taj je protest bio užasno važan. Postavio je presedan da je muškarac na vrhuncu karijere prvi put naišao na zid, i to na zid koji su postavile studentkinje, a ne institucije ili njegove kolege koje su trebale da štite studentkinje. Nadam se da će to biti inspiracija studentkinjama na drugim fakultetima jer su se tih dana Ženskoj solidarnosti javile studentkinje sa svih fakulteta u Beogradu – od tehničkih, Filološkog, Filozofskog, Pravnog, Medicinskog... To je transgeneracijsko iskustvo, devojke jedna drugoj ostavljaju u amanet od koga treba da se štite. Strašno je što smo tada saznale da je prije deset godina tadašnji dekan napravio kompromis s ORLOVIĆEM da se skloni prijava studentkinje ako on odbaci prijavu protiv te iste studentkinje. Muškarci u odelima prave kompromise, a devojke koje trebaju da polažu ispit kod tog čoveka ne prave kompromis, nego su stale imenom i prezimenom i rekle: Nisi moj dekan, ne želim te ovde. Zahtevaju da ne bude više ni profesor jer su stigle neke nove prijave studentkinja otkako se desio prosved. Tako da je taj prosved najveća pobjeda od svih stvari što su se desile jer smo odmah videle produkt, i to je velika stvar. Profesori koji su bili protiv njegove kandidature su bili dosta suzdržani u medijima. Nisu baš hteli da podržavaju studentkinje, kao da su taktizirali da vide kako će to da se razvija, i kada su videli da je javnost protiv toga da Orlović bude dekan, onda su počeli da se povlače sa svojih pozicija. Na kraju je on podneo ostavku na mesto na koje nije formalno ni bio izabran, jer je bio apsolutno ponižen.

●
Svašta ste već naveli što se dogodio od te 2021. do danas, no što je za vas najvažnija promjena?

To što mislim da žene mnogo više veruju sebi i mnogo više veruju jedna drugoj. Kada se sada događaju neke afere, pišu nam brojne žene i žele odmah na ulice. Ulice nisu više izbor samo kada se desi krađa izbora. Kada su počeli protesti protiv Informera, govorilo se da odvlačimo pažnju sa važnih tema i da treba da budemo ujedinjene protiv većih stvari. Uvek ima nešto što je važnije od žena, i kada je bio protest protiv femicida i protiv akušerskog

nasilja, isto se govorilo. Sada imam utisak da je žene za to baš briga, da su osnažene i da žele protestovati za žene bez obzira na to što to možda neće rezultovati neposrednom pobedom. To je ogromna promena i mora da se odrazi na institucije.

Zloupotrebe s desnice

● Onda ne pretjerujem kada feministički pokret u Srbiji vidim kao sve moćniji i masovniju političku snagu? Kako žene imaju više hrabrosti, snage, volje da politizuju pitanja koja su im važna i da se to ne postavlja kao incident, nego kao društveni i politički problem pa onda mora i da se rešava

Mislim da će muškarci imati važnu ulogu u ženskoj revoluciji kao saveznici, ali nadam se da će biti više raspoloženi da postavljaju pitanja i da slušaju, nego da zadaju kurs te borbe

u političkoj sferi, tako počinje da se shvaća da su žene važne. To se dešava i mislim da je taj proces nezaustavljiv. Malo imam osećaj i da je ljude postalo strah besa žena. Nakon protesta protiv nasilja na porodu videla sam da nas se lekari plaše, da neće ići u emisije da diskutuju s nama. Drago mi je da se institucije plaše žena i protesta. To može doneti promenu. Nije stvar zakonskih promena. Srbija ima Evropsku uniju kao pokretnu metu koju nikako da dosegne, a koja menja zakonodavstvo. Ali to ne menja svest žena o tome da su naša pitanja politička. Svest menjamo mi same namećući kao političke probleme teme koje su nam važne. Mislim da sada prvi put imamo taj moment da žene veruju da su važne ne zato što postoji obavezna kvota žena u skupštini, nego zato što mogu same sebe da predstavljaju.

● Na protestima pred Informerom se uzvikivalo 'Ženska revolucija!' Kako će izgledati ženska revolucija i može li se provesti bez sudjelovanja muškaraca? To je često pitanje na našim seminarima koje radimo sa ženama – kako zamišljamo ženski svet. Onda žene zamišljaju da mogu da šetaju mračnom ulicom bez straha, jer domete naše mašte određuje i tačka u kojoj smo. Ja zamišljam da ćemo sebe da vidimo kao politički subjekt i da ćemo predvoditi revoluciju koja mora biti i antikapitalistička, jer mnoga važna pitanja za žene su pitanja odnosa proizvodnje. Mislim da će muškarci imati važnu ulogu kao saveznici, ali nadam se da će biti više raspoloženi da postavljaju pitanja i da slušaju, nego da zadaju kurs te borbe. Žensko oslobođenje moraju predvoditi žene.

● Koliko je tačno da današnji feminizam u Srbiji ne nose više samo privilegirane žene, čije viđenje stvarnosti rijetko uključuje znanje i svijest o životima žena koje žive na margini, kako je to, sad već davno, pisala Bell Hooks? Teško mi je to reći. Ja sam iz Kragujevca, iz radničke porodice, i kada odem kući, vidim da žene tamo prepoznaju ženske probleme, ali ne i feminizam kao odgovor. Feminizam još nije dovoljno vidljiv da bi ženama bio prvi odgovor kada se nešto dešava niti se neki problemi još uvek ne vide kao feministički, na primer, društveni status trudnica i porodilja i ženska radnička prava s tim povezana. Večno je pitanje kako da se povežemo i nemam rešenje za to, ali mislim da je važno da prigrlimo teme koje jesu feminističke, ali ih gotovo po pravilu otima i zloupotrebljava desnica. To su pitanja materinstva, radničkih prava žena itd. Dakle, važno je prepoznati da je borba za materijalnu realnost u kojoj žene mogu slobodno da odluče da budu ili ne budu majke itekako feminističko pitanje. Kada ih mi ne prepoznamo kao takve, ti problemi ne nestaju; samo se njima bave oni koji u majčinstvu vide prostor za tlačenje žena i dece.

● Feministički kolektiv Ženska solidarnost počeo je 2018. kao zatvorena grupa na Facebooku gdje se stvarao siguran prostor u kojem su mlade žene dijelile iskustva nasilja i međusobno se upozoravale na problematične likove s ljevice. Kako mladi ljevičari tretiraju žene, ima li generacijskih pomaka? Nisam više deo tih krugova tako da ne znam ima li pomaka, ali kada smo se okupile kao aktivistkinje sve smo bile deo tih alternativnih ljevičarskih kolektiva. Međusobno smo se upozoravale koga treba izbegavati za partnerske odnose i za saradnju. Ne mogu da u potpunosti povlačim paralele s feminističkim pokretom u Americi '60-ih i '70-ih, ali ima dosta sličnosti, recimo, radikalni feministički pokret je nastao u sličnom kontekstu – žene koje su bile deo levičarskih kolektiva su nakon suočavanja sa seksizmom različite vrste odlučile da se samoorganizuju. I, naravno, ne može se vršiti generalizacija, ali sam ja lično često nailazila na nekakav 'benevolentni' seksizam. Dakle ne samo po pitanju toga šta govore o ženama, već koje teme vide kao značajne, kakvo tumačenje feminizma nude, da li žene imaju istu poziciju kakvu imaju i muškarci u tim kolektivima. ●

Туризам наш прекомјерни

Масовна употреба некретнина у туристичке сврхе допринијела је развоју стамбене кризе. У годину дана цијене стамбених објеката повећане су за 8,2 посто на мору, а у Загребу за 12,1 посто. Хрватска је и прва у ЕУ-у по порасту цијена најмова. Чекају ли нас просвједи против туризма?

Страдун – Дубровник је већ дуго хрватски симбол прекомјерног туризма (Фото: Грго Јелавић/PIXSELL)

На почетку се одмах питајмо: има ли на подручју хрватских 'морских жупанија' разлога за незадовољство и просвједи против прекомјерног (тзв. овертуризам) или масовног туризма? Просвједи какви се у задње вријеме одигравају у Шпањолској и другим земљама, попут Грчке и Италије, гдје тисуће људи марширају улицама упозоравајући да због масовног туризма расту цијене станарина и да је све мање расположивог стамбеног простора.

Премда је код нас туризам још увијек сезоналног карактера, а најважнија је економска грана с удјелом од око 12 посто у БДП -у, што

је највиша стопа у Европи чији је просјек 4,5 посто, проблеми постоје.

Због масовне употребе некретнина у туристичке сврхе, многи критичари код нас повезују туризам управо са стамбеном кризом (али ту су и други елементи, примјерице инфлација). Због скупоће некретнина данас је немогуће у морским средиштинама попут Сплита, а није пуно боље ни у Загребу, пронаћи подстанарски стан за разуман новац, а купња некретнине приуштива је тек одабранима. Приуштиво становање у Хрватској за многе тако остаје тек пуки санак. За поткрепу ове тезе кажимо и да најновији подаци Еуростата говоре да је Хрватска прва у Европској унији по

цијенама најмова некретнина које су у минулом петогодишњем раздобљу порасле за 18 посто (!), што је двоструко више од просјека ЕУ-а који износи 9 посто.

Када спомињемо Сплит, ондје дио становника брзу и повећу зарада управо збраја: домишљати човјек упртио је све своје ресурсе, од апартмана до гаража и пословних простора, све чега се дакле домислио, ставио је у најам за 150 хиљада партијанера који су недавно боравили на тродневном фестивалу електронске гласбе Ултра, који је у Сплит дошао прије десетљећа. У љето 2019. медији су се расписали да је првих година за одржавање Ултре било готово немо-

гуће пронаћи слободан апартман. Но годинама траје масовна пререгистрација станова и апартмана из дугорочног у краткорочни (дневни) најам, при чему су највише били оштећени бројни подстанари који су морали напустити те објекте.

У сијечњу 2022. пак представљени су резултати истраживања о потребама младих Сплићана који су имали послужити за израду Програма за младе Града Сплита од 2022. до 2025. године. Истраживање проведено методом интернетског упитника уз четири фокусне групе показало је да судионици исказују велики страх и узнемиреност управо по питању рјешавања стамбеног питања у том граду. Испитаници су истицали мањак станова за куповину, као и високе цијене које нису у складу са животним стандардом грађана, поготово младих. У ери масовног односно 'овертуризма', који је у Европи већ дуже вријеме на злу гласу, посебно у Шпањолској, Италији и Грчкој, истакнимо одређене занимљиве параметре. Из Синдиката станара у шпањолској Малаги у регији Андалузија, на примјер, недавно су поручили да је ситуација са становањем и изнајмљивањем неодржива.

'Живимо у граду који нас искориштава за приватне добробити тржишта некретнина и туризма. Хитно је потребан нови модел града и хитно се треба фокусирати на ступ на којем се данас темељи проблем становања: рентијерски капитализам', упозоравају отамо.

У синдикалном извјештају надаље се наводе подаци портала за некретнине Идеалиста за свибањ 2024. по којем цијена четворног метра станарине у Малаги износи 14,2 еура, док је национални просјек 13,2 еура, а андалузијски 11,4 еура. Извјештај сугерира да је Малага, коју је лани посјетило замало 14 милијуна туриста, пети град у Шпањолској и први у Андалузији по скупоћи станарине. Или, као што поручују просвједници: тржиште најма извор је осиромашења, извор друштвене неједнакости.

— То нитко не оспорава. Тај прекомјерни туризам има јако пуно негативних посљедица. А једна од њих, која нас највише смета и коју је натеже ријешити, је управо неравнотежа на тржишту некретнина: прије свега пораст цијена некретнина, али опћенито пораст трошкова живота. Притисак на комуналну и јавну инфраструктуру. Онда имате гентрификацијске процесе који нису увијек негативни, али кад говоримо о гентрификацији у туристичком контексту онда је она негативна и на неки начин доводи до промјене социо-демографске структуре становника у старим градским језгрима. Те старе градске језгре код нас, попут Дубровника, Сплита, Задра и осталих наших популарних туристичких одређишта, губе свој идентитет који је стваран стољећима – каже нам дамир крешић, равнатељ Института за туризам.

Крешић домеће да се у једној мјери то догађа, да нисмо имуни на те процесе, али да нема разлога за очекивати сценарије попут просвједа локалног становништва у догледно вријеме. — Управо због сезоналности која нам омогућује да се дестинација опорави, али и због тога што је хрватско господарство пуно више овисно о туризму

него што је то примјерице шпањолско – појашњава Крешић.

Назнаке хрватског 'овертуризма' развидне су у рапидном порасту броја кућа за одмор. Министарство туризма и спорта у одговору на наш упит истакнуло је да је у 2023. години, према подацима из система eВиситор, регистровано укупно 2298 нових кућа за одмор на подручју 'морских жупанија': у односу на 2022. забиљежен је њихов пораст од 10,4 посто, у односу на 2021. за 20,8 посто, а у односу на 2020. чак 34,3 посто. На овогодишњој међународној конференцији о индустрији некретнина у Хрватској и регији, директорица твртке Хеса Груп Марина Франолић упозорила је да је у Хрватској туризам данас већином некретнински бизнис који неконтролирано расте и загушује простор. Некретнине се не користе активно цијеле године, што носи и пораст цијена квадрата те неравнотежу у понуди и потражњи објеката за становање.

'Цијене стамбених објеката повећале су се за 8,2 посто на мору, а у Загребу за 12,1 посто од травња 2022. до ожујка 2023. године', изнијела је Франолић и ове бројке.

Вратимо се поновно накратко на шпањолски случај па га покушајмо ставити у хрватски контекст: сватко тко убудуће кани посјетити Барселону морат ће платити регионалну боравишну пристојбу која се наплаћује по ноћењу и овисно о врсти смјеш-

Прекомјерни туризам има јако пуно негативних посљедица. А једна од њих, која нас највише смета и коју је натеже ријешити, је управо неравнотежа на тржишту некретнина, каже Дамир Крешић, равнатељ Института за туризам

Сплит – партијанери с Ултре траже смјештај на плажи Бачвице (Фото: Иво Чагаљ/PIXSELL)

таја који се користи. Лиценца за платформу Аирбнб за туристички најам, према најавама градске власти, не би требала бити доступна од 2028., а сада захтијева додатни издатак од приближно 2,25 еура за свако ноћење.

ИВА МАРЧЕТИЋ, ауторица књиге 'Стамбене политике у служби друштвених и просторних (не)једнакости' из 2020. године, пише како је, услјед недостатка приуштивог стамбеног простора у најму, пракса показала да се код нас станова у понуди изнимно брзо изнајмљују, а подстари неријетко надмећу с осталим подстанарима за улазак у најам. Та пракса, позната и другдје у Еуроци, 'у Загребу је постала изражена порастом туристичког најма, односно пролиферацијом сервиса попут Аирбнбја који су с тржишта дугорочног најма скинули велики број станова и тиме смањили понуду и повећали цијену преосталих расположивих станова', пише Марчетић.

Ауторица даље наводи да је раст добити од Аирбнба у Загребу задњих неколико година износио невјеројатних 30 посто, дачим је обрнуто пропорционална била приуштивост становања у најму у Загребу, као и градовима на обали Хрватске. И док ауторица књиге 2020. наводи да је просјечна цијена стамбеног квадрата у најму која се може пронаћи на највећим оглашивачким платформама, као што је Њушкало.хр, за 2019. износила невјеројатних 9.47

еура, она је почетком ове године у просјеку износила чак 15 еура по квадрату.

Наш суговорник Дамир Крешић држи да је велики проблем у Хрватској чињеница да се у вишестамбеним зградама дозволило изнајмљивање станова у туристичке сврхе. Проблем је, каже, да у таквој згради за било какву интервенцију која може бити потпуно бенигна, морате тражити сугласност 51 посто сувласника, док с друге стране када желите властити стан категоризирати и изнајмљивати у туристичке сврхе онда вам уопће не треба та сугласност.

— Имамо ситуацију да нам у оне дијелове града који су према плану кориштења простора, према урбанистичком плану намијењени за становање, улази туризам – каже Крешић.

Питамо га мисли ли да би стога требало ограничити број стамбених новоградњи у туристичке сврхе.

— Апсолутно мислим да би требало ограничити и да би се требала водити политика више усмјерена на потребе локалног становништва и мислим да се у том смјеру управо и почело размишљати. Врло вјеројатно ће у одређеном периоду бити пуно теже ставити нове смјештајне јединице које су у вишестамбеним зградама на туристичко тржиште. С друге стране ће се вјеројатно увести неки видови пореза на некретнине. Дакле, неће бити толико јефтино имати више некретнина које су празне или неискориштене, односно у којима нитко не станује, као што сад имате тисуће и тисуће станова, на примјер у Загребу или у Макарској. Ти станова су купљени новцем вјеројатно из туризма, неважно, док се истовремено локално становништво мучи с рјешавањем стамбеног питања – подвлачи Крешић.

Сматра да је интерес јавности тренутно на то јако усмјерен, као и да је разина јавне свијести на високој разини па се и очекује рјешавање тих питања у брзом периоду. Томе би требао придонијети и скорашњи први Национални план стамбене политике, који ће поближе дефинирати посебне циљеве у подручју становања. Из Министарства туризма пак најавили су

Мејашу у Сплиту – младима су станова недоступни (Фото: Иво Чагаљ/PIXSELL)

Истраживање о потребама младих Сплићана из 2022. показало је да судионици исказују велики страх и узнемиреност управо по питању рјешавања стамбеног питања у том граду

доношење три нова правилника, а темељем новог Закона о туризму који је на снази од сијечња, дестинације које имају одређени ступањ туристичке развијености морат ће направити процјену туристичког носивог капацитета, процијенити колико туриста могу примити у односу на расположиве ресурсе, плажни простор у односу на капацитете за опскрбу водом и електричном енергијом и остало.

То конкретно значи, домаће Крешић, да бисмо требали развијати туризам који ће бити нешкодљив за свакодневни живот локалног становништва, односно који неће ићи контра њихових интереса и угрожавати свакодневницу. Треба дјеловати превентивно како би туризам био усмјерен према одрживом развоју и нешкодљив за свакодневни живот локалног становништва. Схваћају то полако и политичари па је дубровачки градоначелник Мато Франковић недавно казао да су за даљње увођење одрживог туризма потребне законске измјене. Казао је да велики број апартмана расте, а смањује се квалитета живота и због краткорочности најмова млади остају без прилике за стан. Не направи ли се нешто врло брзо по том питању, тко може гарантовати да се просвједи какве сад гледамо на Медитерану неће прелити и код нас? ●

LORI – Duga iznad Rijeke

Nerijetko nam se obraćaju osobe s upitima za preporuku prijateljskih liječnika, nakon što su doživjele neugodnosti, kaže Antonija Stojanović iz riječke udruge LORI, koja trenutno provodi projekt poboljšanja dostupnosti zdravstvenih usluga za LGBTQ žene

Od 2000. godine u Rijeci djeluje LORI, Lezbijska organizacija Rijeke, koju je tada osnovalo desetak entuzijistica. Isti je entuzijizam priključivanjem udruzi 2012. godine nastavila gajiti i jedna od današnjih članica, ANTONIJA STOJANOVIĆ, koja nam je ispričala više o počecima udruge, ističući odjek i medijski pritisak s kojim se LORI nosila kao prva registrirana lezbijska udruga u Hrvatskoj. U to su vrijeme, govori nam Antonija, osobe istospolne orijentacije i transrodne osobe u Hrvatskoj bile potpuno nevidljive i marginalizirane, bez ikakve zakonske zaštite.

— Nije postojao zakon o zabrani diskriminacije: mogli ste dobiti otkaz na poslu samo zato što ste gej, bez ikakvih

posljedica. Stoga LORI počinje s kreiranjem sigurnog prostora, osnaživanjem LGBTQ osoba te informiranjem i senzibiliziranjem javnosti o tome s čime se susrećemo uslijed nerazumijevanja, predrasuda i neznanja drugih. Od najbližih, u obitelji, na radnom mjestu, u školi, na javnim mjestima – kazala je Antonija te se prisjetila kako su tada brojni ljudi, s obzirom na to da je pristup internetu bio rijedak, dolazili u udrugu 'surfati' i tako se upoznavati s queer kulturom, aktivizmom i stanjem u drugim zemljama.

Već 12 godina udruga provodi program Suzbijanja homofobije, bifobije i transfobije u sustavu obrazovanja, a Antonija ističe kako od tada osobno vidi napredak u tom području. Na seminare

za nastavno i školsko osoblje javlja im se puno više ljudi negoli mogu primiti, upravo jer se o tome nemaju prilike educirati kroz formalno obrazovanje. — Javljaju nam se s pitanjima kako pokazati u školi da su podrška svoj djeci bez obzira na njihovu spolnu orijentaciju i rodni identitet, kako postupiti kad im učenik ili učenica napravi coming out, tj. povjeri da je lezbijka, gej ili trans, a traže savjete i kod obrađivanja određenih tema vezanih za ljudska prava. Očito nastavnici i nastavnice na temelju onoga što vide u školi – predrasude i 'more' neistina kad su u pitanju ove teme – uviđaju kolika je potreba da se djeci i mladima pruže provjerene informacije te kolika je važnost kreiranja ozračja prihvaćanja, a ne netolerancije i nasilja – ukazuje Antonija.

Udruga trenutno provodi projekt 'S margina u fokus – zdravstvene potrebe LGBTQ žena' kojim žele poboljšati dostupnost i kvalitetu zdravstvenih usluga za lezbijke, biseksualne, transrodne i queer žene te podići svijest o problemima s kojima se susreću u području zdravlja. Do kraja godine izdat će izvješće istraživanja o zdravstvenom statusu i potrebama LGBTQ žena u Hrvatskoj, a kroz svoj rad do sada su svjedočile da je za lezbijke, biseksualne, trans cure i žene zdravstveni sustav često susret s homofobijom medicinskog osoblja te da mnoge kriju svoju orijentaciju i rodni identitet, ili, u konačnici, izbjegavaju odlazak na preglede.

— Konstantno razmatranje kad se i kome možemo povjeriti (autati se), manjinski stres, predrasude i neinformiranost zdravstvenog osoblja umnogome utječu na naše zdravlje, reproduktivno i mentalno. Nerijetko nam se obraćaju osobe s upitima za preporuku informiranih i prijateljskih liječnika ili liječnica, nakon što su doživjele neugodnosti i osuđivanje ili su u strahu da ih ne dožive. S posebnim se poteškoćama i diskriminacijom od strane ginekologa i ginekologinja susreću lezbijke koje se

odlučuju na roditeljstvo. Trans ženama u Hrvatskoj zdravstveno osiguranje ne pokriva operacije i hormone; nema stručnjaka i stručnjakinja educiranih za pružanje adekvatne zdravstvene usluge transrodnim osobama (osim njih nekoliko u Zagrebu), čime su posebice u nepovoljnom položaju osobe slabije imovinske situacije ili koje žive udaljenije od Zagreba – govori nam Antonija.

Besplatna psihosocijalna podrška i javno savjetovanje još je jedna od stvari koje udruga pruža, a često im se javljaju i mlade osobe koje traže neki vid podrške u procesu otkrivanja svog identiteta, samoprihvatanja, (ne)prihvatanja u obitelji, u školi ili na fakultetu. Posljednjih godina udruga intenzivno radi na osnaživanju LGBTQ+ mladih za aktivno djelovanje u zajednici, a oformljena je i Grupa mladih koja osmišljava događanja za zajednicu, sudjeluje u kampanjama, prosvjedima i kreira sadržaje za druge mlade. Od 2017. godine LORI organizira već prepoznati Festival queer i feminističke kulture Smoqua, a upravo njega, kako nam Antonija kaže, 'iznesu' mlade snage koje time osnažuju i inspiriraju svoje vršnjake.

Osim Smoque, LORI od svojih početaka samostalno i u suradnji s udrugama, institucijama i umjetnicima i umjetnicama iz Hrvatske i inozemstva organizira izložbe, kazališne predstave, književne večeri, filmske projekcije i druga događanja.

— Interes za ta događanja, kako šire, tako i queer zajednice, zbilja je velik, a često nam i na našim događanjima poput Smoque ljudi kažu da im fali više takvih sadržaja, a ponajviše na Smoqui. Tada nam redovito posjetitelji prilaze i pohvaljuju ne samo sadržaje, već i osjećaj zajedništva, solidarnosti, prihvaćanja koji se tu njeguju i potiču. U Hrvatskoj su queer i feministička kultura umnogome podzastupljene, marginalizirane, nemaju sustavnu podršku, te ni javnost s njima nije dovoljno upoznata. Zato je naša namjera kroz umjetničke sadržaje javnosti približiti koncepte queera i feminizma, a kako bi ona mogla izgraditi kritičko mišljenje o tim temama, steći uvid u razvoj i djelovanje te kulture – objašnjava Antonija.

Potaknuta nedavno održanim prvim pulskim Prajdnom, za koji ističe da je pokazao srčanu podršku uključivosti i ravnopravnosti, ali i činjenicom da su kroz edukacije shvatile kako velik broj ljudi ne zna priču iza Povorka ponosa, Antonija se dotakla razloga iz kojih se održava i kako je nastala. Naime, u njujorškom klubu Stonewall 1960-ih se okupljala LGBTQ 'scena', a policija je redovito radila racije i privodila ljude samo zbog toga što su queer, uz čestu brutalnost. Godine 1969. nakon dolaska policije prisutni su ustali protiv diskriminacije i nasilja, pobuna se narednih dana prelijevala i pridružuju joj se drugi pokreti za ljudska prava. Prvi je Pride u New Yorku organiziran na godišnjicu tog događaja.

— Od tada je Povorka prosvjed kojim se ukazuje na položaj LGBTQ+ osoba u društvu, podrška drugim zemljama u kojima pravo na okupljanje nije moguće za LGBTQ+ osobe. Povorka ponosa važna je za vidljivost, ali i osnaživanje zajednice, jer posebno je moćan osjećaj da nismo same ili sami, da život itekako može biti lijep kad gradimo društvo prihvaćanja, uzajamne podrške, bez stega predrasuda, neznanja, straha, odbacivanja, mržnje i nasilja – zaključuje Antonija. ●

Antonija Stojanović (lijevo) s kolegicama (Foto: Tanja Kanazir)

VRZINO KOLO

Ne valja, pa dobro

PIŠE Marija Andrijašević

Odakle mi ideja da ću probijanjem roka definirati svoj neuspjeh, ne znam. Zašto unutar svega ne vidim objektivne okolnosti koje utječu na čitav proces, isto ne znam. Sve se pobriše. Ostaje samo grč

OVIH dana dosta razmišljam o ELENI FERRANTE, koju sam sam upoznala davno, prvo preko jednog filma radenog po njezinu romanu, a koju godinu poslije i preko 'Napuljske tetralogije'. Nije to bez veze, jer će na isti dan kad trebam krenuti s fizikalnom poslije svih godišnjih, a sad kako sam pogledala u kalendar da provjerim govorim li dobro, vidjela sam da bih trebala biti na još jednom mjestu u isto vrijeme, na trećem (!) premijerno izaći prva epizoda četvrte i zadnje sezone 'Genijalne prijateljice'. ALBA ROCHWACHER kao Lenu, to je sve što želim vidjeti. Ali, nije to jedini razlog zašto mislim o Ferrante, mislim i o LOUISE GLÜCK, LAURIE ANDERSON, DONNI TART, MARIJI ČUDINI, SOFIJI ANDRUHOVIČ..., sve nekim meni dragim spisateljicama koje su se na ovaj ili onaj način, neke kroz intervju, neke kroz svoje romane i poeziju, eseje, bavile idejom neuspjeha. Neke direktnije, neke usput, neke tako da ni same nikad ne primijete o čemu točno govore nego ti čitatelj naknadno upiše u tekst i što se može, rekla bih.

Razmišljam o Eleni i ekipi, jer ovih dana probijam sve moguće rokove po pisanju svoje knjige priča, koja je načelno gotova, ali ta jedna priča traži više koncentracije, više mene, manje projiciranja u budućnost, traži užitek u stvaranju teksta i proizvodi ga, a onda ga interferira dostava, pisanje izvještaja, plaćanje računa, organiziranje čuvanja i šetnje pasa, čišćenje stana... A u mojoj glavi, dok (nju) pišem sve ostalo naprosto ne smije i može postojati, ma, evo, stavila bih ruku u vatru da kažem da ne postoji, a i ono što radim dok pišem, po subjektivnoj procjeni, proizvodi mi veći užitek od materijalnog svijeta. Možda je to, pisanje, moja strehica za skloniti se pod nju od stvarnosti, ne znam, nije to ni tema, niti bi stvarnost toliko otuđivala od sebe i tako je paušalno ocjenjivala. S druge je strane rok koji na neki način pokušavam dostići, a on me polako grči i ulazim u sferu: e, vidiš, opet si nešto zaje...zeznula. Odakle mi ideja da ću probijanjem roka definirati svoj neuspjeh, ne znam. Zašto unutar svega ne vidim objektivne okolnosti koje utječu na čitav proces, isto ne znam. Sve se pobriše. Ostaje samo grč.

A jedini način da se otključam iz *deadlocka* je putem, dok se po pustari pisanja valjam ko korov, pa naletim na stvari koje, kako bi Ameri rekli, informiraju moj proces: dok čitam 'svoje' žene. I one su se na razne načine nosile s unutarnjim idejama uspjeha i neuspjeha. To me na neki način razoružava i opušta, ali i vodi tekstovima koji su pouzdani, jer su uvijek tu i dostupni, uvijek se da ući u dvboj ili troboj s njima, razgovarati i svađati se, zahtijevati od njih kako i oni od mene. A kako su podložni interpretacijama i svaki je tekst novim čitanjem drugačiji i govori nešto novo, tako i oni najzgrčeniji dijelovi mene polako ravnaju svoje nabore. Nikad do kraja, ali dovoljno da ne puknem ni ja, ni oni. Teško je samo ako nešto pretjerano lipti. A tamo je uvijek najopasnije otići, tamo onda nema prostora ni za što osim za sanaciju onog što je nenadano umaljalo tekst.

Postavila bih si ovdje otvoreno pitanje za daljnje čitanje: je li to odgovornost prema sebi, tekstu ili odgovornost (pisca, kolumnista, esejista, kroničara) općenito? Od koga ili čega krijem mrlje? Tko dobiva

Proces pisanja teksta na dvotjednoj razini isto donosi neke svoje grčeve, iako su oni, naučila sam o sebi, po svoj prilici mali i nije se teško izborkati s njima. Negdje sam putem, nakon prva dva ili tri teksta, shvatila da neće svaki biti savršen, da će se mnogi urušiti sami u sebi i pod nerazrađenim idejama, osvr-tima, željom da pobjegnem s diskurzivnog mjesta, da će kolaps biti neminovan, jer neke teme zahtijevaju da znam proverbijalno udariti, ali ja to ne znam, ili da znam udariti šakom o stol kako DORIS DRAGOVIĆ, a to nije moj nastup prema svijetu.

S druge strane, često mi ni strategije borbe koje proizlaze iz prirode onog protiv čega se borim dok pišem nisu jasne i bome, ne želim ih ni upoznati, niti se pouz-

dati u potencijalno isti sloj u svojoj nekoj diskurzivnoj mapi. Većinom čačkam i grčim se u procesu da nađem neke druge, neke strategije svojstvenije sebi, a da nisu sviranje primirja ili povlačenje, da nisu iskaz blagosti ili razumijevanja za nešto što nikad ne bi trebalo razumjeti, a da nisu ni rezignacija, ili ekscesivni moment predaje i/ili otpora, da nisam u kanonskim dihotomijama prepisanima i onda nali-jepljenima na žene i naš pokušaj kanoniziranja stvarnosti ovako ili onako. Meni je, uostalom, ponekad dosta razumijevanja svijeta, a pritom, paradoksalno, ne želim ništa drugo nego ga razumjeti u potpunosti. I to je, u konačnici, polje na kojem većinom padam, jer ne odustajem na toj klackalici gubitaka i dobitaka. Nego, ni to nisam znala dok nisam počela otkrivati kapacitete svoje tekstualne bačve, čime je punim i čime je praznim, jednom kad sam si stvorila priliku za relativno redovito pisanje i pristup vlastitom tekstu.

A on ne dolazi, i nismo o tome već ne pisali, 'moje' žene i ja, bez sređenih ekonomskih i ostalih uvjeta, ali valja ponoviti i podcrtati nečim što je Elena pisala u *The Guardianu* u onoj svojoj jednogodišnjoj epizodi pisanja kratkih kolumni. U jednoj od njih se konkretno bavi neuspjehom, i ja joj kimam, iako još uvijek razgovaramo o tome, jer kao što ste primijetili, ja u priču nisam upisala gubitnike, pitam samo tko dobiva.

U GLAVNOM, Elena veli onako kako ja zamišljam da mi govori, pa tako i prevodim, i eto jednog otporiča: 'Možda je jedina utvara iza ove podjele na pobjednike i gubitnike upravo to, strah od neuspjeha. To je bila jedina stvar koje sam se kao djevojčica najviše bojala. Neuspjeh u školi; neuspjeh oko zapošljavanja; neuspjeh na ispitima, bili oni iz tjelesnoga ili matematike. Preko glave sam se trudila oko svega što je iole nalikovalo natjecanju, jer sam slutila da jedan neuspjeh vodi drugome, a to je odakle lista dobrih i loših stvari vuče svoje porijeklo. Kad završiš na listi loših, jako je teško dospjeti na listu dobrih. Trebalo mi je dosta vremena da shvatim da su te podjele okrutne kako su i arbitrarne. Pretvaraju se da socioekonomske jednakosti, seksualna i rasna diskriminacija ne postoje, ni to dozlaboga neoprostivo traćenje pameti koje im je nusprodukt. Radimo liste dobrog i lošeg kao da mnoge privilegije koje proizlaze iz prilika nisu u tome učestvovala: tvoje mjesto rođenja, tvoja obitelj, nejednake mogućnosti.'

Draga Elena, hvala ti na ovome.

Želim samo dodati da ponekad treba biti urušavanja, ponekad tekst mora trpjeti kao dokaz ovim stvarima, gotovo uvijek treba kidati liste dobrih i loših stvari, kako je kolegica Glück na radionicama poezije kidala loše pjesme svojih sudionika. Zvuk paranja sigurno zvuči bolje od straha koji se u tekstu ukaže na razne način, a sve samo da tekst udovolji, a ne da govori. I okej, proces učenja nikad nije lagan. Želim reći, prelazak s liste dobrih na loše ne bi trebala biti alpinistička disciplina, treba propadati i čupati krajeve dok liste poput plahti ne svučemo i ajde, u mom svijetu, proverbijalno zapalimo. Probila rok, pa probila rok, je l' stvarno u tome utkan strah za egzistenciju i listu loših? Zamisli na kakvoj sitnici padam, kao žena. Ajmo, parajmo.

Inače, tko dobiva? ●

DVOKORAK NAPRIJED

Očevi
i boksači

PIŠE Ivana Perić

MATI, pao je snijeg. Dobro mi je. Čuvaj sebe i djecu. Ne daj Tarzanu da boksa. On je još nejak'. Pismo, neki neugledni kartončić zelene boje bez potpisa, donio je umoran, stari poštar. Dvadesetak škr-tih riječi bilo je sve što je moglo doći. Zakon rulje, Jasenovac, nije dopuštao više i zato je ovo tužno pismo ostalo bez toplog završetka. Ostalo je i bez potpisa 'vaš tata'. Taj smo potpis – i mati, i mi, nas petero jedan drugome do uha – čekali, više od svega. Sadržaj pisma nikad nisam mogao i neću moći zaboraviti. Nikad nisam izbjegavao naloge svoga oca, ali uvjet, sadržan u onoj rečenici – 'ne daj Tarzanu da boksa' – nisam mogao da primim kao zavjet. Možda zbog nastavka tog pisma, možda zato što je rekao da sam nejak. Svejedno zbog čega. Ali činjenica je da su mnogi moji koraci u boksačkoj karijeri bili vezani uspomena na to pismo mog oca, koji nikada poslije toga nije vidio svog nejakog sina, završivši težak život pod krvlju natopljenom leđinom logora u Jasenovcu'.

Uvodni je to paragraf memoara TOMISLAVA KRIZMANIĆA, 'Ring u vatri', objavljenih 1962. godine. Krizmanić je rođen u Bosanskom Petrovcu 1929., a od 1935. je živio u Zagrebu. Kao tinejdžer je završio vodoinstalaterski zanat i njime se većinu života bavio. Bio je i boksač, vrhunski, boksaio u teškoj kategoriji. Prvo je bio član boksačkog kluba Radnik, a zatim Metalca. Nastupao je i za jugoslavensku reprezentaciju, prvak Jugoslaviji bio je četiri godine zaredom (od 1951. do 1954.). Na europskom prvenstvu u Varšavi 1953. osvojio je broncu, na Olimpijskim igrama u Helsinkiju 1952. bio je peti.

Otac, komunist ubijen u Jasenovcu, u memoarima se pokazuje kao Krizmanićev bremeniti životni kompas. Želja da u ringu pokaže sve ono što izvan ringa nikad nije uspio oca, vodi ga iz meča u meč. Krunski okršaj s ocem, zapravo sa samim sobom, Krizmanić proživljava krajem 1953., u dvadeset i četvrtoj godini života. 'Možda je i prije bilo takvih časova, ali događaj u prosincu bio je moment kada sam obavio razgovor s ocem. Slavio sam desetu godišnjicu prolazanja ringovima. Moji drugovi i rukovodioci iz kluba organizovali su reviju s mnogo pozvanih boksača. Tražili su protivnika koji će mi biti ravan i pronašli ga. Bio je to momak velike reputacije, amaterski prvak iz Belgije, protivnik s kojim sam se već jednom susreo.(...) Za taj sam se susret pripremao kao nikad prije ni kasnije', piše Krizmanić. Dočarava dalje kako se noć uoči meča oduljila u vječnost, kako je palio i gasio noćnu svjetiljku, vodio bitku s vizijama, izjutra satima šetao po Maksimirskoj aleji.

Oko osam sati uvečer nova dvorana Velesajma se ispunila. U kut kraj svlačionice povukao ga je trener HRBIĆ i odmah prešao na stvar – najvažnije je čuvati se MARSILLEVE desnice. Meč je startao, Marsille naglo krenuo, desnicu pružio u pravcu Krizmanićeve brade. Krizmanić mu je prepustio inicijativu, ali samo privremeno. U trećoj mu je rundi 'sasuo kombinaciju u facu' i Marsille je bio gotov. U dvorani je zavladao oduševljenje, stolice su pucale, ring se ispunio ljudima, novinari su intervjuirali jugoslavenskog šampiona.

'Ne bih se mogao sjetiti što sam govorio. Mislio sam tada samo na jedno: što bi bilo da je sada moj otac živ i da je ovdje? Bi li i sada rekao da je Tarzan 'nejak' ili bi i on, kao i stotine ovih ljudi, aplaudirao i dijelio moje suze radosti?', pita se Krizmanić. Na kraju se sa sobom miri, prihvaćajući da je sve što je mislio da mora biti izviralo iz toga što oca nije moglo biti. Da može dobiti još sto mečeva, ali ring će ostati u vatri dokle god si ne dozvoli izgubiti oca. ●

Krizmanićevi memoari

GORSKI KOTAO

PIŠE VALENTINA VUKADINOVIĆ

Ljuti umak

LJUBITELJICA sam ljutine čilija u svim oblicima. Često ga koristim u sušenom i mljevenom obliku i dodajem u gulaše, paprikaše, čušpajze ili grah sa suhim mesom. Sijem vlastiti čili, a prijatelji već znaju da volim ljuto pa često do mene doluta i neka ekstremno ljuta papričica na probu. Vjerujem kako znate za slavne Carolinu Reaper, Trinidad Scorpion Moruga ili Habanero. Suprug i ja smo ih probali sve. On je hrabriji po tom pitanju, ali ni ja ne mogu odoljeti a da ne probam. One su stvarno ekstremno ljute i rijetki ljutuljupci ih koriste svakodnevno u jelima.

Za onaj poseban gušt uz neki dobar steak ili dodatak u jelima pravim ljuti umak od paprike i rajčice s dodatkom čilija. Umak je pikantan onoliko koliko čilija stavite, a ako ne volite ljuto, možete ga raditi u blagoj verziji sa slatkom paprikom. Izvrsno ide uz meso s roštilja, odreske, pečenja, krilca ili kao namaz za brusketu ili krekeru. Gustoću umaka regulirate ukuhavanjem pa ako želite da bude više kao namaz, dulje ga kuhajte da tekućina ispari.

Sastojci

3 kg rog paprike (možete koristiti i baburu, ali rog daje bolji okus, gustoću i boju)
2 kg rajčice
2 kg ljubičastog luka
3 glavice češnjaka
2 jabuke ili 10 šljiva (možete eksperimentirati pa koristiti i neko drugo voće)
čili (količina ovisi koliko ljuto želite)
maslinovo ulje
krupna sol
začinsko bilje (ružmarin, majčina dušica, origano...)
šećer
vinski ocat ili balzamički ocat
malo meda

Priprema

Papriku prepolovite i odstranite sjemenke i peteljku. Rajčicu također prepolovite. Luk očistite i prepolovite. Češnjaku samo prepolovite glavice poprijeko. Čilijima odstranite sjemenke (ako su ekstremno ljute, koristite rukavice). Jabuke ogulite i narežite na četvrtine, šljive prepolovite i maknite košticu.

Povrće i voće stavite u lim na papir za pečenja i pospite s malo maslinovog ulja, krupne soli i začinskog bilja. Pecite na 200 stupnjeva dok se paprike malo ne zapeku a ostalo povrće omekša. Umak će biti još bolje arome ako povrće ispečete na roštilju jer će dobiti onu finu aromu dima.

Pečeno povrće istresite skupa sa sokom u dublju zdjelu. Češnjak samo pritisnite da izađe pečeni dio pa ljuske odstranite. Kada se povrće ohladilo u soku od pečenja, ide druga faza pripreme. U veću zdjelu dodajte par žlica maslinovog ulja. Povrće propasirajte ili usitnite štapićnim mikserom. Ja koristim blender. Smjesu zagrijavajte do ključanja i zatim smanjite toplinu. Pazite, gusto je i zna špricati. Kušajte pa prema ukusu dodajte soli i šećera. Umak kuhajte do željene gustoće uz stalno miješanje da vam ne zagori. Pred kraj kuhanja dodajte malo octa i dvije žlice meda.

Teglice (koristim manje) operite, posušite i stavite u pećnicu na 110 stupnjeva na pola sata. Vruće teglice pažljivo izvadite i odmah sipajte vrući umak te čvrsto zatvorite. Teglice okrenite naopako i ostavite da se postepeno hlade. Tako pripremljen umak može dugo stajati na suhom i tamnom mjestu, ali nakon otvaranja ga čuvajte u hladnjaku te potrošite kroz nekoliko dana.

Dobar tek! ●

IMPRESSUM

Godina IV / Zagreb | petak, 26. 7. 2024.

Nada #063

Društveni
magazinsrpski
demokratski
forumIZDAVAČ
Srpski
demokratski
forumZA IZDAVAČA
Jelena NestorovićGLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea RadakUREDNIKA NADE
Tamara OpačićREDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić,
Katarina Bošnjak, Nina Čolović,
Anja Kožul, Jelena Mirić,
Ivana Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladislavljević
i Valentina VukadinovićGRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / FINALIZACIJADIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena KrižanecNada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike HrvatskeREDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

Сликање у Удбини

На колонији је судјеловало једанаест сликара из удружења Мославачки штрк из Поповаче

Удбини је у организацији тамошњег пододбора Српског културног друштва Просвјета одржана пригодна ликовна колонија. Назив јој је био 'Роду у наслијеђе – Удбина 2024.' Према ријечима председнице удбинског пододбора СКД Просвјета ТАТЈАНЕ ЧАНКОВИЋ, план је да се организација оваквих колонија настави. На колонији је судјеловало једанаест сликара из удружења Мославачки штрк из Поповаче, а неки од њих су родбински и емотивно везани за Лику. МАРИЈА ПУКЕЦ ЖИГИЋ је била водитељица сликара и колоније. Сликари су своје радове сликали у просторијама пододбора Просвјете, а након завршетка дјела су била изложена у просторијама удбинског Српског културног центра. Пододбор је тако постао богатији за двадесетак дјела.

■ М. Ц.

Од шаха до птица

Од 25. до 27. јула у Кули Јанковића у Исламу Грчком одржавају се овогодишњи Дани куле с богатим програмом

Овогодишњи Дани куле у Кули Јанковића у Исламу Грчком, који се одржавају од 25. до 27. јула, у свом програму обухваћају широк дијапазон: од незаобилазне баштине Куле и њених власника, преко шаховског турнира и промоција књига до представе и разговора о птицама.

Богат програм – Кула Јанковића

Дани куле започели су у четвртак, 25. јула, у 17 сати одржавањем турнира: Краљ, дама, Кула! Шаховског турнир за младе у Кули Јанковића у којем су судјеловале особе млађе од 20 година које су се претходно пријавиле као натјецатељи Вељку Шагију у шк Каспер. Шаховски турнир за младе први се пут одржао 2023. године и показао се као изврстан програмски искорак у ономе што се све може организирати у Кули Јанковића као културном добру и као посвета др. сц. Урошу Десници, првом председнику удруге и мајсторском кандидату.

Програм у петак, 26. јула почиње у 20 сати. Вечер је резервирана за представљање нових публикација, а започиње промоцијом књиге 'Урош Десница: Дјела' из 2022. коју је приредио и за коју је уводну студију написао мр. Милорад Савић, а коју ће у име издавача представити Чедомир Вишњић. У наставку слиједи представљање другог кола Сабраних дјела Владана Деснице у издању Народне библиотеке Србије. Коло садржи три свеска издана 2024. године, а у њима се налазе Поезија, Љествје Јаковљеве, Концерт, Критике и Огледи. Књиге ће представити уредник издања и врстан познавац Десничиног писма др. Владан БАЈЧЕТА, а разговор с њиме водит ће ИГОР ШУЉИЋ. Вечер завршава промоцијом брошуре Кула Јанковића у Исламу Грчком – Етнолошка збирка из пера магистре етнологије и антропологије ВАНЕСЕ СИКОРЕ.

Трећи дан манифестације – субота, 27. јула – посвећен је птицама. У 20 сати бит ће одржано предавање под називом Птице Равних котара које је припремила КРИСТИНА КРАПИЋ из Натура Јадере, а изложит ће га АНИТА БАБИЋ. Након предавања, др. сц. Дуња Десница ФРАНКОВИЋ представља и отвара изложбу скулптура 'Птице2 академске кипарице др. сц. КСЕНИЈЕ ШКАРИЋ. Вечер завршава представом 'Аристофанове Птице' у изведби Античке драмске групе Класичне гимназије у Загребу. Програм суфинансирају Српско народно вијеће и Уред за људска права и права националних мањина Владе Републике Хрватске те Задарска жупанија и Град Бенковац.

■ Новости

Спомен шетња

Посећене су локације у Загребу с којих су Срби и Жидови били одвођени у усташке логоре

У оквиру изложбе 'Пут без повратка – од логора Слана до логора Јасеновац', Документа – Центар за суочавање с прошлошћу у уторак је уприличио спомен шетњу по локацијама с којих су Срби и Жидови одвођени у усташке логоре – од Слане, Метајне и Јадовног до Јасеновца. — Изложба је одржана у Београду, Јасеновцу и Загребу, а надамо се да ће бити постављена и на Пагу, јер би тамо била најпотребнија како би туристи и они који тамо живе знали што се дешавало на том отоку од свибња до коловоза 1941. године – рекла је водитељица Документе ВЕСНА ТЕРШЕЛИЧ.

Аутор изложбе Иво Пејаковић, директор ЈУСП Јасеновац у оставци, нагласио је да систем логора Госпић – Јадовно – Слана и Метајна дуго није био у фокусу јавности, иако су то били први логори у којима су се дешавали масовни злочини и претече Јасеновца.

— Изложба је настала као покушај сјећања на људе који су тамо изгубили живот. Било је врло мало преживјелих који су прошли оба логора, зато изложба и

Судионици спомена на жртве

шетња имају циљ да мјеста логора буду обиљежена и на тај начин сачуване успомене на жртве – нагласио је Пејаковић.

ТЕНА БАЊЕГЛАВ, истраживачица Документе, говорила је о обитељи СВЕТОЗАРА МИЛИНОВА, првог власника хотела Дубровник, која је комплетна страдала у Слани и Јадовном и на које подсећа 'камен спотицања' постављен испред хотела. Говорила је и о судбини загребачке синагоге, срушене крајем 1941.

У Палмотићевој улици, Ђорђе Миховић, кустос из ЈУСП Јасеновац, говорио је о великом броју Срба и Жидова исељених из станова у тој улици, а онда одведених у усташке логоре, док су неки завршили међу 1.000 Срба који су из тог дијела ндх били депортирани у Србију. Неки нису чекали принудно исељење, него су сами отишли.

■ Н. Ј

Stogodnjak (748)

26. 7. – 2. 8. 1924: Beogradske Novosti objavljuju ulomke iz priloga što ga je, za prigodnu spomen-knjigu, napisao predsjednik Skupštine Ljuba Jovanović, a u povodu 10. godišnjice početka Velikog rata: 'Koncem meseca maja ili početkom juna 1914. obavestio je tadanji ministar predsednik Pašić članove kabineta da neki studenti i članovi nacionalističkih organizacija u Bosni, koji borave u Beogradu, spremaju atentat na austrijskog naslednika prestolja prilikom njegova boravka u Sarajevu. Ali, neki od pograničnih glavara bili su također članovi urote i nisu postupili po nalogu, izjavivši da je on prekasno stigao i da su spomenuta lica već prešla granicu... U pripremanju za svetski rat Austro-Ugarska je tako dobro umela maskirati sve pripreme, da ni u Petrogradu, ni u Londonu, ni u Parizu nisu imali nikakove sumnje da se nešto sprema. Otuda je čak uveravana srpska vlada da može biti mirna, jer nema nikakvih opasnosti. Srpski političari verovali su u mirne namere Austrije i u tom verovanju išli u svemu tako daleko da je, recimo, vojvoda Putnik otišao u banju Gleichenberg, a g. Pašić na dopust u Solun... Srpska je vlada preko svojih poslanika u inostranstvu obavestila vlasti da je pripravna podupreti svaku austrijsku istragu koliko god ne bude povređen srpski suverenitet. Osim toga srpski poslanici u Londonu, Parizu, Beču i Berlinu obavestavali su srpsku vladu o svemu, ali vlada nije dobila ni jednu od tih poruka, jer je očito da je Austriji uspelo da pohvata sve te izveštaje. Tek je sredinom juna stiglo u Beograd jedno pismo bečkog poslanika Joce Jovanovića o austrijskim pripremanjima za rat...'

* katastrofalan požar gotovo je do temelja opustošio Strumicu, gradić u jugoistočnom dijelu Makedonije. Iako su u gašenju požara sudjelovali žandarmerija, vojska i građanstvo vatra se, zbog jakog vjetro, proširila i na gradsku periferiju. Ljudi su panično bježali iz varoši, a više osoba je ranjeno... Plamen je najprije buknuo kod jedne stlačarne, u blizini koje su se nalazile trgovine s benzinom i petrolejem, što je izazvalo brojne eksplozije. Kompletно stanovništvo Strumice spasilo se bijegom u okolna polja, gdje su uskoro uspostavljeni logori pod vedrim nebom. Šteta je ogromna... Zanimljivo je da je to – u kratkom vremenu – bio već drugi katastrofalni požar u gradiću. Prvi puta vatra ga je opustošila 1913. godine, kad su Grci morali napustiti grad, a prije nego što su to učinili, zapalili su ga sa sve četiri strane.

* 'Vrlo inteligentan Slovenac, star 23 godine, blond, komercijalno i svestrano obražen, agiln, simpatičan i idealan gospodin, planinar i sportmen, sklon svim vjerama, na dobroj poziciji, ali trenutno bez većih novčanih sredstava, traži poznanstvo dobro situirane dame, gospođice, udovice ili rastavljene žene, koja ga može tri mjeseca financirati da načini sjajnu karijeru, ugledan i rentabilan položaj, a kasnije i veliki miraz. Ženidba nije isključena. Sve po dogovoru. Krasna budućnost za svaku ženu! Ponude pod 'stroga diskrecija u Gundulićevoj ulici 11...' stoji uz ostalo ženidbenom oglasu broj 2115.

■ Đorđe Ličina

Ima ljubavi, nema Platona

Evropska unija sufinansira modernizaciju željezničke pruge od Beograda do Niša sa 600 milijuna eura. Nakon dvije godine počela je probna proizvodnja Stelantisovih električnih vozila u Kragujevcu. Za opoziciju je najveći problem najava proizvodnje litija

ŠEF Delegacije Evropske unije u Srbiji EMANUEL ŽIOFRE ne trepne kad kaže da 'Evropska unija voli da radi sa Srbijom'. O evropsko-srpskoj poslovnoj ljubavi Žiofre je progovorio i početkom srpnja kad je s predsjednikom ALEKSANDROM VUČIĆEM otvorao radove na željezničkoj obilaznici oko Niša. Žiofre i Vučić i tada su potvrdili da nije riječ o platonskoj ljubavi jer je Evropska unija za izgradnju obilaznice donirala 35 milijuna eura, odnosno više od petine ukupne vrijednosti investicije od 153,6 milijuna eura.

No izgradnja 22 kilometara željezničke obilaznice oko Niša tek je kamačak u velikom srpsko-evropskom projektu modernizacije željezničke pruge od Beograda preko Niša do Dimitrovgrada na kojoj bi vlakovi krajem ovog desetljeća trebali voziti brzinama od 120 do 200 kilometara na sat. Planirano je da modernizacija pruge od Beograda do Niša košta 2,775 milijardi eura, a Unija je već odlučila da će priložiti donaciju vrijednu 600 milijuna eura. I za dionicu od Niša do

Dimitrovgrada Unija je poklonila 80 milijuna eura, a skoro čitava modernizacija pruge od Beograda do Dimitrovgrada financira se povoljnim kreditima evropskih razvojnih banaka. Brisel i Beograd već nekoliko godina zapravo pripremaju projekte modernizacije srpskih pruga ukupno vrijedne nešto manje od pet milijardi eura. Žiofre je i u Nišu podsjetio da je 'ova linija izgrađena još u 19. veku, kada je Srbija zajedno sa evropskim nacijama gradila infrastrukturu', pa zaključio: 'Ovo je dokaz naše zajedničke istorije i da pripadamo jedni drugima.'

Srpsko-evropska poslovna ljubav ne iskazuje se, međutim, samo na srpskim željeznicama. EU i Srbija se vole i u procesu ubrzane modernizacije srpskog energetskog sektora, sve brojnijim infrastrukturnim i komunalnim projektima kojima je jedan od prioriteta zaštita životne sredine, a zajednički industrijski projekti već se skoro čitavo desetljeće nižu kao na pokretnoj traci. Najnoviji primjer je početak probne proizvodnje električnih automobila u Stelantisovoj (Fiatovoj) tvornici u Kragujevcu. Talijansko-francuski

konzorcij proizvođača automobila nakon dvogodišnje pauze vratio je proizvodnju u Kragujevac. Zloguki proroci su prije dvije godine, kad je Fiat zbog drastičnog pada prodaje prestao u Kragujevcu proizvoditi Fiat 500L, prognozirali slom šumadijskog Detroita i definitivni kraj proizvodnje automobila u Srbiji, iako su čelnici Stelantisa tvrdili da se radi o predahu u kojem će tvornicu i radnike pripremiti za proizvodnju električnih automobila.

Sada kada se to doista i dogodilo zanimali su svi koji su tada galamili i huškali radnike na štrajk i prosvjede, a naprednjačku koalijsku vlast prozivali jer dopušta bešćutnim stranim investitorima da preko noći gase proizvodnju i bacaju radnike na ulicu. Sve je to pometeno pod tepih, a sporenja ima samo oko toga što će proizvodnja električnih automobila donijeti Srbiji. Oporbeno nastrojani skeptici tvrde da će pozitivni efekti za srpsku privredu biti mali, puno manji nego što joj je donosila proizvodnja starih modela Fiata. Urednik časopisa 'Makroekonomske analize i trendovi' IVAN NIKOLIĆ, međutim, za Blic je rekao: 'Odlična vest, dugo iščekivana. Godinama smo čekali da se pokrene nova proizvodnja koja je godinama opadala u toj fabrici i 2022. je konačno i ugašena. S ovim novim modelom dobijamo novi podstrek u automobilskom sektoru proizvodnje. Ako krenemo od pretpostavke da ćemo u prvoj godini proizvodnje ponoviti taj uspeh sa prethodnim modelom 500L, govorimo dakle o nekom nivou proizvodnje od 110.000 komada proizvedenih, onda bismo u tom okviru mogli da računamo da bi pozitivan doprinos u toj godini na bruto domaći proizvod, kao krajnji rezultat bio do jednog procentnog poena, što je zaista sjajno. To bi značilo i prirast ukupne industrije od pet odsto u toj godini. To bi bio potpuno pozitivan preokret i novi zamah.' U tom bi slučaju i izvoz električne Pande vrijedio preko dvije milijarde eura, procijenio je Nikolić.

Električni Fiat Panda u tvornici u Kragujevcu
(Foto: Zorana Jevtić/
Reuters/PIXSELL)

U čitavoj priči o povratku proizvodnje automobila u Kragujevac zanimljivo je da bez reakcija prolazi i činjenica da su uoči početka probne proizvodnje Vučić i talijanska premijerka ĐORĐIJA MELONI dogovorili održavanje zajedničke sjednice talijanske i srpske vlade u Beogradu. Zanimljivo je zbog bure koja se u srpskoj i dijelu evropske javnosti podigla nakon što su Evropska komisija i Vlada Srbije, uz asistenciju njemačkog kancelara OLAF ŠOLCA, potpisale Memorandum o strateškim sirovinama, odnosno o eksploataciji i preradi litija u Srbiji. Kritičari potpisanog Memoranduma iz regije i Evrope osuli su paljbu po Uniji i Njemačkoj zato što će ulaganjem milijardi eura u eksploataciju i preradu litija u Srbiji navodno omogućiti opstanak Vučićeve autokratske vlasti i odreći se evropskih demokratskih vrijednosti zbog interesa svoje automobilске industrije. Njemačku i EU pribija se na stup srama, a Italija se i ne spominje. Vučićeva Srbija u glavama njezinih regionalnih i evropskih kritičara, od prilike do prilike, očito ima specijalni status jer 'vrijednosnih' i 'demokratskih' primjedbi nemaju ne samo u konkretnom slučaju Italije, nego i kad Unija najveći dio nafte i plina za svoju industriju i stanovništvo kupuje gdje stigne u svijetu, ne pitajući se o karakteru vlasti i stupnju demokratije u tim zemljama. Evropsko ulaganje u eksploataciju i preradu litija za regionalne i evropske kritičare prvorazredna je politička investicija kojom se krše evropske demokratske vrijednosti i podržava Vučićeva diktatura, a proizvodnja električne Pande, modernizacija pruga i brojni drugi slični projekti ekonomske su investicije koje valjda nemaju političkih natruha kad ih nitko ne sumnjiči da pomažu zatiranje demokratije u Srbiji.

Kuriozitet je tvrdnja da srpska državna administracija pod vodstvom naprednjačke koalicije nije sposobna da jamči i osigura eksploataciju i preradu litija sukladno evropskim pravilima o zaštiti životne sredine, iako već godinama u partnerstvu s Unijom i brojnim evropskim kompanijama uspješno realizira i najveće infrastrukturne, energetske i industrijske projekte, poštujući pritom evropske ekološke direktive.

I čelnici Stelantisa, primjerice, tvrde da bez srpskih vlasti i državne administracije ne bi bila moguća proizvodnja električnih automobila u Kragujevcu. Kao što ambasador Žiofre ističe da se i modernizacija srpskih pruga realizira sukladno svim evropskim direktivama o zaštiti životne sredine. Unatoč tome, srpski protivnici Memoranduma o litiju papagajski ponavljaju da će rudnik litija u dolini rijeke Jadar 'uništiti zemlju i vodu kao najvažnije resurse jedne zemlje' i 'Srbiju pretvoriti u groblje, a građane u litijumsko roblje'. Najmaštovitiji srpski opozicionari zbog potpisanog Memoranduma o litiju čak traže održavanje izvanrednih parlamentarnih izbora, iako su bojkotirali nedavne beogradske gradske i većinu lokalnih izbora, a krajem prošle godine uvjerljivo izgubili još jedne izvanredne parlamentarne izbore.

Istovremeno, redovni parlamentarni izbori trebali bi se održati za četiri godine, upravo u roku do kojega i najveći optimisti u Srbiji očekuju da bi se mogla privesti kraju zakonom propisana procedura o izradi svih službenih studija o utjecaju na životnu sredinu, o javnoj raspravi i donošenju odluka o otvaranju rudnika i eksploataciji i preradi litija u Srbiji. Litij je još u dubokoj srpskoj šumi, a mnogi ga u Uniji i regiji vrte na ražnju. A vijesti govore da će se litijske baterije prije nego u Srbiji početi proizvoditi u Njemačkoj, Portugalu i još nekim članicama EU-a, iako 'Evropska unija voli da radi sa Srbijom'. ■

Harris ante portas

Kamala Harris je na glasu kao liberalna u temama poput useljavanja, pobačaja, prava seksualnih manjina, zagovornica je kontrole oružja. U samo dva dana prikupila je sto milijuna dolara donacija, dobila dovoljnu stranačku podršku i preokrenula trendove u anketama

AMERIČKI predsjednik JOE BIDEN povukao je možda i najvažniji politički potez u karijeri – odustao je od kandidature za drugi mandat. Taj bi njegov potez, pobijedi li aktualna potpredsjednica i više nego izgledna kandidatkinja demokrata KAMALA HARRIS i tako zaustavi DONALDA TRUMPA u drugom pohodu na Bijelu kuću, mogao biti potez s najdalekosežnijim posljedicama, kako po Sjedinjene Američke Države tako i globalno.

Biden, čija mentalna kondicija očito nije dobra, bio je gotovo mjesec dana, od prve debate s Trumpom, pod velikim pritiskom vodećih ljudi vlastite stranke i velikih donatora da se povuče iz utrke. Svima je jasno da 81-godišnji Biden nije u dobroj formi, a mogao bi biti u još lošijoj. Nakon katastrofe u debati uslijedio je debakl na sastanku na vrhu NATO-a u Washingtonu na kojem je predsjednika Ukrajine VOLODIMIRA ZELENSKOG nazvao PUTINOM, a svoju potpredsjednicu Harris Trumpom. Nakon nekoliko tjedana uvjeravanja 'Sleepy Joe' je odlučio povući se. Tome je zasigurno svoj doprinos dao i prekid dotoka donacija, posebno velikih donatora. Do nedjelje navečer činilo se izvjesnim da će se Trump vratiti u Bijelu kuću, posebno nakon atentata u Butleru. Od nedjelje navečer stanje se korjenito promijenilo, američki predsjednički izbori ponovno su i u rezultat-skom smislu zanimljivi, već najava Harris da će biti kandidatkinja demokrata kampanju je okrenula naglavce, a Trump vrata Bijele kuće gleda iz sve veće daljine.

Zbog specifičnog izbornog sustava u kojem je moguće da pobijedi onaj kandidat koji je dobio manje glasova, predizborne ankete u SAD-u mogu biti posebno varave. No, ankete koje su do nedjelje nagovještavale pobjedu Trumpa (i u postotku glasova i, što je bitno, u broju elektorskih glasova), od utorka najavljuju pobjedu Harris. Prema anketi koju je proveo Reuters/Ipsos, Harris osvaja 44 posto glasova, a Trump 42 i to među registriranim biračima. Anketa je provedena nakon što je Biden odustao od kandidature, ali i samo nekoliko dana nakon Republi-kanske konvencije na kojoj je u četvrtak Trump i službeno postao kandidat stranke za predsjednika. Cilj je takvih događaja i da kandidatu daju vjetar u leđa, ovom zgodom to je, uvelike zbog Bidenovog poteza, izostalo. Rezultat ankete ne ukazuje na promjenu trenda, već na zamah, ali ograničeni, za demokrate. Anketa je potvrdila da je za birače glavni problem bilo Bidenovo mentalno stanje. Naime, 56 posto anketiranih složilo se s tvrdnjom da je Harris 'mentalno oštra i sposobna nositi se s izazovima'. Za Trumpa to smatra 49 posto anketiranih, a za Bidena je to smatralo samo njih 22 posto.

Ilustracija: Ivica
Družak / FINALIZACIJA

Promjena je vidljiva i u uplaćenim donacijama. Trump je prikupljao više novca od Bidena i prije posljednjih kriza 'Sleepy Joea', u svibnju je prikupio 60 milijuna dolara više. Za demokrate su sve veći problem bile sve manje velike donacije. U roku od 48 sati od Bidenovog povlačenja iz izborne utrke demokrati su prikupili sto milijuna dolara za kampanju, a u znatnoj mjeri radi se o sitnim donacijama. Upravo je to bitan podatak za Harris i njen izborni stožer. Valja se prisjetiti 2007. godine i izborne utrke unutar Demokratske stranke, kada su se za nominaciju borili BARACK OBAMA i HILLARY CLINTON. Tada se upravo po velikom broju sitnih donacija naziralo da će Obama biti ne samo kandidat stranke nego i budući predsjednik SAD-a.

Novac za kampanju Harris razlog je Trumpove nerveze. Njegov je stožer u utorku podnio žalbu Saveznoj izbornoj komisiji tvrdeći da ona ne može legalno preuzeti novac prikupljen za Bidenovu kampanju. Krajem lipnja na tom je računu bilo 95 milijuna dolara. Jasno je da je riječ o pokušaju onemogućavanja Harris, ali taj pokušaj za izbore neće biti ključan. Trumpov stožer tvrdi da je Harris počinitelj 'drsku otimačinu' i da je riječ o 'najvećem prekršaju u financiranju kampanje u američkoj povijesti'. Ne stranačka organizacija za nadziranje izbora Campaign Legal Center smatra da je sve legalno jer je

Harris bila dio Bidenove kampanje kao kandidatkinja za potpredsjednicu. Ne očekuje se da Savezna izborna komisija slučaj riješi prije izbora 5. studenog.

Harris je u dva dana praktično osigurala nominaciju koju treba potvrditi Demokratska nacionalna konvencija koja će se održati od 19. do 22. kolovoza u Chicagu, a sama stranka će je objaviti 7. kolovoza. U utorku navečer računalo se da ima više od 2.500 glasova delegata, šestotinjak više od potrebnog broja. Podržao ju je Biden, a podržali su je i vodeći demokrati u Kongresu – demokratski vođa u Senatu CHUCK SCHUMER i demokratski vođa u Zastupničkom domu HAKEEM JEFFRIES. Podršku je dobila i od za demokrate legendarne NANCY PELOSI.

Do konvencije Harris mora riješiti ključno kadrovsko pitanje – tko će biti potpredsjednički kandidat. Ona je afričkog i azijskog porijekla i jasno je da će budući potpredsjednički kandidat biti bijeli muškarac. To, po svemu sudeći, neće biti jaki čovjek demokrata GAVIN NEWSOM. Njega se spominjalo kao mogućeg kandidata umjesto Bidena. No, on je guverner Kalifornije, Harris je iz Kalifornije, a nije politički mudro da obje vodeće osobe budu iz iste savezne države. On će imati zadatak osigurati pobjedu Harris u toj saveznoj državi koja nosi najvi-

še elektorskih glasova, 54. Potpredsjednički kandidat trebao bi biti politički mekši od Harris kako bi demokrate pecali glasove u što većem bazenu. Harris je na glasu kao veoma liberalna, i kada je riječ o politici useljavanja, i kada je riječ o pravu na pobačaj, i kada je riječ o pravima seksualnih manjina. Također je na glasu kao zagovornica stroge regulacije nošenja oružja, a sve su to bitna pitanja za američke birače. Kao ozbiljnog kandidata spominje se guvernera Pensilvanije JOSHUA SHAPIRA koji je na izborima 2022. uvjerljivo pobijedio tvrdog desničara TOMA WOLFA. Pensilvanija spada među *swing state* (one za koje je nejasno kome će se prikloniti i koje svoj izbor mijenjaju). Harris ga je na skupu ovog mjeseca u Pensilvaniji nazvala 'velikim partnerom predsjednika Bidena i mene', a simpatizira ga i BARACK OBAMA. Spominje se i ROY COOPER, guverner Sjeverne Karoline koja bi mogla biti ključno izborna bojište. Usprkos znatnoj republikanskoj većini u skupštini savezne države, lani je uspio ostvariti ključan dio svog programa – širenje zdravstvenog osiguranja na siromašne starije, čime je obuhvaćeno pola milijuna ljudi. Treći na listi je senator iz Arizone MARK KELLY koji je poznat i kao astronaut i kao suprug bivše predstavnice u Zastupničkom domu Kongresa GABBY GIFFORDS, poznate zagovornice kontrole oružja. U Arizoni je Biden prije četiri godine pobijedio sa samo deset tisuća glasova više od Trumpa.

Do izbora je još mnogo vremena, stotinjak dana. Harris će morati dokazati da nije dosadna u javnim nastupima. Kao operativna političarka, prije toga javna tužiteljica u Kaliforniji, nije nimalo dosadna. No, 'nedostatak karizme' je nešto na što je ukazao i The Economist. Kao potpredsjednica nije se naročito istaknula, što je dijelom njena odgovornost, ali i posljedica Bidenove administracije koja ju je 'pojela' davši joj i neostvarive zadatke. Dobar primjer za to je pravno reguliranje umjetne inteligencije, za što je bilo jasno da je zbog podijeljenosti među političarima nemoguć zadatak. Ona je pak upozorava na 'egzistencijalnu' opasnost umjetne inteligencije koja može 'ugroziti samu egzistenciju čovječanstva'. Ni u svojoj omiljenoj temi, izbornom zakonodavstvu i biračkom pravu, nije mnogo postigla.

U dva dana Kamala Harris je iz jedva vidljivog potpredsjedničkog mandata iskoračila na razinu predsjedničke kandidatkinje koja bi donedavno izgledne četiri godine opozicije svojoj stranci mogla zamijeniti s još četiri godine u Bijeloj kući. ■

LEE MORDECHAI

Izraelska vlada nije zainteresirana za prestanak rata

Cilj, uništenje Hamasa, nije ostvaren. Zaustavljanje rata razotkrilo bi slabost vlade i vjerojatno dovelo do njenog pada. Stoga biraju rat. I birači te vlade više su zainteresirani za osvetu nego za oslobađanje talaca dogovorom jer on znači i oslobađanje brojnih Palestinaca

LEE MORDECHAI izraelski je povjesničar na Hebrejskom sveučilištu u Jeruzalemu, a specijaliziran je za razdoblje Bizanta. Hamasov masovni masakr izraelskih civila 7. listopada prošle godine i posljedična izraelska osvetnička ofanziva u Pojasu Gaze zatekli su ga dok je boravio na američkom Sveučilištu Princeton, gdje je ranije doktorirao. Tamo je počeo dokumentirati izraelski rat protiv Palestinaca u Gazi, a rad o tome objavio je pod naslovom 'Bearing Witness to the Israel-Gaza War' (Svjedočenje o izraelskom ratu u Gazi).

Što vas je potaklo da se prihvatite sakupljanja i objavljivanja građe o ratnim događanjima u Gazi?

U ljeto 2023. godine otišao sam na studijsku godinu na Sveučilište Princeton u SAD-u. Kao i mnoge ljude u Izraelu i drugdje u svijetu, iznenadio me napad koji se dogodio 7. listopada. Budući da sam bio na studijskoj godini imao sam manje obaveza nego inače i više vremena za istraživanje. Kao izraelski građanin izvan Izraela osjećao sam potrebu da doprinesem društvu, ali nisam znao na koji način. Kako se rat protezao na studeni i prosinac postajalo je jasnije da izraelski mediji izvještavaju jednostrano i vrlo malo pažnje posvećuju jezivim pričama i slikama koje su dolazile iz Gaze. To mi je bilo neprihvatljivo i nisam želio šutjeti, ali nije bilo izraelskog antiratnog aktivizma s kojim sam se mogao povezati. Primjerice, nije bilo antiratih peticija koje bi cirkulirale izraelskim akademskim institucijama, akademska zajednica je općenito bila značajno manje angažirana oko ovog rata nego primjerice rusko-ukrajinskog rata ili pandemije Covi-

da-19. Promatrajući aktivnosti ono malo međunarodnih znanstvenika koji su javno istupali, odlučio sam učiniti to isto i prenijeti svoje shvaćanje realnosti rata. Želio sam se obraćati i međunarodnoj i izraelskoj javnosti pa sam napisao dva identična dokumenta, jedan na hebrejskom, kako bih Izraelce izložio onome što se događa u Gazi, i drugi na engleskom za međunarodnu publiku, kako bih pokazao da postoje i Izraelci koji se protive ratu. U međuvremenu sam

Što se tiče mojih zaključaka, oni su se mijenjali. U posljednjoj verziji došao sam do zaključka da Izrael u Gazi vrši genocid, i to na temelju broja ubijenih i ranjenih civila te izraelske politike ograničavanja pristupa hrani, vodi, lijekovima i drugim potrepnostima

osvježavao dokument kako su se pojavljivale nove informacije i dokazi.

Odlučili ste pisati činjeničnim, 'suhim' jezikom, namjerno izbjegavajući upotrebu 'teških riječi' kakve su cionizam, antisemitizam i slično. I bez teških kvalifikacija dokument demonstrira da je ono što Izrael radi u Gazi genocid. Kojim ste se izvorima koristili, kakve ste dokaze prikupili i što ste iz tih dokaza zaključili?

Izvori su u svakom ratu ograničeni, naročito iz moje perspektive povjesničara. Pojas Gaze je i dalje zatvoren za strane i izraelske novinare, koji tamo smiju otići isključivo u pratnji izraelske vojske (IDF), a to znači imati pristup vrlo ograničenoj i pristranoj interpretaciji onoga što se događa na terenu. Moji izvori su izvještaji različitih međunarodnih organizacija, poput Ujedinjenih naroda i Human Rights Watcha, medijski članci i prilozi kao što su istraživački tekstovi i izvještaji te društvene mreže. Ovo posljednje uključuje sadržaje koje objavljuju klasični mediji, primjerice izjave različitih ljudi i video klipove s terena, kao i sadržaje koje ljudi sami objavljuju, na primjer izraelski vojnici koji snimaju ono što rade u Gazi. Uvrštavam samo one sadržaje za koje smatram da su visoko pouzdani i koje mogu verificirati, a uvažavam i kritike čitatelja koje su utemeljene i uz pomoć tih kritika revidiram verzije koje su ranije objavljene. Što se tiče mojih zaključaka, oni su se mijenjali kako je rat odmicao, a sve više informacija postajalo dostupno. U posljednjoj verziji došao sam do zaključka da Izrael u Gazi vrši genocid, i to na temelju broja ubijenih i ranjenih civila te izraelske politike ograničavanja pristupa hrani, vodi, lijekovima i drugim potrepnostima. Da bi

nešto predstavljalo genocid potrebna je i namjera, a to potkrepljuje dugačak popis izraelskih političara i oficira IDF-a čiji javni istupi, po moj uvjerenju, pokazuju tu namjeru. Usto, Izrael u dijelovima Pojasa Gaze provodi etničko čišćenje sustavnim uništavanjem infrastrukture i prisilnim raseljavanjem stanovništva.

Mentalitet opsade

Dio vašeg izvještaja bavi se dehumanizacijom Palestinaca, unutar vojske, državnih institucija, u medijima i u društvu općenito. Možete li dati neke primjere? Dehumanizacija neprijatelja uobičajena je u ratu, no postoji li nešto što je specifično za Izrael, primjerice igra li ulogu činjenica da je za sve Izraelce obavezan vojni rok?

U dokumentu navodim brojne dokaze za to, no suština je da jako puno, vrlo vjerojatno većina Izraelaca sudjeluje u dehumanizaciji Palestinaca. Postoje dokazi o tome da izraelski vojnici Palestine opisuju kao žohare i štakore, a slične reference rasprostranjene su i u medijima. Političari, vojni dužnosnici i druge društveno utjecajne osobe otvoreno govore kako Gazu treba uništiti, a sve njezine stanovnike pobijati. Jedan video, primjerice, prikazuje dvojicu vojnika kako se osvrću oko sebe i kratko komentiraju prizor u kojemu pas jede tijelo mrtvog Palestinca, a zatim se prebacuju na razgovor o tome kako je lijep zalazak sunca. Mnogi video klipovi su humoristični, izruguju se stanovnicima Gaze koji su ostali bez domova ili imovine. Pogledao sam i desetine videa u kojima se izraelski vojnici međusobno snimaju odjeveni u donje rublje ubijenih ili protjeranih palestinskih

žena. Pljačkanje je također rasprostranjeno i otvoreno se radi. Što se tiče specifičnosti Izraela, obavezan vojni rok svakako igra ulogu, ali po mom mišljenju glavni smisao te uloge je da zaštiti vojsku od interne kritike. Drugim riječima, ako smo svi mi Izraelci služili vojsku, svaka kritika vojske je ujedno i kritika nas samih kao nacije, a većina Izraelaca jako teško prihvaća takvu kritiku. Drugi važan faktor su mediji, koji funkcioniraju po principu eho komore s izrazito ograničenim prostorom za diskusiju, pri čemu većina izraelskih Židova ne prati strane medije. A tu je i mentalitet opasade u kojemu se Izrael uvijek percipira kao žrtva. Budući da je cijeli svijet protiv nas, moramo se držati zajedno, suzbiti kritiku i nasrtati na svakoga tko to radi. Svi ti elementi doprinose tome da se državna propaganda distribuirana putem medija nekritički konzumira. Time doprinose i dehumanizaciji Palestinaca, a vrlo malo glasova otvoreno se suprotstavlja toj dehumanizaciji.

U tekstu se bavite i pitanjem talaca, navodeći da vlada vrlo malo radi na njihovom oslobađanju. Iako je tijekom kratkotrajnog primirja oslobođeno njih 105, vlada preferira nastavak vojnih operacija. Pišete i da se obitelji talaca boje javno kritizirati vlast iz straha da njihovi bližnji zbog toga 'ne dospiju na kraj reda za oslobađanje'. Zbog čega, po vašem mišljenju, vlada to radi?

Točno je da oslobađanje talaca nije prioritet vlade. Ona nije zainteresirana za prestanak rata jer nije postigla svoj originalni cilj uništenja Hamasa, pa bi stoga zaustavljanje rata razotkrilo njezinu slabost i vrlo vjerojatno dovelo do njezinog pada. Stoga radije bira da rat i dalje traje. I birači te vlade više su zainteresirani za osvetu nego za oslobađanje talaca dogovorom zato što takav dogovor implicira i oslobađanje brojnih Palestinaca i prekid rata. I vlada i njezini birači bili bi savršeno zadovoljni scenarijem u kojemu bi taoci bili oslobođeni vojnim operacijama u kojima bi poginule stotine stanovnika Gaze, ne samo zato što takve operacije ne bi imale spomenute implikacije, već i zato što se one u izraelskom diskursu predstavljaju kao herojske.

Zaštićen jer nije u Izraelu

Zadnji ste put izvještaj revidirali u lipnju. Što se događalo u međuvremenu? Čini li vam se da je u međunarodnoj javnosti došlo do zamora i ako jest, kako bi izraelska vlada mogla iskoristiti taj osjećaj zasićenosti?

Ništa se fundamentalno nije promijenilo u tih mjesec dana. Ljudi koji ne sudjeluju u ratu, i u Izraelu i u drugim zemljama, zaista su se umorili od praćenja rata, koji više ne dobiva onoliko pažnje u medijima kao ranije, dijelom i zato što nema velikih obrata već rat samo tinja u pozadini. U tom smislu on i nije toliko drugačiji od rusko-ukrajinskog sukoba. U slučaju Gaze stanje je takvo otprilike još od veljače, uz privremenu iznimku studentskih protesta na američkim sveučilištima, čiji je vrhunac bio u travnju i svibnju, a u manjim razmjerima i u vrijeme spore ofanzive na Rafu.

Šire gledano, Izrael je prilično uspješno suzbio informacijske tokove, ograničavajući količinu informacija koje dolaze iz Gaze i usporavajući i tupeći njihov efekt. Drugi faktor je odsustvo izraelske kažnjivosti. Brojni protesti, kao i akcije koje su poduzele međunarodne organizacije, primjerice

Ljudi koji ne sudjeluju u ratu, i u Izraelu i u drugim zemljama, zaista su se umorili od praćenja rata, koji više ne dobiva onoliko pažnje u medijima kao ranije, dijelom i zato što nema velikih obrata već rat samo tinja u pozadini

odluke Vijeća sigurnosti UN-a i privremene mjere Međunarodnog suda pravde, imale su vrlo malo utjecaja na izraelski način ratovanja, što je također iscrpilo otpor. Sve to ide na ruku vladi jer slabi međunarodno i domaće protivljenje ratu. Paralelno s tim, vlada koristi svoju moć da bi uspostavila činjenice na terenu, primjerice stvaranjem proširene tampon-zone i vojnih baza na cestama koje presijecaju Pojas Gaze, s ciljem da time stvori pretpostavke za trajnu okupaciju.

Prije 7. listopada u Izraelu se dogodio niz masovnih protesta protiv vlade premijera Benjamina Netanjahua. S druge strane, citirate brojne ankete koje pokazuju golem utjecaj državne propagande na stavove ljudi. Spominjete i 'razočaravajuću šutnju izraelskih i međunarodnih akademskih institucija'. Možete li opisati atmosferu u društvu i u vašem radnom okruženju, jeste li imali problema zbog izvještaja?

Stvari su se tijekom rata mijenjale. Kada sam počeo pisati bilo je vrlo malo Izraelaca koji su se protivili ratu, no sada mi se čini da ih je više, čak i ako neki od njih žele da se rat zaustavi dogovorom samo zato da bi se oslobodili taoci, a manje zbog toga što im je stalo do civilnih žrtava u Gazi. No isto tako, moje mišljenje, ono da Izrael u Gazi vrši genocid, među Izraelcima je izrazito nepopularno. Rekao bih da većina liberala i dalje vjeruje da je IDF moralna vojska i nelagodno im je slušati o tome kako čini ratne zločine, zbog već spomenute činjenice da ih većina konzumira isključivo domaće medije. Što se tiče moje osobne situacije, doživio sam napade na društvenim mrežama i unutar akademskih krugova, a kada je moj dokument kratko popraćen u izraelskim medijima primao sam i neugodne e-maile, uključujući i one sa željama da umrem. No generalno sam zaštićen od najgorih vrsta problema jer trenutno nisam u Izraelu, dok je većina međunarodnih reakcija vrlo pozitivna. ■

Budizam i neuroznanost

Sve popularniji postaje miks neuroznanosti, kognitivno bihevioralne terapije i budizma. Kritiziranje ove mišance ne znači da ona na kraju svog znanstvenog puta nema šanse ispasti točna. No, dalek je put do potvrde. Za početak treba uspostaviti konceptualni okvir unutar kojeg možemo razumjeti ove termine i njihovu međusobnu strukturnu, filozofsku i znanstvenu povezanost

KAKO neuroznanost poprima laičke i influencerske dimenzije, tako polako postaje papazjanija raznih ideja i misli. Sve popularniji postaje miks neuroznanosti, kognitivno bihevioralne terapije i budizma. Kritiziranje ove mišance ne znači da ona na kraju svog znanstvenog puta nema šanse ispasti točna. Vjerojatno će tome tako biti, ali dalek je put do potvrde. Za početak treba uspostaviti konceptualni okvir unutar kojeg možemo zapravo razumjeti sve ove termine i njihovu međusobnu strukturnu, filozofsku i znanstvenu povezanost. Ovaj tekst nema ambiciju učiniti to detaljno i iscrpno, jer je to ipak opseg posla dostojan disertacije. Umjesto razrađenog nacrtu, dobit ćemo tek rukom rađenu skicu.

Rast društvenog utjecaja američkog neuroznanstvenika i influencera SAMA HARRISA – inače jako plodnog autora i podkastera – otvorio je posljednji krug popularizacije budizma u neuroznanosti i kombiniranja s kognitivno bihevioralnom terapijom. 'Mindfulness' odnosno 'puna svjesnost' koncept je koji premošćuje razlike između neuroznanosti, kognitivno bihevioralne terapije i budizma. Harrisova možda najpoznatija knjiga prevedena je na hrvatski i zove se 'Buđenje: vodič kroz duhovnost bez religije'. U toj knjizi, kojom se nećemo ovdje baviti, Harris, koji se smatra žestokim ateistom, pokušava 'pomiriti duhovna iskustva s racionalnim i znanstvenim pogledom na svijet'. U njoj 'nudi alternativu tradicionalnim religijskim pristupima duhovnosti, naglašavajući važnost meditacije i svjesnosti kao sredstava za postizanje dubljeg razumijevanja sebe i svijeta'. Ukratko, ova knjiga bit će vam zanimljiva ako želite naučiti meditirati, ali se bojite religioznog aspekta ove prakse. Dakle, ateizam je Sam Harris rekonceptualizirao kao život nakon smrti i duhovnost da – ali bog? E, to ne, tu

kao spiritualni ateist povlači crtu. Još veća Harrisova kontradikcija je njegovo ograničeno razumijevanje socio-ekonomsko-političkih kauzaliteta. Tako na primjer objašnjava društveni neuspjeh budizma današnjim društveno-političkim događajima u Burmi i Bangladešu. Time ignorira nevjerojatno veliku socio-historijsku važnost budizma u Indiji u svom prvom tisućljeću postojanja (5. pr. n. e. – 5. stoljeća n. e.). Štoviše, etiketira budizam kao društveno-politički neuspješan projekt. Iako ključ njegovog neuspjeha uglavnom leži u tome što budistička društvena organizacija, ravnopravnija od rane hinduističke, nije uspjela stvoriti neki protonacionalni identitet nužan za obranu od invazije konfederacije pet plemena koja

Neuroznanstvena istraživanja potvrdila su da meditacija može promijeniti strukturu i funkciju mozga. Studije pokazuju da redovita meditacija može povećati debljinu korteksa, posebno u područjima povezanim s pažnjom i emocionalnom regulacijom

mi poznajemo kao Mongole. Budistički društveni prevrat koji je počeo u Indiji par stoljeća nakon GAUTAMINE smrti uništio je kastinski sustav, omogućio povećanje klasne, etničke i rodne ravnopravnosti. Omogućio je čak dva klasična doba koja su oba iznjedrila umjetnost, književnost, glazbu, ples, pjesmu i arhitekturu koje danas čitamo kao prepoznatljivo indijske. U periodu drugog klasičnog doba (5. st. nove ere), oko tisuću godina nakon BUDINE smrti budističke filozofske potrebe iznjedrile su prvo sveučilište na svijetu – i ne, to zaista nije ono u Bolonji osnovano tek u 11. stoljeću, već je to ono u Nalandi, koje je nakon 800 godina do osnivanja sveučilišta u Bolonji već izgubilo svoj sjaj. Ipak, dandanas, ako guglate koje je najstarije sveučilište na svijetu, ideološki točan europski odgovor – ali faktički pogrešan – glasi ono u Bolonji. U vrijeme dok je bio sekularnim pokretom budizam je iznjedrio društvenu revoluciju. Na primjer, uključivao je prve društvene filozofske škole i zajednice u kojima su mogle sudjelovati žene. Um je naime, prema Budi, isti u muškaraca i žena, i put ka prosvjetljenju – odnosno napuštanju kruga rađanja i smrti (samsare) – jednak je za sve spolove. Ono što se pak događa nakon postizanja nirvane je šunyata, odnosno praznina ili nihilizam – nakon što prikupimo sva iskustva koja su nam potrebna za emancipaciju od kruga rađanja i smrti, naša se svijest stapa sa ostalim subatomskim česticama svemira i jednostavno prestaje postojati. Nihilizam (termin protiv kojeg bi se mnogi indolozi mogli pobuniti), odnosno šunyata ili ništavilo koje nastaje nakon prekida ciklusa reinkarnacije nagrada je za kraj – tvoje čestice jednostavno se rasipaju po svemiru i tvoja svijest prestaje postojati. Budizam je zbog ovoga često na zapadu etiketiran kao ateistička religija. No, podsjetimo, u svojim začecima to je bila sekularna filozofija i politička ideologija koja je radikalno dokidala sa svim dotadašnjim društvenim praksama.

Zbog svega ovoga, među današnjim religijama budizam je ona koju se obično etiketira kao 'najsličniju', kompatibilnu, sukladnu sa znanosti. Strukturno gledano, usporedba drži vodu. Budizam je onaj kompleks i kompendij uvjerenja, misli i zaključaka koji ne poznaje boga u kojem i po kojem sve postoji – makar u svojim najstarijim inačicama. Međutim, već prva šizma, koja se dogodila nedugo nakon smrti Siddharthe Gautame u 5. stoljeću prije naše ere, omogućava razvoj budizma u nekoliko smjerova – jedan noviji koji dozvoljava prosvjetljenje svima, pa tako i ženama i najsiromašnijim članovima društva, te onaj originalniji, stariji, stroži, koji prosvjetljenje ili buđenje dozvoljava samo muškim članovima zajednica odnosno sanghi. Između njih razvio se i onaj tibetanskog tipa, koji ima naširoko razvijenu kozmologiju i kozmogoniju te poznaje ne samo jednog boga nego cijeli spektar. Posljedica je to povijesnog i društvenog širenja budizma diljem istočne Azije kao filozofije i njegovog revolucionarnog potencijala. Konkretni tibetanski oblik spoj je starije šamanističke religije Bo ili Bon, odakle su povukli okvire za koncepte brojnih boddhisattvi – bića koja svojom voljom odgađaju nirvanu da bi pomogla ostatku svijeta da postigne nirvanu. S tibetanskog nam platoa dolaze sve budističke kozmogonije, funkcije tantré i konačno utjelovljenje budizma kao religije.

Zanimljivo je proturječje da su isti oblici prenošenja znanja koji se i danas njeguju u Nalandi i u Dharmasali – indijskom sjedištu dalaj lame, krovnog predstavnika tibetanskog budizma – iznjedrili i nevjerojatno impresivne filozofske spoznaje i spiritualno-religijski okvir za njihovo širenje. Prije Sama Harrisra kao ateističkog neuroznanstvenika koji preferira budizam, još u osamdesetim godinama nastala je suradnja zapadnih znanstvenika – pionira programera umjetne inteligencije, neuroznanstvenika među kojima je bio i FRANCISCO VARELA, raznih fizičara i kognitivne psihologinje ELEANOR ROSCH koja se bavila i semantikom – koja je ovjekovječena u Institutu um i život (Mind and Life Institute). Prva knjiga njihovih dijaloga 'Nježni mostovi' ('Gentle Bridges') objavljena je 1992., a sadrži rasprave i dijaloge iz 1987. s prvog susreta znanstvenika s DALAJ LAMOM i njegovim geshe-(a)ma (budistički ekvivalent titule doktora znanosti). 'Nježni mostovi' su dakle prijepis dijaloga zapadnih znanstvenika i Dalaj laminih budističkih filozofa koji pokušava dati minimalni zajednički konceptualni okvir ovoj istočnoj filozofiji i zapadnim istraživačkim metodama. Od 1980-ih pa sve do 2016. njihovi sastanci i dijalozi prolazili su u pokušajima uspostave zajedničkog jezika i konceptualnog okvira za ova prebogata misaona polja. A onda je Dalaj lama počeo inzistirati da se u okviru koji su postavili počnu provoditi konkretni znanstveni eksperimenti koji bi STEM-ovskim metodama dokazali točnost višemilenijskih budističkih filozofskih i logičkih koncepata. Pitanje na koje on najviše želi odgovor zapadne znanosti je odnos između uma i svijesti: jesu li to dvije različite stvari ili jedna te ista? Dalaj lama smatra da je ključ pozitivnih budućih ljudskih mentalnih razvoja i najvećih vrlina poput budnosti, odnosno svjesnosti, empatije i mentalne discipline, razumijevanje odnosa uma, svijesti i tijela. Na najdubljim razinama meditacije, kaže Dalaj lama u 'Nježnim mostovima', postoji duboka spoznaja da je tijelo nekako različito od uma (ja bih međutim rekla od svijesti, ne od uma). Metodološki okviri koje je postavila ova suradnja počivali su na opravdanosti znanstvenog redukcionizma s jedne strane i kritike logičkog empirizma s druge te na budističkoj logičkoj sintezi.

Za potrebe ovog teksta ograničit ćemo se na strukturne komponente budističke

Na analogiju budizma i neuroznanosti (mindfulness koji djeluje putem neuroplastičnosti) nadovezuje se koncept anatmana ili anatta, odnosno ne-sebstva. To je ideja da ne postoji stalno nepromjenjivo 'ja', već je um proces koji se stalno mijenja

meditacija do te mjere mogu uz pomoć neuroplastičnosti promijeniti naš mozak da čak mogu imati imunološke učinke. Mogu smanjiti upale, povećati proizvodnju antitijela itd. (Davidson i dr. 2003.). Drugim riječima, suvremene prakse naših zapadnih liječnika suočenih s porastom autoimunih bolesti da nas uče da one nisu nužno rezultat nečeg patološkog, već mogu biti odraz toga kako se nosimo sa svijetom i vlastitim životom, očitovane u imperativnu pozitivnog mišljenja, ma koliko suludo i nerearno zvučale – zaista mogu u nekoj mjeri utjecati na naše fiziološko zdravlje. Fiziološka objašnjenja su jasna: ako se teško nosimo sa stresom, svaki izlazak iz zone komfora uzrokuje dotok kortizola. Ako godinama živimo jako stresnim životom (npr. imamo posao velikog društvenog uloga), dotok kortizola je stabilan i čest i dokle god se tijelo troši, troši se i taj kortizol. No, kada stanemo sa stresnim životom, tijelo proizvodi kortizol u mjeri u kojoj je do tada naviklo, ali sada ga više nemamo gdje potrošiti i tako se naša percepcija vlastitog života i stvarnosti oko nas, u sada usporenom životu, pretvara u bolest jer antitijela koja kortizol proizvodi sada nemaju što drugo napadati osim nas samih. Stoga lijekovi pomažu, ali nikada nisu cijela priča. Psihološkim pogledom i vježbanjem mentalne discipline, makar vjerom u neuroplasticitet mozga, možemo ponovno vratiti tijelo u homeostazu, odnosno ravnotežu.

Na ovu analogiju budizma i neuroznanosti (*mindfulness* koji djeluje putem neuroplastičnosti) nadovezuje se koncept anatmana ili anatta odnosno ne-sebstva. To je ideja da ne postoji stalno nepromjenjivo 'ja', već je um proces koji se stalno mijenja (zbog neuroplastičnosti). Na zapadu pak i um i mozak počinju se shvaćati na sve sličniji način. Nekoć smo snimali mozak i tražili gdje se u kojem centru nalaze jezik, rječnici, matematika, prostorna orijentacija i sensoromotoričke sposobnosti. Danas znamo da su pojedini centri možda sensoromotorička ishodišta ili ciljevi, ali da mozak ima nevjerovatnu sposobnost premošćivanja, gradnje puteva i zaobilaska manje funkcionalnih ili oštećenih dijelova. No, da bi se ova zapadna forma i istočni sadržaj dalje preklapali nužno je odgovoriti na pitanje kako se to sve događa. To preklapanje bit će moguće dokazati jednom u budućnosti, ako se pokaže da je kvantna mehanika zaista univerzalni fundamentalni princip postojanja i, naravno, ako se ikada pokaže da je svijest nelokalna. Nijedna druga znanstvena činjenica osim kvantne mehanike zasad nema mogućnost biti krajnja spona svih ovih disciplina. ■

ideje ljudskog iskustva. To su pet skandha (agregati, komponente) koje tvore ljudsko iskustvo. Ovi temeljni koncepti predstavljaju osnovnu strukturu ljudskog bića i svijesti. Naša svijest (atta, ili atman) su samo ovih pet komponenti: forma (ruupa) – fizički aspekt materijalnog postojanja. Senzacija (vedana) – fizičke senzacije koje proizlaze iz kontakta s objektima. Percepcija (sanna) je proces identificiranja objekata i iskustava. Mentalne forme (sankhara) su pak razni mentalni procesi i obrasci poput volje, namjere itd. Posljednja je svijest (vinnana), odnosno osnovna sposobnost percepcije i spoznaje koja prati svih pet osjetila i um. To je svijest koja je svjesna oblika, osjećaja, percepcija i mentalnih formacija. U neuroznanosti, ovi koncepti odgovarali bi znanstvenim metodama – ruupa se proučava kroz somatosenzoriku i neuroanatomiju (neurofiziologija). Vedana po ovom tumačenju odgovara limbičkom sustavu i razumijevanju kako amigdala i hipokampus kontroliraju emocije. Sanna bi bilo područje kognitivne znanosti kao što su vizualni i auditivni kompleksi koje interpretira kako raspoznavamo senzorne inpute. Predzadnja sankhara bi već bilo proučavanje viših ko-

gnitivnih procesa – kognicija, volja, donošenje odluka, pokretanje akcija i sl. Posljednja bi bila vinnana koja proučava samo svijest – uključujući i njezine neurološke korelate (prefrontalni korteks, parijetalni korteks i talamus).

PARALELE zapadne znanstvene metode kao forme i istočne, konkretno budističke filozofije kao sadržaja, počinju s idejom da je svijest proces, a ne supstanca sama po sebi intrinzično povezana s vlastitim početkom i nepromjenjivosti. Zašto baš ova (mahayana) budistička definicija, a ne taoistička, na primjer? Taoistička definicija svijesti bila bi da su stvarnost i svijest tek izraz taoa, osnovnog principa koji je izvor ukupnog postojanja. Zašto ne konfucijanzam prema kojem je svijest ishod moralne njege i društvene harmonije? Ili pak zenbudizam prema kojem se svijest realizira kroz praksu i njome izazvane epifanije (satori)? Očit odgovor je – zato što Dalaj lama financira ove suradnje. No, postoji i drugi odgovor, a taj je da su mahayanske i hinayanske definicije svijesti zbog strukturalnosti i plodnosti polja kroz tisuće godina

razvoja postale najpodložnije znanstvenim metodama odnosno funkcionalnim ispitivanjima svijesti s fokusom na empirizam i kvantifikaciju. Druge definicije koje smo nabrojali vidno bolje odgovaraju sociološkom propitivanju nego STEM-ovskom. Sve ovo omogućilo je suvremenoj neuroznanosti uspostavu paralela između *mindfulnessa* (svjesne prisutnosti, pune svijesti) i neuroplastičnosti. I to je naša prva konkretna paralela. Budistička postavka ovdje je bila da um može mijenjati mozak kroz meditaciju i druge mentalne prakse. Neuroznanstvena istraživanja potvrdila su da meditacija može promijeniti strukturu i funkciju mozga. Studije pokazuju da redovita meditacija može povećati debljinu korteksa, posebno u područjima povezanim s pažnjom i emocionalnom regulacijom (Lazar i dr. 2005). Utvrđeno je i da meditacija može povećati sivu tvar u hipokampusu, amigdali i drugim regijama povezanim s učenjem, memorijom i emocijama (Hölzel i dr. 2011.). *Mindfulness* se postiže meditacijom, što vodi do poboljšane pažnje, kognitivne sposobnosti, olakšava kontrolu nad emocijama i smanjuje stres, anksioznost i tjeskobu (Grossman i sur. 2004.). Nadalje, *mindfulness* odnosno

INTERNACIONALA

Čista Seine i 'klitoris u trenirci'

Pariz je po treći put domaćin olimpijskih igara. Najveću predolimpijsku raspravu izazvao je 1,4 milijarde eura vrijedan projekt čišćenja Seine koji treba omogućiti da se njome nakon sto godina ponovo može plivati. Gradonačelnica je zaplivala, a organizacijski odbor je spreman na odgodu natjecanja zbog mogućeg zagađenja

PARIZ je drugi grad koji je bio domaćin obnovljenih olimpijskih igara još 1900. godine, prvi je grad koji je drugi put bio domaćin igara, prije točno sto godina, a drugi je grad (poslije Londona 2012.) koji će po treći put ugostiti olimpijske igre.

Olimpijske igre velik su događaj u svakom smislu. Mogu biti snažna razvojna poluga grada, a takav slučaj zabilježen je, primjerice, s Barcelonom 1992. A mogu, ne planira li se dovoljno dobro, grad dovesti na rub bankrota, kao primjerice Montreal 1976. godine. Pariz bi se trebao smjestiti negdje između. Nemoguće je da doživi onakav zamah kakav je doživjela Barcelona nakon 1992. naprosto zato što je grad prevelik i jedna je od svjetskih metro-

pola. Praktično je nemoguće i da doživi ono što si je uvelike samostalno priuštio Montreal prije skoro pola stoljeća, jer Igre organizacijski i financijski nisu tako zamišljene.

Organizacija Olimpijskih igara postala je golem posao, financijski iznimno zahtjevan. Pojedini gradovi, primjerice Peking 2008. godine, htjeli su fascinirati svijet i predstaviti mu Kinu kao prvovrzednu velesilu. To se odrazilo i na troškove Igara. Pariz je bio mnogo umjereniji.

Procjenjuje se da će organizacija Olimpijskih i Paraolimpijskih igara koštati oko devet milijardi eura. Po tome će Igre u Parizu biti šeste najskuplje, ali jeftinije od prethodnih četiri (Peking, London, Rio de Janeiro, Tokio) i zimskih igara u Sočiju 2014. godine, najskupljih u povijesti. Službeni budžet Organizacijskog odbora je 4,4 milijarde eura i ta svota je namaknuta od Međunarodnog olimpijskog odbora, raznih partnera (privatnih kompanija), prodaje ulaznica i drugih marketinških prihoda, a Paraolimpijske igre dijelom su financirane iz javnih sredstava. Ostatak se odnosi na infrastrukturna poboljšanja Pariza i

Gradonačelnica Anne Hidalgo pliva u Seini (Foto: SOPA Images/Sipa USA/PIXSELL)

okolice. Organizatori su odlučili maksimalno iskoristiti postojeće objekte i ne graditi nove. Jasno, novac je uložen u modernizaciju objekata, ali to je mnogo jeftinija varijanta nego izgradnja novih. Atletska natjecanja održat će se na Stade de Franceu, izgrađenom za Svjetsko nogometno prvenstvo 1998., plivanje u La Défense Areni koja je završena prije sedam godina. Teniski turnir će biti u Roland Garrosu, gimnastika u dvorani Bercy. Bit će mnogo privremenih borilišta na otvorenom: u vrtovima Versaillesa bit će natjecanja u košičkom sportu i modernom petoboju, kod Eiffelovog tornja u odbojci na pijesku, streličarstvo kod Doma invalida. Najveći građevinski zahvat bila je izgradnja olimpijskog sela.

Najvažniji zahvat o kojem se u javnosti najviše raspravljalo je čišćenje i uređenje Seine – na njenim obalama bit će ceremonija otvaranja – a u njoj će se održati i natjecanja u daljinskom plivanju i triatlonu. Više od stotinu godina gradonačelnici Pariza obećavali su da će Seine ponovno biti dovoljno čista da se u njoj može plivati. Kupanje u rijeci zabranjeno je, zbog zdravstvenog rizika, 1923. godine. JACQUES CHIRAC je kao gradonačelnik Pariza 1990. obećao da će Seine biti dovoljno čista. Nije uspio. Deset dana prije ceremonije otvaranja gradonačelnica Pariza ANNE HIDALGO zaplivala je Seinom i tako demonstrirala da je rijeka čista i sigurna za kupanje. Za njeno plivanje odmah je zaključeno da je povijesno, ali je i primijećeno da je dva puta odgođeno zbog promjenjivih razina zagađenja. Cijeli projekt koštao je 1,4 milijardu eura, izgrađeni su spremnici za zadržavanje i pročišćavanje oborinskih voda punih bakterija posebno za jakih kiša, dijelom je rekonstruirana i gradska kanalizacijska mreža. U Seini se, dakle, može plivati, ali ipak treba pripaziti jesu li prije planiranog plivanja padale jake kiše i povećale, svemu izgrađenom usprkos, onečišćenje. Predsjednik Organizacijskog odbora Igara TONY ESTANGUET, trostruki olimpijski pobjednik u kanuu na divljim vodama, čestitao je gradskim vlastima na postignuću i rekao da, za slučaj povećanja onečišćenja, postoje planovi odgode utrka.

KAKO je i red, uoči Igara pisalo se i o drugim temama koje nemaju nužno izravne veze sa samim natjecanjima. Za Francusku (a domaćin je Pariz, a ne Francuska) važno je bilo pitanje sportašica koje nose hidžab. U rujnu prošle godine je tadašnja ministrica sporta AMELIE OUDEA-CASTERA objavila da neće biti dopušten nastup sportašicama koje nose hidžab. Ta se zabrana odnosi samo na francuske sportašice, ne na sportašice drugih zemalja. Ministrica je objasnila da će se na Igrama, što se tiče francuskih sportašica koje bi nosile hidžab, poštovati načelo sekularizma, jedno od temeljnih načela moderne Francuske. Problem je u tome što je Francuska domovina jedne od najvećih muslimanskih zajednica u Europi. Odluka je bila kritizirana, Međunarodni olimpijski odbor, koji propisuje pravila ponašanja u olimpijskom selu,

objavio je da će u njemu, tko želi, slobodno moći nositi hidžab.

Bez rasprave nije prošla ni maskota igara, Phryges, antropomorfizirana frigijska kapa, jedan od francuskih simbola. Na maskoti se uvijek nastoji zaraditi. Proizvedene su plišane igračke maskota, reklamirane su kao francuski proizvod. Međutim, proizvođači svoje pogone uglavnom imaju u Kini što je podvrgnuto oštroj kritici. Tvrtka Doudou et Compagnie zajamčila je da će barem 18 posto plišanaca biti proizvedeno u njenom pogonu u Bretanji. Maskota je izazvala i rodno-spolno rasprave. Zaključeno je da izgleda kao 'klitoris u trenirci', a dnevni list Libération zaključio je da je riječ o revolucionarnom udaljavanju od falusoidne simbolike Eiffelova tornja.

Prije četrdesetak godina velika tema igara bio je bojkot, redovito iz političkih razloga, a uoči ovih igara velika tema je izbacivanje s Igara. Ovaj put u središtu je Izrael zbog seline rata koji od listopada prošle godine vodi protiv Hamasa u Pojasu Gaze. Sustavno razaranje Gaze, počinjeni ratni zločini, tužba Južne Afrike protiv Izraela zbog genocida pred Međunarodnim sudom pravde, sve su to bili argumenti zagovornika izbacivanja Izraela s Olimpijskih igara. No kako Izrael nije podvrgnut sankcijama zbog rata u Pojasu Gaze nije ni sportskim, pa će njegovi sportaši nastupiti u Parizu uz zasigurno najveće mjere sigurnosti jedne nacionalne reprezentacije u povijesti Igara.

Nastup je, barem pod nacionalnom zastavom, zabranjen ruskim i bjeloruskim sportašima i to zbog ruske agresije na Ukrajinu. Sportaši iz tih zemalja koji su se kvalificirali pozvani su sudjelovati kao 'neutralni pojedinci' i to ako nisu aktivno podržali rat u Ukrajini ili su na bilo koji način povezani s vojskama svojih zemalja. U Tokiju je nastupilo ukupno 434 sportaša iz Rusije i Ukrajine, MOO ih u Parizu očekuje manje od 60. Ta brojka dodatno je smanjena, gotovo prepolovljena, jer su ruski sportaši, nakon što bi se kvalificirali, primjerice u hrvanju, otkazivali nastupe. 'Neutralnim pojedincima' nije dopušteno sudjelovanje na ceremoniji otvaranja, a osvoje li medalju ona neće biti iskazana na 'burzi medalja'.

Položaj radnika angažiranih na izgradnji objekata, posebno stranih, već je standardna tema. Nije izostala ni ovom zgodom, ali je ipak bila mnogo manje potencirana nego u nekim prijašnjim slučajevima, barem dijelom i zbog snage francuskih sindikata. Lice stranih radnika i njihovog položaja posto je 51-godišnji AMARA DIOUMASSY iz Malija koji je u lipnju prošle godine poginuo radeći kao nadzornik na uređenju Seine. Pred kraj njegove smjene pregazio ga je kamion. Najveći francuski sindikat, Confederation Generale du Travail, zbog toga je organizirao prosvjede. Neovisno o tome prosvjedovalo je i petstotinjak stranih radnika koji su radili bez ikakvih papira. Manjem broju incidenata i skandala koji se odnose na iskorištavanje posebno stranih radnika doprinijela je i socijalna povelja koju su potpisali Organizacijski odbor, sindikati i poslodavci, a kojom su zacrtali socijalne, ekonomske i okolišne ciljeve.

■ Tihomir Ponoš

Phryges u Ateni (Foto: Anthony Baratier/Wikimedia Commons)

SOS protiv Slovenije

Slovenska obrambna straža najnoviji je izdanak slovenske neonacističke scene. Za razliku od većine ranijih generacija neonacista, sos je u vrlo kratkom vremenu uspio zaokupiti pažnju javnosti. U jednoj su akciji osobu vezali uz stup, a u drugoj su se slikali uz tamnoputog muškarca kojem su vezali omču

STANOVNICI Ljubljane 7. lipnja ove godine mogli su svjedočiti pomalo zastrašujućem prizoru. Tog se petka, naime, u samom centru grada okupilo nekoliko desetaka zamaskiranih muškaraca koji su – oboružani bakljama, slovenskim zastavama i transparentima – skandirali antiimigrantske i nacionalističke parole. Među transparentima se najviše isticao onaj s nacrtanom ss-ovom

mrtvačkom glavom, a pažljiviji je promatrač mogao uočiti da su neki od sudionika na sebi imali i tetovirane nacističke simbole – od svastike nadalje.

Taj neprijavljeni skup, koji je policija ipak tolerirala, predstavljao je vidljivi vrhunac javnih aktivnosti tzv. Slovenske obrambne straže (sos) – najnovijeg izdanka slovenske neonacističke scene. Za razliku od većine ranijih generacija neonacista, sos je u vrlo kratkom vremenu uspio zaokupiti pažnju javnosti i stvoriti značajnu sljedbu na društvenim mrežama, koja bi se u određenoj mjeri mogla preliti i na ulice.

sos-ovci su se na radaru slovenske javnosti pojavili u svibnju ove godine, kada su na

sos-ovci zbog kojih treba završiti sos za Sloveniju
(Foto: Instagram)

svome netom otvorenom Instagram profilu podijelili dvije slike svojih noćnih akcija. Na jednoj od njih mogla se vidjeti osoba zavezana za rasvjetni stup, dok su na drugoj fotografiji dvojica članova sos-a pozirala uz tamnoputog muškarca kojemu su oko vrata zavezali omču, a u ruke mu stavili papir s natpisom 'remigracija'.

Spomenute objave ubrzo su uklonjene s Instagrama, no glas o sos-u brzo se proširio. U skladu sa starom američkom poslovičicom da 'loš publicitet ne postoji', članovi sos-a su do kraja svibnja bili pozvani u goste kod barem dvojice popularnih slovenskih streamera/jutjubera, nakon čega im je broj pratitelja eksponencijalno porastao te se danas mjeri u tisućama.

Paralelno s time stvorene su i grupe na društvenoj mreži Telegram, koje su trebale poslužiti organiziranju konkretnih akcija. U tim se grupama – u kojima se nalazio velik broj maloljetnika – često raspravljalo o Židovima, rasnoj čistoći i sličnim 'intelektualnim' temama. Kada je dio te prepiske procurio u javnost, sos-ovci su brže-bolje za sve okrivili infiltrirane ljevičare i na Instagramu naglasili da 'ne podupiru HITLERA i teorije o višoj vrijednosti određenih rasa'. Naravno, ne pada nam na pamet pomisliti da bi momci koji na transparente stavljaju simbole ss-a imali razloga lagati.

Glavna meta neonacista iz sos-a su migranti iz Azije i Afrike, koji u Sloveniji uglavnom zapinju na putu prema zapadnim zemljama. U svojoj propagandi nazivaju ih prijjetnjom po sigurnost građana, pri čemu najviše naglašavaju navodnu ugroženost slovenskih žena. Kao rješenje za pitanje sigurnosti sos predlaže 'remigraciju', odnosno deportaciju svih neeuropskih imigranata i potpuno zatvaranje granica. No s obzirom na to da se, kako kažu, od lijevo-liberalne vlade premijera ROBERTA GOLOBA tako nešto ne može očekivati, sos-ovci 'remigraciju' zasad promoviraju bez državne pomoći: maltretiranjem nekužnih imigranata po ulicama slovenskih gradova.

Usprkos pokušajima da se prezentiraju kao nova lica na desnoj sceni, čini se da sos ipak vode neki stari desničarski kadrovi. Prema pisanju ljubljanskog Radio Študenta, među vođama sos-a nalaze se pojedinci koji su slovenskoj javnosti postali poznati još tijekom protuvladinih prosvjeda 2020. Oni su tada organizirali tzv. 'žute prsluke' ('rumeni jopiči'): skupinu ekstremnih desničara čija je svrha bila ometanje prosvjeda protiv tadašnjeg premijera JANEZA JANŠE i njegove Slovenske demokratske stranke (SDS). Za taj su posao neki od njih bili indirektno nagrađeni državnim novcem tako što je Janšino ministarstvo kulture njihove fantomske udruge proglasilo 'nevladinim organizacijama od javnog interesa', čime im je omogućilo pristup državnim fondovima. Golobova vlada nedavno je poništila dio tih odluka, a nekadašnji 'žuti prsluci' odjednom su se našli u sos-u.

Veze Janšinog SDS-a s novom radikalnom desnicom ne staju na tome. Primjerice, potpredsjednica omladine SDS-a ZALA KLOPČIČ javno se zahvalila neonacistima iz sos-a na njihovoj borbi za 'sigurnost' Slovenaca. Sličnih primjera obostranih simpatija ima još, pa možda ne treba čuditi ni datum održavanja skupa s početka priče – svega dva dana prije europskih izbora, s kojih je SDS izašao kao relativni pobjednik.

Marko Faber

Mala država, glomazna vlada

VLADA Crne Gore koju vodi MILOJKO SPAJIĆ rekonstruirana je i prije nego što se to očekivalo pa i najavljivalo. U novu vladu, izglasanu u Narodnoj skupštini u Podgorici u utorak, ući će predstavnici koalicije Za budućnost Crne Gore (ZBCG), koju su činili Nova srpska demokracija, Demokratska narodna partija Crne Gore i Radnička partija kojom, između ostalih, rukovodi i ANDRIJA MANDIĆ, koji je ujedno i predsjednik Skupštine Crne Gore.

Riječ je o prosrpskoj i proruskim konzervativnoj koaliciji, koja je prema dogovoru do rekonstrukcije u Skupštini davala podršku Spajićevoj vladi, što je prvi put da ova koalicija nastala na temeljima raspale Demokratske fronte (DF), postaje dio izvršne vlasti.

Pored njih, u vladu koja će imati čak 32 člana (24 ministarstva, sedam potpredsjednika i predsjednik), ulaze i predstavnici Bošnjačke stranke (BS) kojoj pripada čak šest mjesta, a koja je do sada bila vjerni partner Demokratskoj partiji socijalista (DPS). Sam Spajić je činjenicu da će vladu činiti i Bošnjaci, uz već prisutne Albance, ali i prosrpska Za budućnost Crne Gore, nazvao istorijskom, dodavši ujedno i da je ovdje riječ o 'istorijskom pomirenju, najvećem ikad'. Za predsjednika i poslanika opozicijske Demokratske partije socijalista DANIJELA ŽIVKOVIĆA u utorak izglasana vlada najmanje je crnogorska vlada.

'Ovo je Vlada Srba, Bošnjaka i Muslimana, bez ijednog Crnogorca. Ovim se Crna Gora danas etnofederalizuje', rekao je Živković, dok je njegova kolegica iz stranke ALEXSANDRA VUKOVIĆ-KUČ dodala da su 'crnogorski Bošnjaci oni koji nijesu zaslužili da bošnjačko ime pominjemo u kontekstu služenja četničkom vojvodi, slavitelja DRAŽE MIHAILOVIĆA i PAVLA ĐURIŠIĆA, branitelja MLADIĆA i KARADŽIĆA, negatora genocida u Srebrenici'.

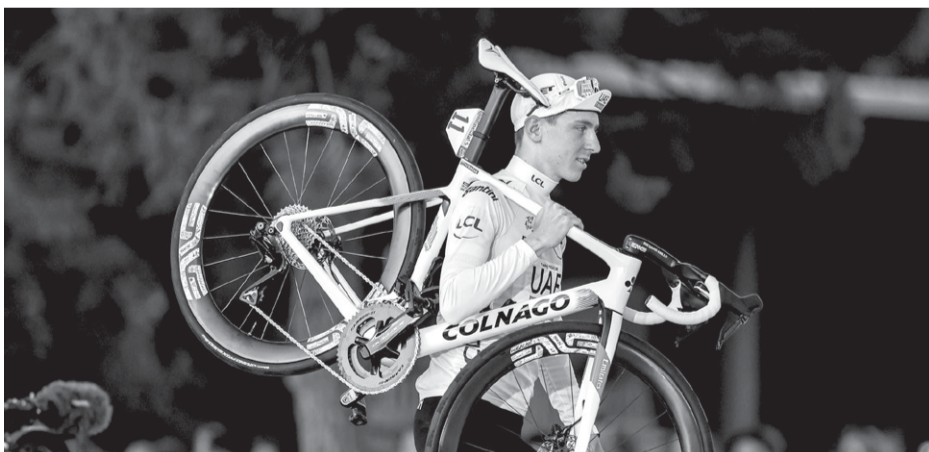
Ulazak Bošnjačke stranke u vladu komentirao je i ABAZ DIZDAREVIĆ, također poslanik DPS-a, rekavši da je riječ o dimnoj zavjesi, jer je BS dimna zavjesa za ulazak u vladu DF. Negativno mišljenje o rekonstruiranoj vladi imao je i predsjednik Crne Gore JAKOV MILATOVIĆ koji je, podsjetimo, na tu funkciju došao zahvaljujući Spajiću koji je povukao svoju kandidaturu nakon što je otkriveno da ima i državljanstvo Srbije.

'Baš kad smo mislili da nas više ništa ne može iznenaditi danas svjedočimo još jednoj prevari i vrijeđanju zdravog razuma građana Crne Gore', poručio je Milatović i dodao da je danas 'Crna Gora žrtva najprimitivnije političke trgovine i neodgovornosti koju premijer u kontinuitetu demonstrira prema vođenju države'. Naveo je da je ideja promjena iznevjerena, kao i da se nastavlja devastacija političkog života i demokratskih procesa.

Dejan Kožul

PERSONA NON GROATA

Johnny Fidelin/
ICON Sport/PIXSELL

Nema još ni 26 godina, upravo je osvojio treći Tour de France, dva je puta bio i drugi u ukupnom poretku. Slovenac TADEJ POGAČAR ove je godine pobijedio i na drugoj klasičnoj velikoj trodnevnoj utrci Giro d'Italija. Prvi je biciklist u 21. stoljeću kojem je to uspjelo. Ove je godine Tour de France gotovo pretvorio u privatnu zabavu. Poveo je nakon četvrte etape, pobijedio na njih čak šest, a u ukupnom poretku trijumfirao s više od šest minuta prednosti. Na veselje konkurencije, najbolji biciklist današnjice, s već čvrstim mjestom u povijesti tog sporta, otkazao je nastup na Olimpijskim igrama.

T. P.

Brod neka se po Arsenu zove

Doista, neka konačno neki trabakul,
tender, bracara ponese ime Arsena Dedića!
To je svakako najmanje što mu dugujemo
kao uzdarje za sve one verse i note što
nam ih je uklesao u amanet

DVADESET i osmog dana srpnja Ljeta Gospodnjega 2015., u svojom rukom netom podignutu telefonsku slušalicu jedan veliki lirika i zabebant, čovjek zubatoga humora i oštre ironije izgovorio je krepuskolarnu rečenicu s rekvijemskom intonacijom u sebi: 'Slabo mi je, slabo, moj Iгоре, neću više prohodati!' Svega tri tjedna kasnije, sedamnaestog dneva kolovoza u istom kalendaru, jedna se gruba smrt spustila nada hrvatsku glazbu i književnost, nada njezin film i kazalište: ustvari, nada ovdašnju kulturu u cjelini. Između tih točno dvadeset dana kao da je stao čitav jedan život. I, kao da se u toliko malo vremena odvio čitav film jednoga ljudskog trajanja, odigrale sve predstave toga istog života, pročitala sva književnost što se desetljećima pisala, preslušala sva glazba koja se istodobno skladala... Igor, koji je bio s jedne strane slušalice da bi prijatelju i drugu čestitao rođendan, bio je IGOR MANDIĆ, a glas što mu je s druge strane otpuhnuo onu bolnu rečenicu jedva je izgovorivši, bio je glas ARSENOV. GLAS ARSENA DEDIĆA.

Evidentirao je Mandić dirljivo emotivnu evokaciju akonto najdražega prijatelja Arsena u najposljednijoj vlastitoj knjizi, 'Predsmrtni

dnevnik' (2017.), opisujući pažljivom gestom samostanskoga notara zadnje ure svojega života uza friško umrloga frenda. Pa i one komemorativne što su uslijedile, sve do ukopa na Mirogoju. Vijest da je Arsen otišao Igor je primio u društvu s RADOM ŠERBEDŽIJOJ, za trajanja sezone njegovoga Kazališta Ulysses na Brionima. Bliskost Arsena i Igora ne treba izazivati ni prepast ni čuđenje, budući su obojica rođeni u nekadašnjoj Težačkoj ulici u Šibeniku, danas Ulici Nikole Tesle (gdje su rođeni još i pjevači VICE VUKOV, MIŠO KOVAČ I IVO PATTIERA, te nogometaš PERO NADOVEZA I filmolog ANTE PETERLIĆ). Međutim, njihovo zblizavanje neće se dogoditi u zavičaju podno Šubičevca. Da, Igor se još kao dječak s obitelji bio odselio u Split, a konkretno zblizavanje njih dvojice dogodit će se u Zagrebu, kamo će obojica dospjeti svatko na svoj studij. A kad je Arsen zamolio Igora da mu za prvu samostalnu LP-ploču 'Čovjek kao ja' (1969.) napiše riječ-dvije za metnuti ih na korice, za početak će povijest... Iako mu ovih dana pada rođendan, i, premda će za koji tjedan biti i godišnjica njegove smrti, a nedavno je u Šibeniku pokrenut i festival njemu u čast baš pod imenom 'Čovjek kao ja', za napisati slovo o velikanu poput Arsena ne treba baš imati

povoda. Zakonitosti žurnalizma rado će tom slovu ustupiti mjesto. Pa opet, i nije baš da nedostaje razloga za odapeti refleks sjećanja na žici pamćenja na velikoga kantautora našega. Jerbo, upravo dišemo godište u kojemu se navršava glatka 60. obljetnica nastanka dviju među amblematskim pjesmama Arsenovim; onima, koje i dandanas rado slušamo, pjevujemo i, posredstvom kojih, najsvježije njegujemo uspomenu na njega. To su pjesme koje po svojoj radijaciji zavrjeđuju svrstavanje i u antologije glazbene, ali i u one stroge knjiške odabire pjesničke. Jedna ima ime 'Moderato cantabile', a drugu prepoznamo pod naslovom 'Kuća pored mora'. Obje je Arsen i napisao i skladao i otpjevao još 1964. godine.

Naravno, manje oprezni i slabije školovanjem odnjegovani slušatelji pjesmu 'Moderato cantabile' možda ni primijetiti neće. Falit će im u njoj deračine i estradnih decibela, a za rafinman što iz nje izvire nisu baš još uvijek spremni. Jasno, nisu ni mogli uslijediti muzički bombardamenti na ovakve stihove: 'Rijeka donosi jesen. Dugo umire grad i u nama toliko ljeta -/ mi smo siročad svijeta (...) Duga, očajna kiša./ Magla zastire zrak./ Nekim putem, tiješno kroz jesen,/ nas će odnijeti vlak.' No, u svakoj noti svakoga takta ove božanstvene kancone i vidi se i čuje i osjeća klasično obrazovanje Arsenovo, brižno odnjegovano na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Još kao dječak i momak on je svirao flautu u limenoj glazbi u Šibeniku, smatrajući to odličnom formacijom za jednoga muzičara, ali je kasnijom nadgradnjom sve viđeno i upijeno arhitektonski bio doveo do na svoje mjesto. Čak je bio izjavio, u razgovoru s Mandićem za monografiju 'Arsen': 'Osjećao sam čak i višak obrazovanja, i to kao neko opterećenje, budući da sam raspolagao kompozitorskim iskustvima koja ne pripadaju glazbi ove vrste.' E, sav taj 'višak obrazovanja' dobro smo čuli i drugdje u njegovom autorskom izričaju, poglavito u partiturama skladanim za film i televiziju. Sjetimo se samo serije 'U registraturi' JOAKIMA MARUŠIĆA, po ANTI KOVAČIĆU, ili filma 'Glembajevi' ANTUNA VRDOLJAKA, učinjenog po drami MIROSLAVA KRLEŽE.

Slično Arsenu rezonirao je i erudit i pjesnik TONKO MAROEVIĆ, ustvrdivši u jednoj svojoj ranoj pjesmi iz prve zbirke 'Primjeri' (1965.), ovo: 'Mene moje klasično obrazovanje smiruje.' Ergo, on je, Maroević, svakako bio jedan od naših najvećih autoriteta na polju tumačenja hrvatske poezije i najagilniji ter najstudiozniji pisac kontinuirane književne kritike

iz polja pjesništva, koji je od prve objavljene zbirke sustavno pratio Dedićevo pjesništvo i prijateljevao s njim, a sažimljući mu 1998. godine opus u *opera selecta* naslovljen 'Stihovi', koncizno je bio poentirao: 'Ironičan prema različitim socijalnim pozicijama, od pjesnika specijalista do pjesnika diplomata, od dalmatinskoga hermetista do pjesnika u uniformi, on za sebe želi sačuvati neke autsajderske, rubne pozicije – ali u tako širokim (i pretencioznim) rasponima kao što su pjesnik naivac i prokleti pjesnik, to jest onaj koji piše kako mu najizravnije dolazi i onaj koji piše jer tako mora.' Ovo je ujedno možda i najbolja deskripcija Arsenovog umjetničkog bića.

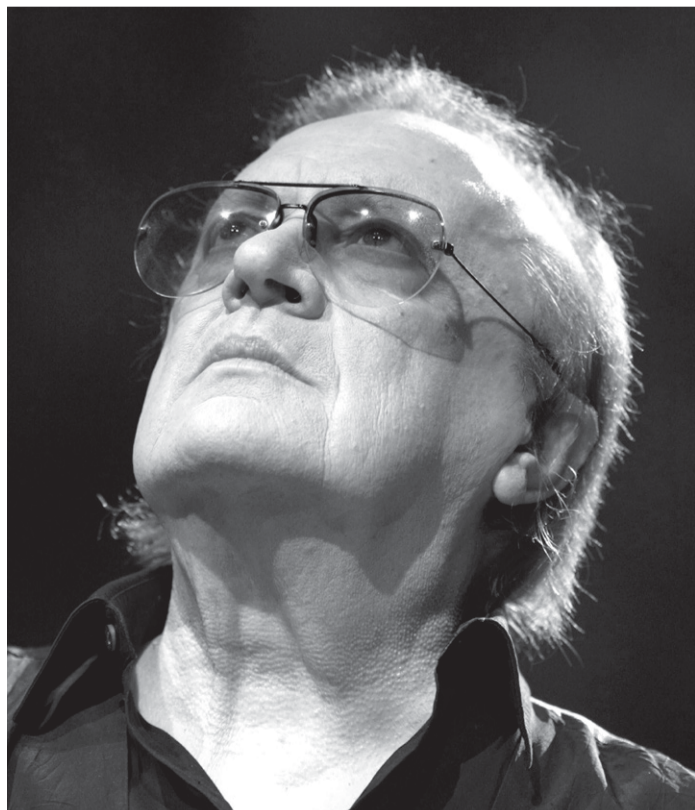
Druga njegova znakovita pjesma koja ove godine knjiži znakovit jubilej, 'Kuća pored mora', kao i prethodno apostrofirani pjesmostvor leži na oltaru – 'klasičnog obrazovanja'... U melodijskim pomacima pulsiraju ritmovi i intervali motiva kakvi se nalaze u MOZARTA ili BEETHOVENA, i, sve je tu na svojem mjestu. Čak i imenica 'kiša' povezuje ove dvije naročite pjesme: 'a kiše su se slile u cvjetove agava'... Pa se zaokružuje u terminalnoj apoteozi: 'Od vremena poezije i mira/ ostala je samo prazna kuća/ u noći okrenuta moru/ sad čeka ljubavničke nove -/ ničeg nema, ničeg nema/ od tebe, od mene/ u njoj.'

Testament je odavno Arsen bio napisao – ne mislim, dakako, na onaj ostavljen obitelji, nego kulturi koju je obojao i orisao prepoznatljivom nijansom svoje začinjavačke specifičnosti – kad je onomad bio spjevao pjesmu 'Brod s mojim imenom'. U invokaciji te pjesme, u prvoj kitici, bard je svoju želju izručio i ispostavio svima nama kao stručak cvijeća: 'Kad me u vreći s topovskom kuglom/ spustite u bezdan, u vodu/ nek ne nosi ulica moje ime/ dajte ga nekom brodu.' Ovaj zapovjedni zavij, ako to nije oksimoron, Arsen je napisao gotovo proznom rukom vrsnog romanopisca. Poezija se tu odaje tek u čistoj rimi – 'vodu', naprama 'brodu' – iako znamo da je posrijedi more, a ne voda slatkovodna, jezerska ili riječna. Ima tu, da, i nešto patetike, one tobože plijesni što uobičajeno udi poeziji i škodi njezinim dometima... Ali, Arsenu se i to prašta, da ne rečem tolerira; jerbo, uvjeren sam kako ju je on, tu naoko prijesnu i pljesnivu patetiku, hotimično bio ugradio u incipit svoje buduće strašno i neoprostivo neprimijećene pjesme. Kada bih, sada i ovdje, u priči oko mora i svega maritimnoga bio odabranikom baladeskne sudbine i pomazanikom makar i solidne basne – ne bez one sad već dobrodošle patetike – poželio bih, ovdje i sada, uloviti zlatnu ribicu. Pažljivo smještenoj u nježnom zagrljaju među dlanovima, u toj toploj pregršti, jedina želja što bih je od nje zatražio bila bi to baš ova želja Arsenova, gore navedena iz prvoga katrena njegove pjesničke oporuke...

Doista, neka konačno neki brod ponese ime Arsena Dedića! To je svakako najmanje što mu dugujemo kao uzdarje za sve one verse i note što nam ih je uklesao u amanet. A da Arsen nije bio ohol u toj poetskoj težnji, u tom traženju koje traženje i nije, poput uvjerljivog advokata potvrđuju nam i dvije zadnje strofe iste pjesme, u kojima je naš i bard i nestor veći i od sve one velikosti po kojoj nam je ovoliko drag, i, zbog koje ćemo ga se sjećati donavijek. On, Arsen, snatreći o nečemu svojem nedosanjanome, ipak, prisjeća se i misli na druge:

*Nek ima moje ime
trabakul, tender, bracara
važno mi je da plovim
važna mi je nevera*

*i da mi pokazuju pute
u beskraj i tmici
moji mrtvi prijatelji –
danas svjetionici. ■*

Nedavno je u Šibeniku pokrenut festival njemu u čast – Arsen Dedić (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Grad blizanaca

PIŠE Sinan Gudžević

Grad se zove Cândido Godói, ima, kaže, oko pet hiljada stanovnika, a svaki deseti je blizanac. Pa mi još ispriča kako svake godine gradić ima Praznik blizanaca, pa ima i sekciju za jednojajčane blizance. Kaže kako bih se tamo mogao raspitati ima li još neki gémeo univitelino da je ostao bez svoga brata ili sestre. To me je sve jako zagolicalo, pa sam upitao svoga domaćina kako se objašnjava to čudo od toga mjesta

UBRAZILU, na farmi u mjestu koje umjesto imena ima broj, između mjesta Farroupilha i Sarandi, u državi Rio Grande do Sul, jedna mi je gatara Indijanka, januara 1990, gledala u linije na dlanovima i na vratu i čelu. Ona nije znala ni ko sam ni šta sam, pa sam tim više bio radoznao šta će mi kazati. Do nje me je poveo brazilski prijatelj farmer, na čijoj je farmi ona radila. Indijanka, čiji je materinji jezik bio guarani, imala je donju usnu prevučenu preko malog drvenog diska pa potom i sraslu sa njime. Taj se disk, ta lučna daščica ondje zove *tembetã*. Mislio sam da je naziv iz jezika guarani, ali me je nedavno neko ispravio i kazao da je iz jezika tupi. Iz ograde zubne toj gatari iz pampa izišle su riječi koje nikad neću zaboraviti: da sam blizanac i to jednojajčani, da mi je brat blizanac umro, i da ja sad putujem po svijetu u potrazi za tim bratom. Tako su njoj kazale moje linije dlanova, vrata i čela. Iako sam jako sumnjičav prema gatanju, bio sam omamljen riječima koje je kazala o mom blizanstvu. Ni ona, ni onaj što me je njoj doveo, nisu imali pojma o mom životu niti o porijeklu, a ona mi je kazala nešto što je možda znala samo moja majka, da sam jednojajčani, monozigotni blizanac, *um gémeo univitelino*, izgovara se *zémeo univitelino*. To sam ja prvi put o sebi čuo i saznao u brazilskim pampama. Tek kad sam se vratio u Jugoslaviju, majka mi je potvrdila da smo ja i brat blizanac OSMAN bili 'rođeni u istu košulju'. Prva polovina iskaza je tačna, a druga, o tome zašto putujem po svijetu, nije ni tačna ni točna.

Ovu posljednju rečenicu sam kazao čovjeku koga su svi zvali DON GIOVANE, a koji je bio vinar i zemljoposjednik sa hiljadama krava na svom imanju. Ovo sam mu rekao dok smo se njegovim polukamionom na alkoholni pogon vraćali od gatara za Bento Gonçalves. Don Giovane me je i odveo u pampe da upoznam indijansku brazilsku gataru koja je radila na njegovoj farmi. Ni on nije znao ništa o mom porijeklu, pa me je, kad je čuo da sam rijedak slučaj jednojajčanog blizanca koji ostane živ a brat mu umre, upitao, da li su moji rođaci ili prijatelji ikada od mene tražili da im kažem hoće li roditi voće, hoće li imati trave za krave u ljeto? Kakvo ti je to pitanje, upitao sam ga: zašto bi mene neko to pitao? Zar ti ličim na meteorologa ili futurologa? E vidiš, kazao je, kod rodaka moje majke na sjeveru Kanade, blizanci su jako poštovana stvorenja, a među njima su najjače poštovani oni jednojajčani. U nekim krajevima na sjeveru, njih pitaju da ljudima proriču budućnost ili da razjasne neki mutan događaj, ili neku pogibiju. I to je odavno tako, tako je valjda anglosaksonska kultura načinila, da se blizanci smatraju obdarenima da znaju budućnost i da razmrse zamršenost.

Sve mi je to bilo novo, iznenadilo me i začudilo. Ništa od toga ja nisam nikada ni osjetio ni bio pitan. Pa sam mu se, da kažem, blizanački ispovjedio, a njega moja ispovijest nije mnogo iznenadila. Kazao sam mu da u mojem iskustvu blizanačkom nema

Ulaz u Cândido Godói, Grad blizanaca, Rio Grande do Sul, Brazil. Foto: Felipe P / Portuguese Wikipedia

nikakvih tragova od svega toga. Ne samo da me niko nikad nije pitao da nešto predvidim ili da neki zamršen događaj razmršim, nego je sve govorilo da bih ja, ako bi takvo prorokovanje nekome i bilo potrebno ili neophodno, bio posljednji koga bi se upitalo za procjenu ili prognozu. U nekim prognozama sam bio dobar, ali to nisu bile zajedničke, to su bile posve lične stvari: uglavnom se ostvarivalo ono čega sam se bojao da bi se moglo ostvariti.

Mene je moj amidža ŠEMSO zvao *pola deteta*. To je onaj Šemso, o kome je u ovoj rubrici bilo riječi, koji je u Tursku ponio košnicu pčela. Poslije su me i drugi ponekad tako zvali. To je, danas znam, pokazivalo kako je selo gledalo na moj pozemljarski ostanak. Moj brat bliznak je umro od velikoga kašlja, od onoga što se zove hripavac, medicinski *pertussis*. Ja sam se zarazio prvi, kašljao već desetak dana, a on je bolovao samo četiri dana. Ja sam nastavio da kašljem, i nekako sam pretekao. A kašljao sam dugo i prve tri godine bio stalno bolestan, prohodao sam i progovorio tek kad sam ozdravio. Ali ništa proročkoga nisam dobio u naknadu. U djetinjstvu, i kad više nisam bio bolestan, na mene su svi gledali kao na nekako dijete, jedva su me pustili da pođem u školu, jer je škola bila daleko. Eto, a ta moja strepnja, da neću ići u školu, jedna je od rijetkih koja se nije ostvarila.

DON Giovane mi na moju isповijest (koja je bila duža nego što ovdje stoji) kaže kako sam ja najblaži slučaj brazilskoga gledanja na blizance. I ispriča kako u Brazilu blizanci imaju i složeniju i žalosnu i nejasnu povijest. I razlikuje se od kraja do kraja. Brazil ima mnogo zabiti, i svaka ima svoj jezik, koji druge zabiti ne razumiju, ali izgleda da je odnos prema blizancima u svakoj zabiti sličniji od bilo čega drugoga među zabitima. Saznao sam da su brazilski Indijanci ubijali svoje blizance prije

nego što bi došli u dodir sa bijelcima. To je naročito snažno u Rondoniji, gdje se blizanci smatraju znakom odrođavanja zajednice i opasnošću koja donosi bolesti i zlo. Imena tih indioskih plemena ili naroda ja se danas ne sjećam, ali se sjećam da je Don Giovane Rondoniju smatrao zemljom gdje će antropolozi mnogo šta još saznati o fenomenu blizanaca.

Potom mi je, kao da se sam sebi čudi što se toga nije odmah sjetio, predložio da odemo u Grad blizanaca! To je ni tri sata vožnje od mjesta gdje smo bili. Grad se zove Cândido Godói, ima, kaže, oko pet hiljada stanovnika, a svaki deseti je blizanac. Dakle, pet stotina blizanaca. Pa mi još ispriča kako svake godine gradić ima Praznik blizanaca, pa ima i sekciju za jednojajčane blizance. Kaže kako bih se tamo mogao raspitati ima li, osim mene, još neki *gémeo univitelino* da je ostao bez svoga brata ili sestre. To me je sve jako zagolicalo, pa sam upitao svoga domaćina kako se objašnjava to čudo od toga mjesta gdje je od deset ljudi jedan blizanac. Don Giovane digne desnu ruku s volana pa je spusti na svoju lijevu podlakticu, i promijenivši glas prema šapatu, kaže da je JOSEF MENGELE šezdesetih godina boravio u tom mjestu, tu se predstavljao kao veterinar, te da je na ženama provodio svoje eksperimente, koji su od mjesta učinili ono što je mjesto sada. Kaže da četiri petine stanovništva čine njemački emigranti, da se u mjestu govori njemački, i da su stanovnici listom plavokosi i plavooki. A blizanci su svi takvi! I dvojajčani i jednojajčani. Pa u onoj gostoljubivosti uzvikne: 'Vamos para Cândido Godói!'

Omamljen i umotan u onu magičnu izmaglicu od riječi koje mi je rekla gatara na farmi u pampama, odbio sam poziv. Nisam htio da mi dan i blizanačku spoznavu pokvari Josef Mengele. ■

BORUT ŠEPAROVIĆ

Nikad nismo znali upravljati javnim dobrom

Ono što se vidi na primjeru nedovršene Sveučilišne bolnice je premreženost elita društva, koja postoji još iz vremena socijalizma. Moć elita je postojala oduvijek, samo se tada nije mogla financijski izmjeriti. Nedovršena Sveučilišna bolnica zorno dokazuje, ne samo na simboličkoj razini, da društvenopolitička tranzicija nije počela 1990-ih, nego mnogo ranije

SAMO zabilježi. Ništa ne komentiraš, radiš bilješke i to ću ti ponoviti još par puta. Dakle, bilješku trebamo, ovo je razgovor za Novosti, rekao je BORUT ŠEPAROVIĆ nagnuvši se prema mikrofону telefona na kojem alat umjetne inteligencije (ChatGPT) generira i u realnom vremenu na hrvatski transkribira našu komunikaciju u tekst što, doista, ispada koherentan i (uglavnom) semantički točan. Staromodni novinari internalizirali su metodičku sumnju u razgovor čiju strukturu ne mogu dokraja kontrolirati, ali što je tu je: ako ChatGPT nevjerovatno uspješno skraćuje rad na tekstu, upuštamo se u avanturu, shvaćajući tek tijekom razgovora da je Borutova prijateljska uputa Chatu s početka razgovora imala smisla. Inteligentni alat korigira svoj rad, a vi ste rezultatom zadovoljni ili niste. Osim transkripcije govora, ChatGPT svaku vašu snimljenu 'sekvencu' izlaganja od par minuta dodatno sažima i/ili grupira u osnovne teze/teme. Novinarski posao se zatim sastoji od montaže i korekcije materijala koji je ChatGPT prenio točno, ali negdje 'sažeo' stenogramski kratko a ponegdje 'kontekstualizirao'. Rezultat je tim bolji, što su teme ili teze jednostavnije predstavljene: ali tako se, naravno, može reći za medijski razgovor iz bilo kojeg stoljeća.

U najširem radijusu pojma suvremenog teatra Borut Šeparović (1967.) je autor (redatelj, umjetnički voditelj, koreograf, utemeljitelj 'Montažstroja', 1989.) koji oduvijek prakticira kolektivni rad s profesionalnim umjetnicima i onima bez ikakvog umjetničkog iskustva, naglašavajući društveno

emancipacijski i dokumentaristički potencijal performativnog. Ili sažeto: Šeparović izabire društveni problem zajednice u kojoj živi i taj ga okupira, koji put godinama, u istraživanju i posljedičnom performansu što se nekad odigrava u klasičnom teatarskom prostoru, a nekad na lokacijama koje problemski zaokupljaju njegov autorski in-

Zanimljivo je da nakon potresa u Zagrebu renoviramo zgrade koje su nastale u 19. ili 20. stoljeću, iako one infrastrukturno ne mogu odgovarati zahtjevima suvremene medicine, a prostor i infrastruktura koja je ponuđena u Blatu se ne aktivira, nego se pušta da propada

teres. Jedan od takvih je projekt 'Obilazak' u produkciji umjetničkog kolektiva 'Montažstroj' kao 'spoj *storytellinga*, kazališnog performansa i povijesne rekonstrukcije' koji se u raskošno dokumentiranoj formi održava posljednjih deset godina. Ondje Šeparović, koristeći prostor napuštene bolnice kao živu scenografiju, vodi okupljenu publiku kroz golemi prostor betonskog kostura. Kroz labirint nedovršenih operacijskih dvorana, atomskih skloništa i soba za pacijente u stacionarima, začudno troipolusatno putovanje građana (uz stručno vodstvo koje objašnjava tehničke i historijske aspekte bolnice) završava usponom na krov impresivne građevine s koje se najbolje vidi kako se budi grad. Na temelju ogromne građe koju je skupio, Borut Šeparović planira napraviti dokumentarni film ili dokumentarnu seriju. 'Serija o bolnici bi pokazala gdje smo kao društvo danas, dok bi film bio njezin *hommage*', kaže naš sugovornik najavljujući novu etapu 'Obilaska' najesen za sve zainteresirane, koji se jave na poziv organizatora. 'Okej, neko će reći to je utopija', govori Šeparović. 'Devedesetih se o ovom najvećem nedovršenom zdravstvenom projektu počelo govoriti kao o prekosavskoj utopiji. Pa je medijska gradacija pojam utopije dovela do 'Skadra na Savi' ili 'Obrovca na Savi'. Od monumentalnog kolosa ubrzo je stvoren mastodont bez svrhe. Zato bih, umjesto utopije, ovdje govorio o viziji. Kad ubiješ viziju – a mi smo je ubili – kastrirali smo se kao društvo.'

Zašto Sveučilišna bolnica u zagrebačkom naselju Blato nije dovršena, pitali ste prije deset godina i u potrazi za odgovorom raz-

govarali sa 43 povijesna svjedoka i deseci-ma građana. Građani Zagreba iskustveno znaju da su za status te bolnice, kao i za kondiciju 'beskonačne tranzicije' društva, odgovorne društvene elite. U tome je neka vrsta poante?

— Ono što se vidi na primjeru nedovršene Sveučilišne bolnice je premreženost elita društva, koja postoji još iz vremena socijalizma. Moć elita je postojala oduvijek, samo se tada nije mogla financijski izmjeriti. U socijalizmu su bile 'plave kuverte', plaćalo se i tada da dođeš na red za neki bolnički pregled, ali se moć drugačije distribuirala. Provodila se kroz jednu Partiju. Zapravo, svi odnosi koji su postojali tada ostali su do danas, ali su se u tranziciji polako prelijevali u partikularne interese. Nedovršena Sveučilišna bolnica zorno dokazuje, ne samo na simboličkoj razini, da društvenopolitička tranzicija koju obično vezujemo uz događaje iz 1990-ih, nije počela tada nego mnogo ranije.

Kolizija različitih interesa elita

U dekadansi socijalizma 1980-ih? — Još ranije. Moglo bi se reći da povijest ideje i izgradnje Sveučilišne bolnice prati simboliku rasapa i raspada socijalističkog sistema. Ta je bolnica njegova simbolička slika smrti. Ako je, dakle, raspad socijalističkog sistema počeo još 1965. godine nakon privredne reforme, povijest izgradnje bolnice ju prati u stopu. Zanimljivo je da je ideja o izgradnji

bolnice iznesena još 1959. kad se Zagreb širi preko Save. Opiru joj se liječničke elite koje rade po postojećim bolnicama austrougarskog tipa na zagrebačkim bregovima, pa ideja završava u ladici. Onda se ideja aktivira u političkom i javnom eteru ponovno 1971. i 1972., ali se ubrzo opet vraća u ladicu. Tako biva sve dok jaka gradska partijska ekipa, koja u to vrijeme nema potpunu republičku podršku, kreće gurati da se napravi Sveučilišna bolnica s podrškom Partije, a s ciljem da oduzme moć političko-liječničkoj eliti koja je usporavala realizaciju. Ideja je bila da se moć redistribuira i da novi, mladi liječnički kadrovi dođu na pozicije. Između ostalog, tada je bilo mnogo nezaposlenih liječnika koji u Zagrebu nisu mogli naći posao. Dakle, stvar s gradnjom bolnice u startu je kolizija različitih interesa elita.

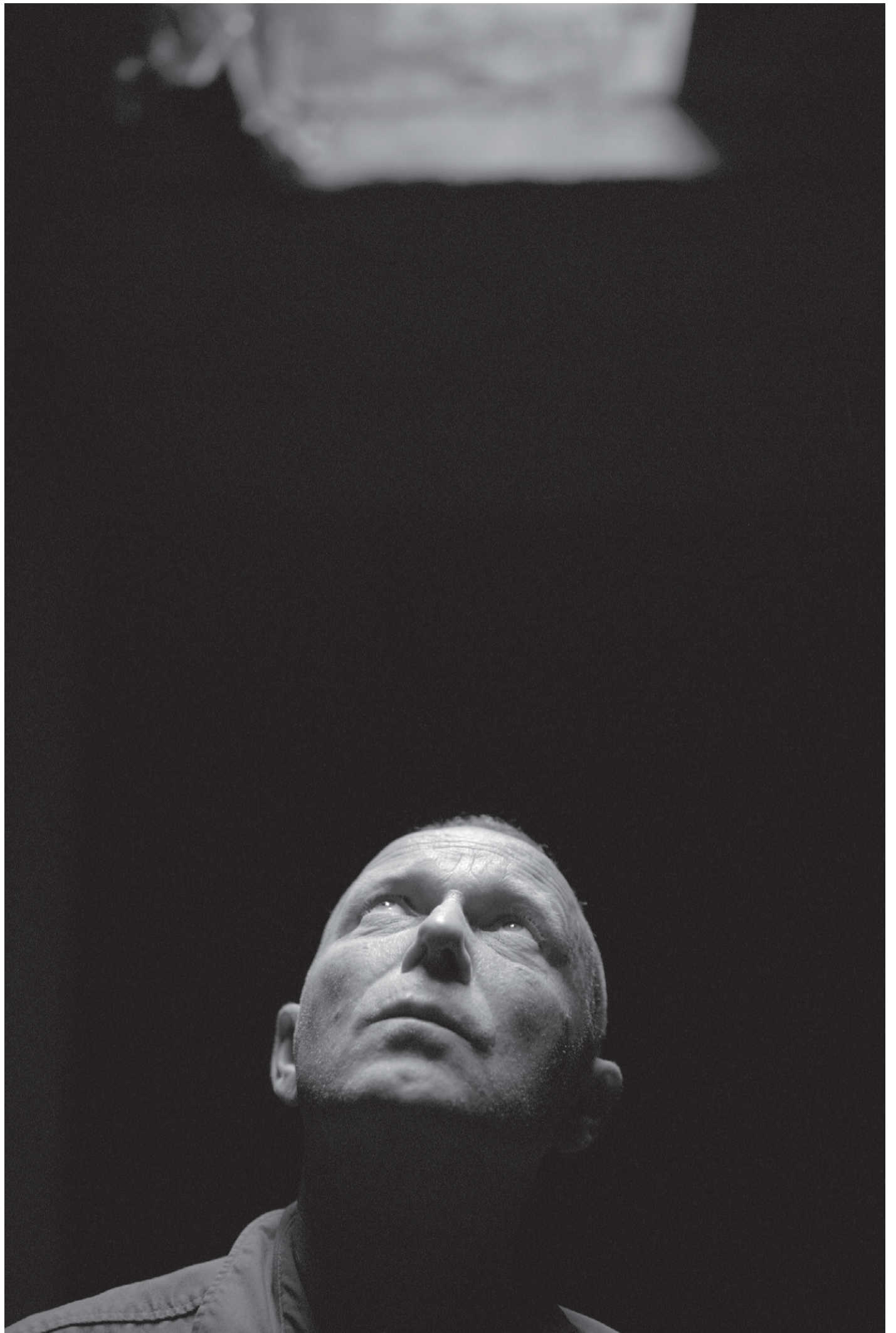
Građani Zagreba su samodoprinosom izdvajali deset godina za izgradnju bolnice što je započela 1985. godine. Odluci o samodoprinosu prethodio je referendum iz 1982. I to u jeku krize. Građani glasaju masovno, odaziv je 80 posto. Radi se o 430.000 ljudi, postignuta je plebiscitarna podrška. Velika većina je za. Međutim, na dan toga referenduma IVO LATIN, tadašnji predsjednik Skupštine grada Zagreba, što je funkcija ekvivalentna današnjem gradonačelniku, ovako odgovara na medijsko pitanje o mogućim otporima izgradnje nove bolnice: 'Čudi da otpori nikako ne dolaze sa strane korisnika, nego od zdravstvenih radnika.' Tenzija među suprotstavljenim elitama traje i zbog nje se projekt usporava i razvodnjava, ali opet ne tako da se može zaustaviti. Kad ti je, naime, jednom prošao referendum, moglo se angažirati građevinski lobi, koji je tada bio u žešćoj krizi. Oni su svoje 'natukli'. Četrdeset tisuća ljudi u Zagrebu je tada radilo u građevini. Jake građevinske firme bile su bez posla, kriza Jugoslavije je u tijeku. I dok građevinci to kucaju, postojeći otpor jača. Zatim dolazi 1989., pa 1990. i postaje jasno da nitko zapravo ne želi da se bolnica doista izgradi.

(ChatGPT je ovu konverzaciju sažeo u 17 točaka, od kojih izdvajamo posljednje tri: 1. Pokušaji da bolnica postane strateški projekt nisu uspjeli. 2. Zakon o financiranju izgradnje bolnice nije nikada razmatran nakon promjene vlasti 3. Investicije su se preusmjerile na postojeće bolnice koje nisu infrastrukturno bile spremne za nove zahtjeve.)

Borut Šeparović intervenira: 'Rekao sam ti, samo zabilježi što pričamo. To je sve što tražimo od tebe, mada hvala ti, drag si, dobar si.'

Nastavljamo pitanjem na terenu aktualizacije: ministar zdravstva VILI BEROŠ nedavno javno govori da će se na parceli pored nedovršene bolnice graditi nova dječja bolnica. Kako da shvatimo to rješenje?

— U postojećim okolnostima možda čak i nije loša ideja da kreneš od dječje bolnice, pa onda širiš perspektivu. Ulaziš na mala vrata. Pitanje je, međutim, je li to onda i 'noga u vratima'? Jer je strategija noge u vratima primjenjivana i u vrijeme socijalizma, na neki način. Zašto? Hajde da autamo taj trik. Kad se počela pripremati gradnja Sveučilišne bolnice, građani su na referendumu glasali za nešto što se zvalo 'Klinička bolnica Novi Zagreb'. Na temelju referenduma osnovan je pravni subjekt istoga imena što će tek tri godine kasnije promijeniti ime u 'Sveučilišna bolnica Zagreb u osnivanju'. Jer nikoga nisi mogao lako privoljeti da ode raditi na novozagrebačku ledinu Blato. To mjesto nije imalo simboliku prestiža ni u političkom smislu, ni u smislu zdravstvene elite. Otpor je bio prema mjestu na kraju grada, bogu iza nogu: tko bi ondje radio! Zato si, na neki način, javnosti morao obećati da će to biti 'space shuttle-bolnica' poput Vojnomedicinske

akademije (VMA) u Beogradu ili bečke Opće bolnice (Allgemeine Krankenhaus – AKH). E, tako ćeš ih dobiti na ledinu. Druga je stvar da ta pusta ledina usput predstavlja i jeftino zemljište. Treća stvar je pak činjenica da je zakupljena parcela od 80 hektara, iako za bolnicu treba tek 40 ili 50. Plan je bio da se izgradi 17.000 stanova za 54.000 ljudi, od čega većinu zdravstvenih radnika, baš kako je to napravljeno oko AKH-a u Beču. Inače, bečka Allgemeine Krankenhaus, jedna od najvećih bolnica u Europi, građena je 30 godina i uz ogromnu građevinsku aferu iz 1981. godine, taman nešto prije nego što su

naši krenuli u referendum oko ove bolnice. Većina sugovornika govorila mi je da su vladajuće strukture uvijek bile svjesne koliko je teško izgraditi bolnicu, ali su se u novije vrijeme ipak nadale da se, kroz neku vrstu privatno-javnog partnerstva, ta izgradnja možda može nastaviti. *By the way*, izgleda da je pokojni gradonačelnik BANDIĆ doista htio izgraditi ovu bolnicu, ali mu nije prošlo. A to možda i ne moramo reći. Međutim, činjenica da država planira graditi dječju nacionalnu bolnicu pored arhitekture nedovršene Sveučilišne bolnice i djelomice koristiti postojeću infrastrukturu izgleda

kao paradoks nad paradoksima. Građane se o tome nije ništa pitalo.

Sveučilišna bolnica nije ruina

A možda je stvar u tome da je praktični koncept i arhitekturu te zdravstvene ustanove pregazilo vrijeme? Suvremena medicina treba nešto drugo, drugačije? Zašto je važno shvatiti kronologiju slučaja?

— Jednaka potreba za takvom bolnicom postoji i danas. I to ne tvrdim ja, nego zdravstvena

struka, profesionalci javnog zdravstva. Međutim, ako danas postoji potreba 'odozdo' ne znači da postoji i adekvatan zahtjev. Zahtjeva nema jer čitav taj zagrebački prsten: Novi Zagreb, Velika Gorica, Zaprešić, gravitacija od 300.000 ljudi, neće postaviti javni zahtjev za zdravstvenom ustanovom koja im je potrebna. Niti će građani ovoga grada postaviti taj zahtjev, niti će svi ti ljudi koji su deset godina izdvajali 1,5 posto neto svojih dohodaka, što bi bilo na razini današnjeg mjesečnog iznosa za kućni internet, takav zahtjev javno istaknuti. Volja građana ili volja naroda nije nužno politička volja. Odnosno, ona se ne mora nužno pretočiti u političku volju, jer političku volju ipak na kraju artikulira elita.

Interesni lobi?

— U ovoj se dokumentiranoj priči mogu tražiti gotovo zavjerenički elementi po kojima se čini da postoji elita, možda moćnija od ove koja je nominalno politički moćna. Otpočetak gradnje ove bolnice proteže se pitanje je li zaista politika ikad imala tu snagu, s obzirom na snagu jednog, ajmo ga zvati, liječničkog lobija? I zanimljivo je da nakon nedavnog potresa u Zagrebu renoviramo zgrade koje su nastale krajem 19. ili početkom 20. stoljeća, iako one infrastrukturno ne mogu odgovarati zahtjevima suvremene medicine u prostornom, urbanističkom smislu. Obnavlja se, ulaže se jednaka količina novca u obnovu svih tih postojećih, moćnih institucija, a prostor i infrastruktura koja je ponuđena u naselju

Odnose elita i naroda ili građana ne moramo gledati nužno ideološki. Iz svega što sam naučio i spoznao znam da ni u socijalizmu nije bilo puno bolje

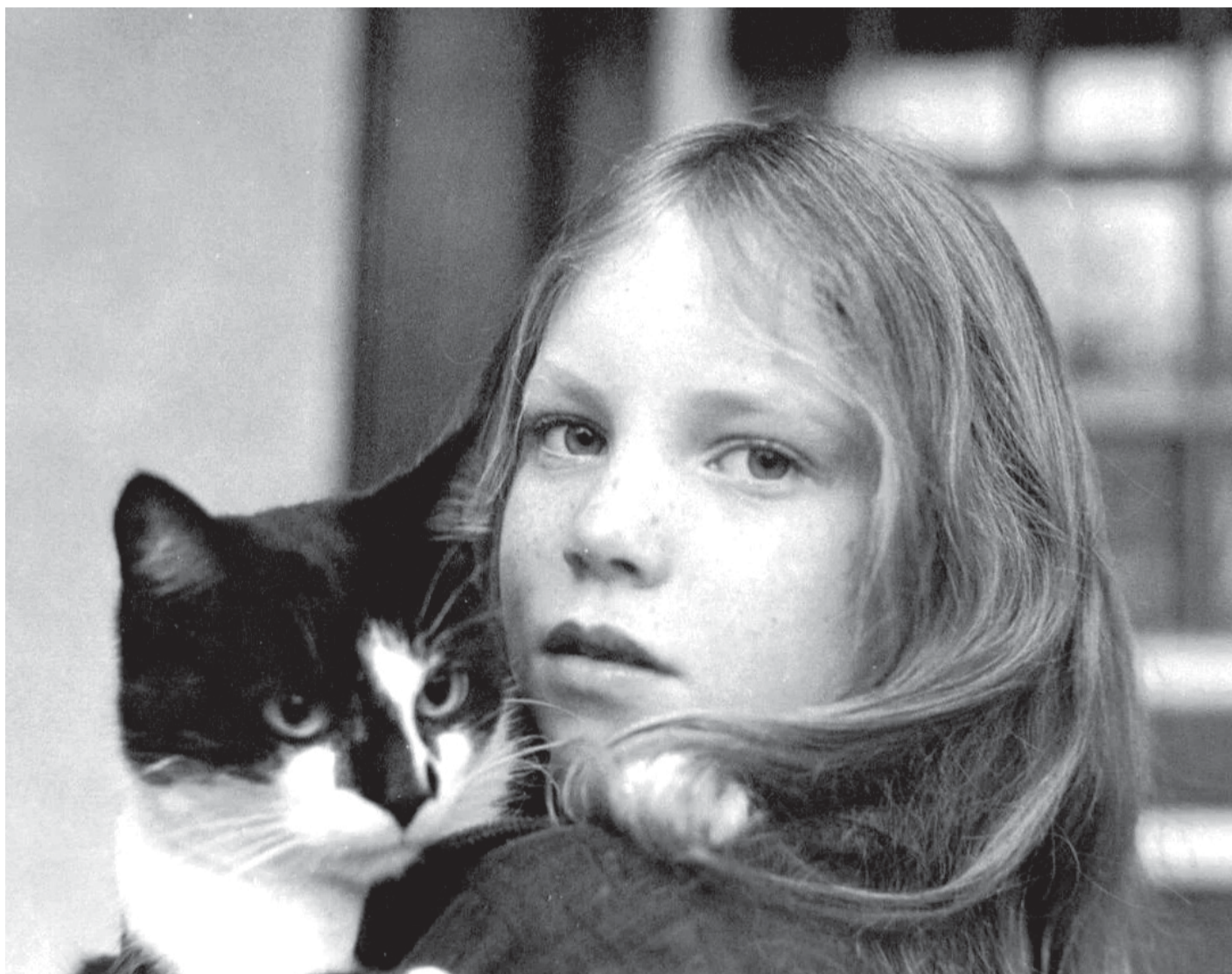
Blato se ne aktivira, nego se i dalje pušta da propada. Nedovršena bolnica u Blatu se ne raspada: to ne tvrdim ja, nego vrlo odgovorna struka. Naposljetku, budimo krajnje poštenu, naš razgovor ima smisla jedino zato što nedovršena Sveučilišna bolnica nije ruina. Ona izgleda kao ruina, ali nije ruina. Građani se o tome mogu posvjedočiti na licu mjesta.

Nedovršena bolnica na kraju grada u škarama je domaćeg javnog i privatnog zdravstva. Ali za vaša tri koronarna stenta važna je bila javna bolnica u kvartu.

— Meni je glavu spasilo javno zdravstvo. To da sam tri puta arestirao i da su me tri puta vraćali, to košta boga oca. Sve što sam ikad uplatio u zdravstveno osiguranje, ne bi bilo dovoljno da platim operaciju spašavanja svog života. Plus znanje tih ljudi koji su to radili, plus tehnologija koju su koristili. Privatni sektor nikad neće raditi takve operacije: ondje gdje je doista pitanje vremena za spas nečijeg života, uvijek će rješavati javno zdravstvo. To je poanta i to je ključ. Odnose elita i naroda ili građana ne moramo gledati nužno ideološki. Iz svega što sam naučio i spoznao znam da i u socijalizmu nije bilo puno bolje. Stoga ovo nije još jedna priča u stilu 'aha, mi se nikad zapravo nismo riješili socijalizma'. Ne, ovdje govorimo o tome da nikad, zapravo, nismo znali upravljati javnim dobrom. ■

Jadne tajne

Problem s Alice Munro, i s našim društvom zataškavanja, problem je vjere. Slijepa vjere u roditelja, autora, Boga, za koju je sposobno samo dijete. Ako je suditi po Alice Munro i svim zlostavljačima i njihovim pomagačima koji kroče svijetom nekažnjeno, mi smo društvo nezaliječene djece. Koja uporno pilje u ravnodušno nebo i čekaju čudo, ljubav

SVI dosad već znate priču ANDREE SKINNER.

Kako to mislite, koja Andrea?

Ajde dobro, prošao je već koji tjeđan, a ni vijest nije svuda gurnuta u prvi plan. Popularni branič progresivne misli The Guardian ju je, recimo, na svojim mrežnim stranicama objavio u potkategoriji 'Americas', kao da govori o krahu kanadske šindre, a ne karaktera jedne od najznačajnijih književnica našeg doba.

Ma ne, ne Andree. Njezine majke, ALICE MUNRO.

Ukratko, priča ide ovako. Suprug Alice Munro i očuh Andree Skinner djevojčicu je seksualno napastovao kad joj je bilo devet godina i nastavio ju je maltretirati do puberteta (kad mu je prestala biti zanimljiva), a kad je Andrea napokon rekla majci, petnaest godina poslije, slavna književnica ju je otpilila jer ga, eto, 'previše voli'. I ne samo to, Munro je seksualni napad iščitala kao muževljevu nevjeru, a kćerinu izdaju. Iz slične pripovjedne perspektive, zlostavljač je za cijelu aferu optužio djevojčicu, izjednačivši je s Lolitom, a sebe s Humbertom Humbertom – čime je svoje

Andrea Skinner
(Foto: Privatna arhiva)

prizemne porive katapultirao u kanonske visine i – vrlo je moguće – umirio srca mnogom ljubitelju lijepe književnosti širom svijeta.¹

Uistinu, kad su i MARGARET ATWOOD, drugu najveću kanadsku književnicu i feminističku prorocicu apokalipse, priupitali za komentar po objavi ove ispovijesti-bombe, ona je ponašanje svoje kolegice, prijateljice, a sad i pokojnice Alice objasnila sljedećim riječima: 'Mogu samo reći da [Alice] nije bila vična stvarnom (praktičnom) životu. Nije ju

zanimalo kuhanje, ni vrtlarjenje. Te je stvari, za razliku od mnogih, doživljavala prije kao smetnju, nego kao terapiju.¹

Margaret, koji ti je kurac? Dijete nije fikus!

U ovom trenutku tekst se prekida. Došlo je do nekakve smetnje. Zamislite je po volji kao televizijski snijeg kod naglog prekida signala; možda kao uvenuti tulipan, zagorjelu poparu na štednjaku Alice Munro. U svakom slučaju, nešto nije u redu. Autorica ovog teksta ima bolove u prsima i ne može nastaviti pisati. To se u tekstu ne vidi. Tekst teče kao da ne postoji pauza od sat-dva, dan, tjedan. Zato autoricu slobodno zamislite zamrznutu u trenutku sudbine, kao GWYNETH PALTROW pred vratima vlaka u filmu 'Sliding Doors', ili – ako vam je draže – kao protagonistica poetske uspješnice ROBERTA FROSTA 'The Road Not Taken'. U točki koja mijenja sve.

U toj točki nalazi se čovjek prije nego što položi ruku na dijete, u toj točki nalazi se majka kad joj se dijete povjeri da je zlostavljano. U tim točkama životi se raspadaju. Ovaj tekst se raspada po šavu jezika, jer bi htio govoriti o traumi. Trauma zapliće jezik, nema kronologiju priče, dolazi u zamrznutim slikama, fragmentima, usred noći, u paničnim napadima, paralizi spavanja. Taj tekst neće biti napisan. Ta Gwyneth će umrijeti pri porodu.

U verziji teksta koja preživljava, niz utabanu stazu linearne misli, pokušat ću razumjeti kako je moguće da se takve stvari događaju. Kako je moguće da majka, žena, umjetnica, kako je moguće da ljudska zajednica, kako je moguće kako. Kako se lako brišu nečije priče, i tijela – zbog opstanka autorskog lika i djela. Taj ću fenomen nazvati *artwashingom*. Ovim terminom obično se opisuje korporativno pranje ruku donacijama muzejima², no ja ću ga koristiti u kontekstu brisanja i potiranja priča s dna društvene kace – priča djece, djevojaka i drugih prezrenih na svijetu – da bi se obranila i očuvala evolucijski esencijalna fikcija o umjetničkom-roditeljskom-božanskom. *Artwashing*, kako ga tumačim ovdje, fenomen je kad slavni umjetnik, češće muškarac, za najrazličitije čineve transgresije dobiva oprost šire zajednice, iskupljujući *neljudsko* ponašanje svojim *nadljudskim*, božanskim darom³. Pa i kad dođe od nekog tipa suđenja, formalnog ili neformalnog, u pravilu biva oslobođen⁴, a obožavateljska mu se sljedba svom silinom obrušava na tužiteljicu, gušeći joj priču – jedino što ima – nerijetko i uz prijetnje smrću, ultimativno ušutkivanje.

Kako je moguće, kako je moguće. Evo. Čuli ste za Stendhalov sindrom. Možda ste se i sami obreli nekad, poput slavnog autora i nultog pacijenta, u kakvoj firentinskoj bazilici i obeznanili se u ekstazi, očarani ljepotom i blizinom grobnica mrtvih velikana. Pa i ako nikad niste bili u Firenci, ni nogom stupili i u jednu crkvu – koliko je knjiga, filmova, pjesama koji su vam spasili, ili barem zauvijek promijenili život? Knjiga koje su vas opsjedale, s kojima ste srasli? I s njihovim autorima koji su vas vidjeli na neviđeno, prepoznali na nepoznato. Koji su nas tekstom voljeli kad nitko drugi nije; koji su nam postali sve: predmet žudnje, obožavanja, izvor života, jedino ogledalo u kojem se volimo? Glas tih ljudi vodio vas je kroz križanje staza; upisali ste književnost, film, povijest umjetnosti.⁵ I uvijek bi vas bez pogreške iznijeli, iz mraka rata, i iz mraka mira; bili su i Otac i Majka, koji vole bezuvjetno, jer vrhunska umjetnost je takva, kompleksna i empatična: svakoga čuje, sve razumije, daje jezik i glas onima koji ga u običnom svijetu nemaju.⁶

Alice Munro (Foto: Western Libraries/X)

TI ljudi, ti tvorci, neodvojivi od svojega djela – svim BARTHESOVIM nastojanjima unatoč – postali su projekcijsko platno za naše fantazije o prihvaćanju i tako se ozbiljno približili ultimativnoj roditeljskoj figuri, figuri boga. Bog je, uostalom, u kršćanskom modelu konstruiran kao roditelj i kao umjetnik. On je Otac, i Stvoritelj, stvaralac. Ispunjavajući dvostruku autorsko-roditeljsku ulogu; Bog i Umjetnik zaposjedaju prostor autoriteta koji nam je (djeci, pastvi) nezamislivo rušiti, jer bismo tako u pitanje doveli vlastiti opstanak – u obiteljskom domu ili u onom sv. Petra. Razmotrimo sljedeće.

Razvojna psihologija teorijom privrženosti (eng. *attachment theory*) objašnjava kako

Povjerovati djetetu kad ti kaže da ga je zlostavljao Michael Jackson, Woody Allen, Gerald Fremelin ili don Nedjeljko – i po mogućnosti zvati policiju, socijalnu službu ili pripadnika lokalne mafije – znači odrasti. Odrasti znači odreći se Oca. Ubiti autora i sačuvati tekst

prvotni odnos s roditeljskim figurama kod djeteta formira obrazac za sve buduće odnose. Kao vrsta čija je mladunčad dugi niz godina nesposobna za samostalan život, tuđa skrb i ljubav apsolutni su nam uvjet preživljavanja. U tom smislu od samog početka roditeljska figura funkcionira kao božanska; u svakom pogledu roditelj je put (kamo idemo, gdje živimo), istina (neupitni autoritet o svim pitanjima) i život (preživljavanje). Dječja privrženost roditelju, ma kakav on bio, evolucijski je imperativ i pitanje golog opstanka. Da preživi, dijete mora voljeti i idealizirati roditelja, čak i po cijenu potiranja samoga sebe, čak i po cijenu zlostavljanja. Klasični su slučajevi djece koja radije ostaju u zlostavljačkim obiteljima nego da ih se iz njih izmjesti. Klasična je i priča djeteta koje samo sebe okrivljuje za zlostavljanje koje trpi – i ta je deluzija instinktivna strategija preživljavanja. Preuzimajući odgovornost dijete vraća osjećaj kontrole, a sveta roditeljska figura, o kojoj još uvijek ovisi, ostaje neokrnjena.

A onda, kad jednom⁷ bogdaj i napustimo roditeljski dom, nosimo ih sa sobom kao puž kuću, kao Quasimodo grbu. Evo nas, odrasli, u svijetu punom nepoznatih ljudi nešto nas vuče onima – prijateljima, partnerima, političarima – koji nam ljubav (ili ono što razumijemo kao ljubav) pokazuju kako su to činili naši roditelji – slušanjem i pažnjom; poklonima i pohvalama; zanemarivanjem i batinama. Idemo na terapiju, ne idemo na terapiju. Idemo u crkvu, idemo u kino, na koncerte⁸, u knjižnicu, u muzeje. Rane krpamo notnim papirom, celuloidom. Iz svakih od tih hramova izlazimo kao dijete iz zagrljaja, s obnovljenim osjećajem pripadnosti, i vjernosti.⁹

Problem s Alice Munro, i s našim društvom zataškavanja, problem je vjere. Slijepe vjere u roditelja, autora, Boga, za koju je sposobno samo dijete. Dijete ne može odvojiti tekst od autora, žudnju od stvarnosti, poljubac od šamara. Ako je suditi po Alice Munro, Margaret Atwood i svim zlostavljačima i njihovim pomagačima koji kroče svijetom

nekažnjeno, mi smo društvo nezaliječene djece. Koja rađaju djecu. Koja rađaju djecu. Koja uporno pilje u ravnodušno nebo i čekaju čudo, ljubav.

I, gle! Od svih autora za kraj ću prizvati upravo biblijskog pjesnika. U poslanici Korinćanima ultimativni autoritet na temu ljubavi, Pavao, u vlastitu djetinjtu prošlost gleda sa zazorom i poziva na odbacivanje 'onog što je djetinjte', zove na odrastanje.¹⁰ Možda se ne bi složio s mojim tumačenjem svoga svetog teksta, ali poput NABOKOVA i EMILY DICKINSON, i njega su već izjeli crvi pa koga briga.

Povjerovati djetetu kad ti kaže da ga je zlostavljao MICHAEL JACKSON, WOODY ALLEN, GERALD FREMLIN, don NEDJELJKO ili simpatični mladić iz susjedstva – i po mogućnosti zvati policiju, socijalnu službu ili pripadnika lokalne mafije – znači odrasti. Odrasti znači odreći se Oca. Ubiti autora i sačuvati tekst. Odrasti znači – izvinit ćeš, Pavle – ubiti Boga, u sebi.

I postati majka, kraljica, kakvu nikad nismo imali. ■

1 Alibi će u području lijepe književnosti kasnije pronaći i Woody Allen, izdižući svoju vezu sa Soon-Yi iz tabloidnog kala sublimnim stihom Emily Dickinson: 'The heart wants what it wants'.

2 Možda najbolji primjer je dinastija Sackler, obitelj filantropa i mecena koji su raznoraznim umjetničkim institucijama donirali stotine milijuna dolara, gradeći farmaceutski imperij na trupluma milijuna žrtava opioidne krize. Vidi dokumentarac 'Ljepota i krvoproliće' i tekst Tene Erceg u Novostima <https://www.portalnovosti.com/bolesna-braca>

3 Michael Jackson, Woody Allen, Bill Cosby, Kevin Spacey, R Kelly, Marilyn Manson samo su najrecentniji primjeri umjetničkih genija-zlostavljača čiji su zločini i prekršaji iscrpno dokumentirani na filmu. Redom: 'Leaving Neverland'; 'Allen v. Farrow'; 'We Need To Talk About Cosby'; 'Spacey Unmasked'; 'Surviving R Kelly'; 'Phoenix Rising'.

4 Svi osim R Kellyja – jer je glupan zlostavljanje djece snimao.

5 I zato danas, u 48. godini, nemate ni dana radnog staža.

6 Vidi književni opus Alice Munro.

7 Prime li se progresivne stambene politike zeleno-lijeve gradske vlasti.

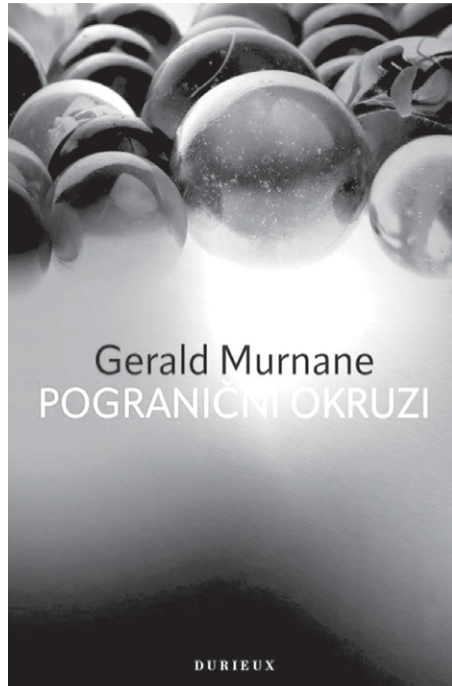
8 v. Eras Tour.

9 Ma di bi don Nediljko silova dicu, ma prirodija je Bibinje. Ma di bi Woody, ma di bi Dr. Huxtable, ma di bi kralj popa.

10. Korinćanima 13:11

Gerald Murnane: Pogranični okruzi

(s engleskog prevela Ivana Rogar,
Durieux, Zagreb 2024.)

PIŠE Dragan Jurak

Prvi prijevod istaknutog
australskog kandidata
za Nobelovu nagradu na
hrvatski

Poticajno i šarmantno

Roman o vitrajima, knjigama, konjskim trkama, pikulama i slušanju radija

Australski književnik GERALD MURNANE (Melbourne, 1939.) svoj roman o vitrajima i šarenom staklu, knjigama i konjskim trkama, pikulama i slušanju radija, kao i o tome da treba paziti kamo se upravlja pogled u gradu, koji nosi naslov 'Pogranični okruzi', naziva izvještajem. Njegova 'pripovjedna proza', kako 'Pogranične okruge' nazivaju prevoditeljica IVANA ROGAR i urednik NENAD POPOVIĆ, knjižica je o ovome i onome, o prvom, drugom i desetom što čovjeku padne na pamet, ali prije svega izvještaj o vitrajima, i o tome kamo u gradu ne treba upirati pogled.

Murnane je prvu knjigu objavio sredinom sedamdesetih ('Tamarisk Row', 1974.), početkom osamdesetih objavljuje svoju temeljnu knjigu ('The Plains', 1982.), devedesetih i nultih objavljuje povremeno, a desetih ulazi u svoje najplodnije izdavačko desetljeće. On ne leti zrakoplovom, ne pliva, ne koristi se računalom, ne nosi sunčane naočale, ne posjećuje galerije i muzeje, ne posjeduje televizor i nikada nije napustio Australiju. U 'Pograničnim okruzima' ('Border Districts', 2017.), knjižicom iz pozne izdavačke renesanse, Murnane ističe da se nikada nije naučio služiti nijednom električnom spravom. No tu tvrdnju treba uzeti s dozom rezerve jer je iz teksta jasno da se autobiografski narator služi stolnom električnom svjetiljkom, sluša radio na struju ili baterije, vozi automobil s akumulatorom (i istovremeno sluša radio), pa čak i kod prijatelja na monitoru računala čita tekst s interneta, što podrazumijeva korištenje električne sprave, premda to ne podrazumijeva i ovladavanje strojem. Ali jasno je o čemu se radi. S Murnaneom smo na

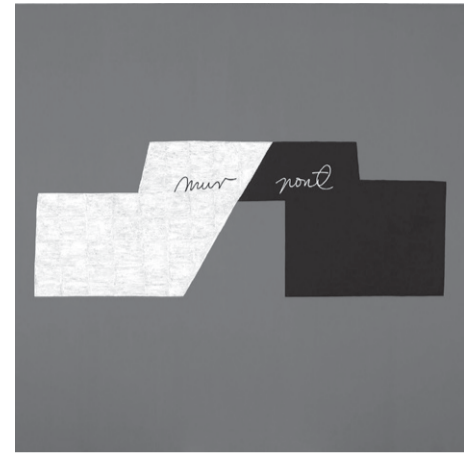
neoznačenom terenu eseja i romana, fikcije i nefikcije, autobiografije i meditacije, mistifikacije i mistike, introvertnosti i humora. Narator u romanu 'The Plains' dvadeset se godina u unutrašnjosti Australije sprema za snimanje dokumentarca o ravninama. To liko se sprema da ga bogati veleposjednici kod kojih odsjeda sve više i više cijene kao filmaša. Pripovjedač za to vrijeme odmjerava domaćinovu ženu i kćer, pomišljajući kako bi mogao objaviti knjigu, staviti je na policu biblioteke i tako doći u kontakt s gazdaricom; ili još bolje, objaviti knjigu, staviti je u katalog knjižnice, ali ne i na policu, i onda tako komunicirati sa ženama u kući.

Možda o Murnaneu ne treba napisati ništa više od posljednje tri rečenice, ali ipak treba nešto reći o književnim senzacijama 'Pograničnih okruga'. Narator na radiju sluša intervju s engleskom spisateljicom pa joj odlučni napisati poslati dugačko pismo. Ali ne dobiva nikakav odgovor. Četiri su moguća objašnjenja: da spisateljica odgovara samo na elektroničnu poštu, da je prezauzeta, a njen 'radni stol uvijek neuređan', da ne odgovara na nejasna ili zbunjujuća pisma ekscentrika ili mentalno nestabilnih odnosa. I četvrto: da spisateljica još sastavlja nacrt svog odgovora 'na pismo koje smatra poticajnim, pa čak i šarmantnim'. U međuvremenu se na internetu pojavila informacija da se Murnane u posljednje vrijeme služi pametnim telefonom za pisanje dugačkih poruka-pisama. Do spisateljice sada može i na drugi način. No nema potrebe za time. Murnane je ozbiljan književnik koji zna kako knjige rade. Miljenik švedskih čitatelja (a znamo što to znači) put do srca engleske književnice sigurno je već našao i s 'Pograničnim okruzima'. ■

Anabel Zanze: Ne-pre-pre-ke

(Tiflološki muzej, Zagreb, 21. svibnja
do 5. rujna)

PIŠE Nevenka Šarčević

Ulje na platnu
'mur/pont' (zid/most)

Granice dijaloga

Izložba za slijepo i videće osobe pokazuje da smo u integraciji osoba oštećena vida svi potrebni

Ako osobe oštećena vida svijet u glavnini doživljavaju dodirima, što sve znači posredovati im ga? Naime, granice percipiranja i razumijevanja vizualnog svijeta nisu isključivo individualne, u kontekstu pojedinačnih sposobnosti i smjernih napora, nego su i one koje društvo postavi u poticanju drugih osjetilnih mogućnosti. Nedovoljna socijalna uključenost i prilagodba u svakodnevnom životu, poteškoće su s kojima se susreću. Ipak, pravi motiv za ulazak u svijet vizualnog daje izložba 'Ne-pre-pre-ke' djelima slikarice i grafičarke ANABEL ZANZE koja pripada ciklusu Taktilne galerije Tiflološkog muzeja u Zagrebu. Petnaest radova ne samo da je prilagođeno osobama oštećena vida, nego stavlja poticaje videćim da se senzibiliziraju i uvide vlastite razine pismenosti.

Već na prvi pogled zamjetna je jasnoća u izboru i postavu radova što je bitna stavka da se ne stvori zbrka prosječnom posjetitelju izložbe, a kamoli onima smanjenih mogućnosti. To ide s dosljednošću koju prati red kao odlika rada ove autorice što su prepoznali NADA BEROŠ i IGOR MAROEVIĆ radeći na odabiru. Riječ je o konceptualnoj umjetnici, slikarici zakačenoj za slovo i riječ u likovnom djelu, slovoslikarici tankoćutnoj na tipografske oblike i kombinacije koje varira i sama radeći od njih teksture, kvadrate, lakune, stupce, kolaže; koristeći crna slova na bijeloj podlozi ili obratno. Premda joj je jezik ishodište, ne prenosi tekst zbog naracije, nego tvoreći likovne odnose među slovima često nauštrb sintakse i semantike. Ističu se pritom razne aluzije i citati iz stvarnosti i umjetnosti, poetske, kritičke, tautološke prirode, uz dozu humora. Poigravanje verbalnim traži misaonu aktivnost čime se pokreću i kompenzacijski mehanizmi drugih osjetila što Anabel Zanze ovdje omogućuju slova Brailleove abecede. Počela ju je koristiti prije par godina za svoju izložbu 'Slovokracija' u Galeriji Račić, koju tada posreduje videćim i osobama oštećena vida izražavajući želju da to dadne poticaj drugim umjetnicima.

I doista, takvo što nije uobičajena praksa kod umjetnika.

Verbalni opisi i sluh imaju važnu ulogu u percipiranju svijeta slijepih i slabovidnih. Uz radove koje tumači katalog na 'brajci', Anabel Zanze koristila je i mogućnosti interaktivne tehnologije, audiozapise svojih opisa radova s QR kodom. Radi se o konceptu prilagodbe koji koristi Tiflološki muzej, potpisuju Igor Maroević i NINA SIVEC, a pretežno se odnosi na postojeće radove. Napravljena je i translacija u umanjene taktilne grafike likovno atraktivnih izloženih djela iz ciklusa 'Likovi i dvočija' (2017.-19.) kojima se Zanze referira na umjetnike čijoj razvojnoj tradiciji pripada, poput IVANA KOŽARIĆA, JOSEPHA BEUYSA, ističe i kontraste i komplementarnosti formi te crnu, bijelu i napose martekovski crvenu boju, kao na 'Trône et Débâcle'. Izloženi su i drugi radovi iz različitih ciklusa, crteži 'List' i 'More' iz 1990-ih, zatim kolaž 'n' iz 2003. i dr. Tu su i reljefi čija su sastavnica Brailleova slova, 'Moj svijet' iz 2022. te '182 a' i 'Friz' nastali za ovu izložbu koji pozivaju sve posjetitelje na dodir.

Ključ je ove male no iznimne retrospektive, 'Dodirivati s razumijevanjem' kako je naslovila svoj tekst u katalogu Nada Beroš, u kojem tumači posebne odlike djela Anabel Zanze pozivajući pored ostalog na uklanjanje individualnih i društvenih prepreka, konačno i dajući izložbi naziv 'Ne-pre-pre-ke'. Okosnica jest u uljenoj slici s ispisanim oker slovima 'Slika govori više od riječi' na crnoj podlozi iz 2022., pri čemu se autorica samosvjesno pita 'može li slika govoriti više od riječi onda kada se sama sastoji od riječi' i k tome u Tiflološkom muzeju. A tek ako uzmemo u obzir pogled na sliku u digitalnom dobu. Granice dijaloga jesu i granice shvaćanja pisma i jezika. Izložba 'Ne-pre-pre-ke' Anabel Zanze za slijepo i videće osobe pokazuje da smo u integraciji osoba oštećena vida svi potrebni. ■

PREPORUKE: SERIJE

Sugar

(Apple tv)

DOK svijet nezaustavljivo progresijom tone u sve veći kaos, televizijska se produkcija okreće nostalgijom pripovijestima koje odaju počast vremenima u kojima je život naizgled bio jednostavniji, a granica između dobra i zla nije bila zamučena. Autor MARK PROTOSEVICH, uz pomoć redatelja FERNANDA MIRELLESA i producenta COLLINA FARRELLA, koji igra i naslovnu ulogu, pleće intrigantnu priču staromodne atmosfere klasičnog *noira*, smještena u današnji Hollywood. U središtu joj je John Sugar, privatni detektiv kojeg je čuveni filmski producent Jonathan Siegel angažirao da pronade njegovu nestalu unuku,

crnu ovcu obitelji. Sugar je utjelovljenje žanrovskog arhetipa: on je tajanstven, karizmatičan, elegantan, umoran od svijeta, u neprestanom unutarnjem monologu, poput nekog suvremenog Philipa Marlowea. Njegova intrinzična dobrotu, empatija i moralni kodeks stavljaju ga u ulogu zaštitnika koji kao da ne pripada ovome svijetu. On je i filmofil koji svojom pojavom i vintage Corvetteom emanira nostalgiju zlatnog doba Hollywooda, što je dodatno naglašeno kratkim isječcima iz kulturnih filmova toga doba koji korespondiraju sa scenom u koju su ubačeni, ostavljajući dojam da i tajanstveni Sugar zapravo igra neku ulogu, a svoj identitet pritom kreira od ficleka identiteta filmskih likova kojima se divi. I likovi s kojima dolazi u kontakt u svojoj istrazi, problematični muškarcima i fatalne žene, klasični su tropi žanra, a ispod stilske fasade *neonoir* estetike, prepune žanrovskih klišeja, igre svjetla i sjene, brzih rezova, neobičnih redateljskih i montažnih postupaka i sjajne muzike, krije se zamršena kriminalistička priča koja se narativnom manipulacijom raspleće u posve novi žanr i ostavlja nas s apsurdnim raspletom koji sasvim sigurno neće biti svačija šalica čaja.

Palm Royale

(Apple tv)

ULJETO 1969., u jeku Vijetnamskog rata i mobilizacije, borbe za rodnu ravnopravnost i slijetanja na Mjesec, bivša se misica Maxine (KRISTEN WIIG) sa svojim mužem pilotom, jedinim preostalim nasljednikom bogate obitelji Dellacorte, doseljava u njegov rodni Palm Beach, bogati i izolirani gradić u Floridi, u kojem imućni žive naizgled idilične živote, potpuno neopterećeni stvarnošću koja ih okružuje. Jedino što Maxine želi i na čemu, ne birajući sredstva, predano radi jest da se ubaci u elitni klub Palm Royale i bude prihvaćena u društvo žena koje ju, očito ugrožene njezinom žovijalnom prisutnošću, zlobno i nemilosrdno

odbacuju. Planove toj agresivno optimističnoj ženi, koja je odrasla bez roditelja, mrse i klupski konobar Robert (RICKY MARTIN) koji zna sve tajne visokog društva, kao i feministkinja Linda (LAURA DERN) koja ju pokušava odvratiti od nezdrave opsije pripadanja izopačenom miljeu. Zamišljena kao crnohumorna melodrama, temeljena na romanu JULIET MCDANIEL 'Mr. and Mrs. American Pie', ova je farsična, vizualno atraktivna satira visokog

društva nakrcana impresivnom glumačkom postavom, muzikom, stiliziranim interijerima i glamuroznom modom šezdesetih, a milje u koji je smještena priča puna obrata toliko je izdašno natopljen lažima, iskrivljenim moralom, brakovima iz koristi, aferama, tajnim planovima i sumnjivim poslovima šarmantno uvrnutih likova, da gledatelj_ici ne preostaje ništa drugo nego da s tim izopačenim ignorancijama na kraju pomalo i suosjeća.

Funny Woman

(Sky)

PERSPEKTIVA mladim ženama u šezdesetima nije bila blistava ni u Velikoj Britaniji, pa je još jedna misica iz radničke obitelji odlučila pobjeći od sumorne sudbine mesarove supruge u Blackpoolu i sreću potražiti u Londonu. Za razliku od Maxine, kojoj karijera nije ni na kraj pameti, jednostavna Barbara Parker (GEMMA ARTERTON), poput britan-

ske Marvelous Mrs. Maisel, otkriva svoj komični potencijal i pokušava se etablirati kao glumica u sitcomu, u mizoginoj industriji kojom dominiraju muškarcima, u vremenu u kojem ženama nije bilo dopušteno da budu smiješne. Naivnu provincijsku ljepoticu u seksističkom velikom svijetu svi tretiraju kao objekt, no Barbara nepokolebljivo i optimistično ustrajava u borbi da se dokaže u slepstik komediji, kojoj žene toga doba nisu imale pristup. Adaptacija je to romana 'Funny Girl' NICKA HORNBYJA, koji je protagonistkinju oblikovao prema LUCILLE BALL ('Life With Lucy'), a uz raskošan soundtrack i sjajno rekreirano londonsko šarenilo iz 60-ih u prvih se šest epizoda priče o ovoj hodajućoj plavokosoj revoluciji, na tipično šarmantan britanski način, vozimo kroz klišeje i stereotipe umotane u zanimljivo pretapanje iz slapsticka u društveni komentar, što je popraćeno i fizičkim pretapanjem scena iz života u one na ofucanu filmsku vrpču.

■ Jelena Svilar

Redateljica i članica organizacije Hartefakt

TARA MANIĆ Iskustvo slušanja priča na lokacijama čini doživljaj kompleksnijim

Projekt Slavic Soundwalking povezuje suvremenu književnost, zvuk i kretanje te tri grada – Zagreb, Ljubljanu i Beograd. Predstavite nam ukratko njegov koncept.

Hartefakt organizacija, kao jedan od četiri partnera u projektu – uz KIC Zagreb, KC 'Danilo Kiš' i Yelo – trudila se da predstavi savremene srpske autorke i autore, a urednica BILJANA SRBLJANOVIĆ napravila je izbor autora iz Srbije. Kroz izbor lokacija za slušanje priča u aplikaciji, trudili smo se da svaku od priča na simbolički, a ne ilustrativan način povežemo sa mestom odvijanja radnje. Tako je priču SOFIJE DIMITRIJEVIĆ 'Silvija von Harden u kaficu' moguće poslušati u odgovarajućem ambijentu hotela Moskva, priču SVETUZARA CVETKOVIĆA 'Let' ispred Ateljea 212 čiji je stalni član, a priču TIJANE GRUMIĆ '29' u Vojvode Stepe, ulici o kojoj govori u priči. Samo iskustvo slušanja priča na tim različitim lokacijama čini doživljaj kompleksnijim i atraktivnijim za sva čula i konačno, kroz ovu aplikaciju, inventivnim za Beograd.

Koji su pisci do sada uključeni svojim pričama u Slavic Soundwalking?

Kratke priče su pisali autori različitih profesija i potpuno različitih generacija i to čak njih 75: književnici_e, dramski autori_rke, pesnikinje, glumci, reditelji, novinari... Zahvaljujući izboru Biljane Srbljanović, mislim da publika zaista može da ima sveobuhvatan i raznovrstan uvid u našu savremenu književnost. Kratke priče su uz pomenute autore napisali: ANA RODIĆ, BRANKO ROSIĆ, FILIP DAVID, FILIP GRUJIĆ, HANA PIŠČEVIĆ, KATARINA MITROVIĆ, LJUBOMIR ŽIVKOV, MILANA GRBIĆ, MILENA MARKOVIĆ, MILICA MILOSAVLJEVIĆ, MILICA VUČKOVIĆ, MILUTIN PETROVIĆ, MIRJANA NARANDŽIĆ, NATAŠA TASIĆ KNEŽEVIĆ, RADMILA PETROVIĆ, SRĐAN ČEŠIĆ, STAŠA BAJAC, SVETISLAV BASARA, TANJA ŠLJIVAR, VIDA DAVIDOVIĆ, VLADISLAV BAJAC i VUK BOŠKOVIĆ, uz još 50 kolega iz Hrvatske i Slovenije.

KVADRAT

Nedaleko od željezničke stanice na Čulinečkoj cesti u zagrebačkoj Dubravi ovih je dana dovršen mural posvećen MATI LOVRAKU i 'Vlaku u snijegu'. Autor murala je LEONARD LESIĆ, a u njegovu izradu bila su uključena i djeca iz oš Retkovec, koja su sudjelovala na radionici KREŠIMIRA GOLUBIĆA 'Graffiti su umjetnost, a ne vandalizam'.

■ A. G.

'Svakom pruži, svakom brijegu treba jedan vlak u snijegu' (Foto: Josip Rogović/PIXSELL)

Foto: Luka Trajković

Kakve su reakcije publike?

U okviru programa BELEF-a, organizovana je prva grupna, vođena šetnja, koja se završila svečanim otvaranjem projekta ssw u Beogradu, *storitelingom* u Salonu Muzeja grada Beograda. Reakcije publike i učesnika na oba događaja bile su izuzetne! Osim toga, bilo nam je veliko zadovoljstvo što smo mogli da ugostimo i autorke iz partnerskih zemalja: KSENIJU KUŠEĆ, TANJU MATIJAŠEVIĆ, SELMU SKENDEROVIĆ i urednicu slovenačkog programa, SUZANU TRATNIK, sa kojima sam vodila razgovor o projektu, kao i o njihovom dosadašnjem autorskom radu. Taj događaj je bio vrlo uspešan i posećen, a beogradska publika je mogla da na interesantan, neposredan i duhovit način upozna te autorke. Osim toga, aplikacija se već uveliko koristi i individualno, zahvaljujući Google ili Apple Storeu i pametnim telefonima. Korisnici slušaju priče širom grada i do mene dolaze vrlo pozitivni utisci o iskustvu slušanja. Najviše me zanimaju utisci 'spontanih' korisnika, koji su se samoinicijativno upoznali sa aplikacijom. Razgovarala sam i sa velikim brojem autorke i autora priča u okviru projekta i svi su oduševljeni kako njihove priče zvuče i 'komuniciraju' sa lokacijama po Beogradu i na različitim jezicima.

■ Ana Grbac

Filmaši ispred političara

Pokraj žive i zdrave ministrice kulture, umjetnički ravnatelj Pule otvorenje je prepustio jednom filmašu, i to Rajku Grliču, prononsiranom antinacionalistu i antihadezeovcu. Dva dana nakon Slavku Štimcu dodijeljena je glumačka nagrada, a publika ga je dočekala ovacijama

UMJETNIČKI ravnatelj Pulskog festivala, producent DANIJEL PEK, zadnjih je godina bio upravo nevjerojatno uspješan. Ne samo da je u četiri protekle godine imao tri filma na Cannesu, najprestižnijem svjetskom festivalu, nego su se dva od njih tamo okitila ključnim nagradama – ‘Murina’ ANTONETE ALAMAT KUSIJANOVIĆ Zlatnom kamerom za najbolji dugometražni

debi, ‘Čovjek koji nije mogao šutjeti’ NEBOJŠE SLIJEPCHEVIĆA Zlatnom palmom za najbolji kratki igrani film. Tako nešto nije se dogodilo u povijesti hrvatske kinematografije, a kad se tome doda da je među Pekovim suradnicima na ‘Murini’ bio legendarni MARTIN SCORSESE na poziciji izvišnog producenta, sve djeluje još fascinantiije. Osobno, nisam sretan aktualnim stanjem evropske kinematografije u kojoj producenti postaju, valjda

po uzoru na Hollywood, sve dominantniji i zapravo važniji od režisera kao glavnih autora, u kojoj je postalo gotovo nezamislivo da se film realizira a da nije koprodukcija niza zemalja i da se na špici ne potpiše minimalno desetak, a ponekad i više od dvadeset producenata, stanjem koje podrazumijeva da se film u prosjeku priprema pet godina putem takozvanih razvoja projekata s bezbrojnim radionicama, da se postprodukcija rasteže na dvije godine, a da se ono što bi trebalo biti središnje u kreativnom procesu, broj dana snimanja, sve više skraćuje (valjda zato što se tu novac troši na kreaciju u najužem smislu, a ne raspodjeljuje prodavačima magle), ali kad je već tako, dobro je da uspješni producenti svoju moć iskoriste za nešto dobro, poput Danijela Peka na poziciji umjetničkog ravnatelja Pule.

Naime Pek je ove godine učinio nešto što nikad nikom ranije nije palo na pamet – pokraj žive i zdrave ministrice kulture NINE OBULJEN KORŽINEK, koja se tradicionalno potrudila doći na svečano otvaranje, on je na pozornicu Arene kao osobu što otvara festival postavio jednog filmaša, i to ne bilo kojeg nego RAJKA GRLIĆA, prononsiranog antinacionalista i antihadezeovca. U paketu s Grličem išao je njegov novi film ‘Svemu dođe kraj’, tvrda kritika aktualnog društvenog stanja u Hrvatskoj s eksplicitnim prozivanjem HDZ-a, i to, ako me sjećanje dobro služi, iz usta beogradske/srpske glumice JELENE ĐOKIĆ u glavnoj ženskoj ulozi. Vjerujem da su se mnogi pitali kako se ministrica osjeća gledajući Grličev film i slušajući prozivanje njezine stranke, a možda se i sama ministrica upitala što joj je to i zašto Pek priredio. A svega dva dana nakon ‘Jugoslavena’ Grliča, početkom 1990-ih u tada najtiražnijim hrvatskim novinama označenog kao izdajnika, pod svjetlima reflektora našao se još jedan ikonički podsjetnik na nekima bolju, a nekima mrsku jugoslavensku prošlost, SLAVKO ŠTIMAC kojem je Društvo hrvatskih filmskih autora i producenata dodijelilo glumačku Nagradu ‘Fabijan Šovagović’, a publika ga dočekala ovacijama; ne treba podsjećati da Štimac odavno živi i radi u Beogradu i da je omiljeni glumac u Hrvatskoj zloglasnog EMIRA KUSTURICE, tako da se dodjela najvažnije hrvatske filmske glumačke nagrade upravo njemu, iz nacionalističke perspektive, također može učiniti kao provokacija. Uglavnom, Pek je doista ugodno iznenadio ignorirajući političare i stavivši u središte filmske radnike (čak i one koje ideopolitička dominantna prešutno smatra nepoćudnima), što bi zapravo trebalo biti redovno stanje stvari, ali nije, štoviše Pekova kolegica, producentica Animafesta PAOLA ORLIĆ, na Facebooku je kritizirala odluku da se na svečanom otvaranju Pule političari, dosad nezaobilazni učesnici, posve gurnu u stranu. To samo potvrđuje koliko je iskorak umjetničkog direktora Pule velik, a zanimljivo je da usprkos tome što je u međuvremenu postao uvjerljivo vodeći hrvatski producent, Pek nije zaboravio svoje nezavisne početke (koproducirao neke od ranih filmova NEVIJA MARASOVIĆA), te je u glavni program ovogodišnjeg festivala uvrstio i ultraniskobudžetni uradak SVEBORA MIHAELA JELIĆA ‘Frka’, premda bi mu taj po rutinskoj ‘profesionalnoj’ logici trebao biti ‘nesimpatičan’ jer ‘ruši profesionalne standarde’ – snimljen je za samo devet tisuća eura, dok bi u profesionalnoj produkciji film s toliko likova i lokacija te sniman čak 45 dana koštao barem 25 puta više.

Peku se u zasluge može pripisati i odabir kvalitetnog glavnog festivalskog žirija (Ne-

Osobno, Veliku zlatnu arenu za najbolji film dodijelio bih Kolbasovom, a ne Ankovićeovom ostvarenju, ali to bi značilo da bi dva puta zaredom na festivalu izrazito dominantno igranog filma glavnu nagradu dobio dokumentarni

bojša Slijepčević, NINA VIOLIĆ, MIRTA PUHLOVSKI, GORAN MARKOVIĆ, NINA VELNIĆ), koji je donio više-manje dobre odluke. Kao najbolje u glavnoj sekciji Hrvatski film izdvojili su dva doista najbolja ostvarenja – ‘Proslavu’ BRUNA ANKOVIĆA (najbolji film) i ‘Našu djecu’ SILVESTRA KOLBASA (najbolja režija), nisu zaobidena ni dva najsolidnija uratka iza njih, Marasovićev ‘Šlager’ i ‘Sveta obitelj’ VLATKE VORKAPIĆ, dok su u sekciji Manjinske koprodukcije također apostrofirali najbolje radove – ‘Domaćinstvo za početnike’ GORANA STOLEVSKOG, ‘Ne očekuj previše od kraja svijeta’ RADUA JUDEA i ‘Radnička klasa ide u pakao’ MLADENA ĐORĐEVIĆA. Osobno, Veliku zlatnu arenu za najbolji film dodijelio bih Kolbasovom, a ne Ankovićeovom ostvarenju, ali to bi značilo da bi dva puta zaredom na festivalu izrazito dominantno igranog filma glavnu nagradu dobio dokumentarni (prošle godine pobijedio je doks ‘Veće od trume’ VEDRANE PRIBAČIĆ i MIRTE PUHOVSKI), pa je i ta činjenica možda igrala neku ulogu u rezoniranju žirija. S obzirom na to da se ‘Našom djecom’ u prošlotjednom izvještaju iz Pule nisam bavio, evo kratkog osvrt na taj uradak.

U svom novom ostvarenju Silvestar Kolbas tematizira vlastitu obitelj – suprugu NATAŠU, sina iz prvog braka JAKOVA, kćer EVU, sama sebe, ali i novi lik, nepoznat nam iz prijašnjih njegovih autobiografskih filmova: posvojenog sina ANTU. Kolbas narativ gradi kombinacijom građe koju je snimao dok su mu djeca odrastala te aktualnih snimaka, odnosno izmjenjivanjem izravnog svjedočenja slikom i dijalogima te vlastitog promišljanja i komentiranja obiteljske situacije. Dobiva tako na dramaturškoj i psihološkoj dinamici, pri čemu svaki od likova na neki način ima vlastitu perspektivu, štoviše svaki od njih barem u jednom trenutku držao je kameru u rukama pa se može reći da sam Kolbas nije imao ultimativni nadzor nad pogledima, ali za pretpostaviti je da je njegov pogled u konačnici, putem montaže, bio odlučujući. Riječ je o psihološki intrigantnom djelu u kojem se izmjenjuju različite, često izrazito suprotstavljene emocije, u kojem nema previše trenutaka nalik idili, premda nježnosti ima podosta, a mnogo je momenata koji slikaju neugodna stanja, velike frustracije, čak bezizlazje. Pri tome glavni je problem nemogućnost razumijevanja roditelja s djecom, zapravo prije svega sa sinovima koji su se strahovito otuđili od oca, majke i sestre. Kolbas beskompromisno takve trenutke stavlja u film, da bi završio u donekle pozitivnom tonu, no nipošto nekim iznudenim happy endom, nego ostavljajući stvari otvorenima. ■

U paketu s Grličem išao je njegov novi film ‘Svemu dođe kraj’, tvrda kritika aktualnog društvenog stanja (Foto: Saša Miljević/PIXSELL)

TV RAŠETANJE

Doviđenja, Joe

PIŠE Boris Rašeta

Bio je to povijesni tjedan. Započeo je atentatom na bivšeg i, kako se čini, budućeg predsjednika SAD-a, a završio povlačenjem aktualnog predsjednika iz utrke za drugi mandat. Održavanje 800 vojnih baza i uloga svjetskog žandara u Pax Americani iscrpili su zemlju i doveli je do očajja u kojem se čak i Trump pričinja kao alternativa

Dnevnik, HRT,
13. srpnja, 19:00

NEKE trenutke čovjek zapamti za cijeli život – TITOVU smrt, atentat na ZORANA ĐINĐIĆA, početak rata u Ukrajini, u Gazi, pokušaj ubojstva DONALDA TRUMPA. Cijeli dan smo gledali samo vijesti iz Amerike jer je bilo očito da Trumpa više ne bi mjerili po visini nego po dužini da je metak skrenuo koji centimetar više ulijevo. Rođeni šoumen u sekundi je osvijestio što se dogodilo, pa je zalegao, a kad je shvatio da nije na onom nego na ovom svijetu, ustao je, digao pesnicu i pozvao na borbu. Rezultat je ikonička fotografija 21. stoljeća. Koji crni 'Trumanov show', Trumpov show! Mladić od 20 godina (od Mlade Bosne do danas svi su atentatori otprilike te dobi) primijećen je 20 minuta prije nego što je pucao. Nosio je pušku koja se ne može rastaviti, dugu 99 centimetara! Potom je ušetao u zgradu u kojoj su bili smješteni policijski snajperisti (savezne službe bile su na jednom od krovova) i popeo se na krov. Jedan se policajac uzverao za njim, ali ga je momak držao na nišanu (policajcu su obje ruke bile na vrućem limenom krovu), pa se povukao. Mladića su radoznali posjetitelji predizbornog skupa snimali mobitelom; jedan je zvao policiju, ali avaj. Da nije bio na krovu, okupljeni bi snimali selfie s njim. Ovo je prvi *reality* atentat u povijesti, baš kako i dolikuje Donaldu J. Trumpu. Kako se kasnije pokazalo, momak je prije atentata koristio i dron. Koji je, dragi moj Watsone, zaključak? Tako šeptrljiv pokušaj ubojstva čovjeka koji će promijeniti sudbinu svijeta dobije li izbore, mogao je organizirati samo inspektor Clouseau. Ako je CIA pala na tako niske grane, kukala im majka. Ili su htjeli pokazati da puštaju atentatora? Forenzičari su navodno došli do zaključka da se pucalo iz tri oružja, što zvuči kao naznaka profesionalnosti. Od HRT-ove dopisnice iz SAD-a nismo, naravno, doznali ništa novo, žena je čitala internet, malo popodne štrikala tekst pa potom pozirala za središnji dnevnik, takav je izvještaj mirne duše mogao poslati i dopisnik iz Donjeg Lapca.

Dani kosidbe na
Kupresu, Balkan TV,
15. srpnja, 17:00

OD svih programa koji se vrte na našim televizorima, Balkan TV ima najoriginalniji – to je skoro etnografija na ekranu. Ljudi sjednu u auto, uključe kameru, pa se vozaju po balkanskim putevima – od Kupirova do Srba, od Livna do Kupresa, od Bihaća do Prnjavora. Snimaju brojna narodna veselja – sajmove, vašare, kirvaje, emitiraju festivale narodne muzike (često i folklorne priredbe visokog ranga, npr. s djelima JAKOVA GOTOVCA). Našu je pažnju ovoga puta privuklo natjecanje kosaca u Kupresu, koje je, zapravo, prava olimpijada. Naime, sudionici 'Dana kosidbe', koji dolaze iz BiH, Srbije, Hrvatske i drugih država, natječu se i u skoku u dalj, potezanju konopa, a na kraju – nakon natjecanja juniora i seniora u kosidbi – slijedi i konjska utrka. Pobjednik dobiva titulu 'najboljeg

Prije nego što se povukao iz kampanje ankete mu nisu davale prednost – Joe Biden (Foto: Gage Skidmore/Wikimedia Commons)

kosca svijeta'. Ta je titula ove godine pripala VINKU ČIČKU, STENMARKU kosačkih natjecanja, koji je čak 13 puta bio šampion. Ova priredba privlači veliku pažnju publike, kao i Grmečka korida. Polje na kojemu su natjecatelji odmjeravali snage bilo je krcato. To je natjecanje, staro više od 300 godina, četvrta stvar iz Bosne i Hercegovine upisana na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, a gledanje emisije o njemu nije bilo samo uživancija nego i vremeplov – gledajući kosobaše, ne možete ne pomisliti kako je život nekad bio težak, a mi danas kukamo za svaku sitnicu. 'Kositi livade je sigurno fizički najteži seljački posao, ali bez vještine snaga je bezvrijedna', reče jedan iskusan kosac, dodajući da je najvažnije znati oklepati kosu. Dobro oklepana pa potom obrušena kosa kasnije ne zahtijeva veliku snagu, ali oklepati kosu danas malo tko zna. Eto, tako se nekoč živjelo i kosilo, a mi skrećemo pažnju na Balkan TV svima koje zanima kako su živjeli naši preci. Na Balkan TV-u, za razliku od Balkana, ima mjesta za sve narode i narodnosti.

Nacionalna konvencija republikanaca, YouTube uživo,
18. srpnja, 23:30

PT. BARNUM može se sakriti, Nacionalna konvencija republikanaca u Milwaukeeju bila je neviđen show. Od guvernera Teksasa GREGA ABOTTA, koji je nastupio u kolicima, do Donalda Trumpa i HULKA HOGANA, koji je poderao majicu otkrivši MAGA natpis – sve je bilo podređeno spektaklu. Abott je BULJ s diplomom, a najavio je kraj invazije na Ameriku. A Trump je obećao kraj rata. 'BIDEN je započeo rat u Ukrajini', kazao je Trump, 'i početak će Treći svjetski rat, a ja ću to zaustaviti.' To je prvi put da je s takve pozicije netko rekao da je Amerika odgovorna za najnepotrebniji rat ovoga stoljeća, 'rat koji je bilo najlakše izbjeći', kako je rekao bivši američki ambasador u Moskvi. Ako Trump u

drugom mandatu okonča eru agresivne američke politike, koja posvuda potencira sukobe a nigdje ne nalazi rješenja, svijet će konačno izaći iz spirale propasti. Zenit oholog imperija je prošao, pitanje je samo je li to dobra vijest za svijet, jer moć nikada ne ostavlja vakuum, a alternative baš i nisu ushićujuće. Da je Amerika djelovala snagom primjera, a ne silom oružja, sve bi puno bolje prošlo.

Udarna vijest, CNN,
21. srpnja, 20:00

BIO je to povijesni tjedan. Započeo je atentatom na bivšeg i, kako se čini, budućeg predsjednika, a završio povlačenjem aktualnog predsjednika Amerike iz utrke za Bijelu kuću. Povukao se prekasno, zakasnio je samo tri i pol godine. Mnogi su fektčakeri proteklog tjedna analizirali što je sve Trump slagao – napuhao je inflaciju, lagao o zidu duž granice s Meksikom, smuljao podatke o gospodarstvu – ali nitko nije opovrgnuo tvrdnju da je Biden 'započeo rat u Ukrajini'. Povjesničari će narednih godina imati posla oko analiziranja američke tragedije, koju je započela skupina oholih ljudi, pijanih od moći. Neokonzervativci, skupina agresivnih ideologa utjecajnih u obje stranke, polaze od pretpostavke da u 21. stoljeću hegemonija SAD-a mora biti zaštićena svim sredstvima. 'Između sebe se držimo zakona, ali kad se bavimo džunglom, moramo prihvatiti zakone džungle', napisao je muž zloglasne VICTORIJE NULAND, ROBERT KAGAN. To društvanje u kojem su ljudi kao što su PAUL WOLFOWITZ, DONALD RUMSFELD, DICK CHENEY i GEORGE W. BUSH, zakone džungle primijenili su u Libiji, Iraku, Siriji, Afganistanu, Ukrajini, a sad žanju plodove svoga rada. Održavanje 800 vojnih baza i uloga svjetskog žandara u Pax Americani iscrpili su zemlju i doveli je do očajja u kojem se čak i šašavi Trump pričinja kao alternativa. ■

NO PASARAN HO ПАСАРАН

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ